

1981/82:87

Onsdagen den 24 februari

Kl. 10.00

1 § Val av ombud och suppleanter i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling

Företogs val av sex ombud och sex suppleanter i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling.

Anf. 1 SVEN ANDERSSON (fp):

Herr talman! Valberedningen har enhälligt godkänt gemensamma listor för val av ombud och suppleanter i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling.

I egenskap av ordförande i valberedningen ber jag att till herr talmannen få överlämna de gemensamma listorna.

De för ifrågavarande val avlämnade gemensamma listorna upplästes av talmannen och godkändes av kammaren, varvid befanns att följande personer, vilkas namn i här angiven ordning upptagits på listorna, valts för tiden från öppnandet av den parlamentariska församlingens nästa ordinarie möte till öppnandet av församlingens därpå följande ordinarie möte:

ombud

Anders Björck (m)

Stig Alemyr (s)

Bengt Sjönell (c)

Nils Erik Wååg (s)

Kerstin Anér (fp)

Anita Gradin (s)

Nr 87

Onsdagen den
24 februari 1982

*Kompletteringsval
till utskott.*

Partistöd

suppleanter

Inger Lindquist (m)
Lennart Pettersson (s)
Einar Larsson (c)
Kurt Hugosson (s)
Daniel Tarschys (fp)
Doris Håvik (s)

2 § Anmälan om kompletteringsval till utskott

Anf. 2 TALMANNEN:

Socialdemokratiska riksdagsgruppen har som suppleant i socialförsäkrings- och socialutskotten under Lena Öhrsviks ledighet anmält hennes ersättare Georg Karlsson.

Talmannen förklarade vald till

suppleant i socialförsäkringsutskottet

Georg Karlsson (s)

suppleant i socialutskottet

Georg Karlsson (s)

3 § Justerades protokollet för den 16 innevarande månad.

4 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1981/82:109 till konstitutionsutskottet

5 § Partistöd

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1981/82:18 om partistöd (prop. 1981/82:100 och 1981/82:101).

Anf. 3 TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 4 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Dagens debatt om partistödet bör rimligen handla om det lämpliga i att i rådande ekonomiska läge höja, och det delvis retroaktivt, det statliga partistödet. Jag vill inledningsvis understryka detta, därför att jag har

en känsla av att debatten lätt kan förvandlas till en allmän debatt om partistödet, om behovet av väl fungerande politiska partier, om att demokratin kräver goda arbetsvillkor för partierna etc. Men det är faktiskt inte detta som utskottsbetänkandet tar upp.

Nej, vad det nu handlar om är betydande höjningar av partistödet. Dels föreslår regeringen och utskottsmajoriteten att vi skall räkna upp partistödet för innevarande budgetår med 15 % fr. o. m. den 15 oktober 1981, dels vill man genomföra samma höjning för nästkommande budgetår. Sammanlagt kostar det här skattebetalarna omkring 20 milj. kr. extra.

Det kan synas som ett mindre belopp i dessa miljardunderskottens tidevarv. Men frågan har definitivt också en principiell aspekt. På samhällslivets alla områden tvingas vi nu till hårda besparingar. För att få ordning på den svenska ekonomin måste vi även spara på aktiviteter som ligger många människor varmt om hjärtat. Enskilda, liksom branscher och hela regioner får känna av de nödvändiga besparingarna. Dessa besparingsåtgärder genomför vi inte med lätt hjärta, men de är icke desto mindre nödvändiga för att vi skall komma ur de nuvarande ekonomiska besvärligheterna.

I detta läge, då politikerna ställer stora krav på andra, borde rimligen krav ställas också på dem själva. Moderata samlingspartiet kan därför inte gå med på de föreslagna höjningarna. Vi säger nej till dem och kräver därutöver en mindre besparing på 5 miljoner för nästa års partistöd.

Detta är en klar markering från moderata samlingspartiets sida av att vi vill vara med och ta vårt ansvar för den nödvändiga besparingsverksamheten, inte bara i ord utan också i handling, även om det naturligtvis också drabbar oss själva. Jag tror att det är svårt att få gehör för krav på besparingar, om politikerna talar om sådana för andras del men höjer de egna anslagen, t. o. m. retroaktivt. Naturligtvis går det att spara också när det gäller valrörelser och politisk verksamhet. Jag tror att en minskning av den kostsamma affischeringen – för att bara nämna ett exempel – skulle uppskattas av många.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2, som är fogade till utskottets betänkande. Ett bifall till dem innebär inte något dråpslag mot partiernas ekonomi. Moderata samlingspartiet föreslår också en förändrad konstruktion av det statliga partistödet som skulle slå något hårdare mot de större partierna än mot de mindre. Därför kan talet om att nedskärningarna allvarligt skulle försvåra den partipolitiska verksamheten avfärdas.

I detta utskottsbetänkande behandlas också frågan om det kommunala partistödet. Vi har där en annan konstruktion än för det statliga stödet. Kommunerna får inte bevilja partierna ett grundbelopp per parti och sedan ett rörligt mandatbidrag. Detta är emellertid den lösning som man har fastnat för på det statliga området. Alla partier som ställer upp i ett val har vissa grundkostnader för sin verksamhet – man skall nå ut till precis samma antal väljare.

Moderata samlingspartiet har under många år pläderat för ett system med

Partistöd

såväl grundbidrag som ett rörligt mandatbidrag också i kommunerna. Utskottet har emellertid hittills varit kallsinnigt. I år finns det en strimma av intresse från konstitutionsutskottets sida, så till vida att majoriteten nu kan tänka sig att kartlägga den nuvarande partistödssituationen i kommunerna. När det gäller konkreta reformer nöjer sig utskottet med att säga att det tillkommer regeringen att ta initiativ i frågan.

Detta är verkligen att fästa ringa vikt vid riksdagen. Det är väl naturligt att riksdagen, om något organ, borde våga ha en mening i den här frågan. Nog skall väl Sveriges riksdag kunna uttala sig för en princip när det gäller det kommunala partistödet. Det tycker inte konstitutionsutskottet, medan vi däremot från moderat håll anser att en sådan här viljeyttring nu är på sin plats och att detta skall ges regeringen till känna. Vi vill alltså ha både en kartläggning av det kommunala partistödet och en inriktning på en reform av detta stöd, med den utformning som jag just har nämnt. Jag ber att få yrka bifall till reservation 3.

En sådan reform, herr talman, skulle inte kosta mera pengar utan kan genomföras inom ramen för de nu utgående beloppen. För moderata samlingspartiets del skulle detta, med partiets nuvarande storlek, förmodligen inte leda till mera utan tvärtom till mindre pengar. Men vi ser självfallet inte frågan på detta sätt. För oss är principen den viktiga. Eftersom mittenpartierna och socialdemokraterna har visat stor handlingskraft när det gällt att höja det statliga partistödet, t. o. m. retroaktivt, hoppas vi från moderat håll att dessa partier, eller åtminstone några av dem, skall visa samma handlingskraft och snabbhet när det gäller att klara de framtida principerna för det kommunala partistödet. Det är hög tid, herr talman, att så sker.

Anf. 5 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Vi har från socialdemokratins sida stött det förslag om höjning av partistödet som regeringen har lagt fram, och vi har ansett oss ha goda skäl för det.

Det statliga partistödet har legat stilla sedan 1977. Det räcker att jag erinrar om att det har skett en 60-procentig inflation sedan dess. I själva verket har det statliga partistödet urgröpts, och partierna får ut allt mindre av det.

Vi har inte förbundit oss att spara en viss procent. Vi har inte skrivit något brev till "käre Gösta" eller något sådant, som gör att vi känner oss förbundna att åstadkomma en nedpressning av de statliga anslagen på en rad områden. När det gäller viktiga områden som berör pensionärer, arbetslösa och andra motverkar vi med all den kraft vi är mäktiga den nedpressning som man har velat genomföra. Det går alltså inte att, som har skett i den allmänna debatten, ställa mot varandra vår syn på partistödet å den ena sidan och vår syn på anslagen och stödet från riksdagens sida till pensionärer, sjuka och andra sådana grupper å den andra.

Det står klart att partistödet betyder väldigt mycket för partierna – jag är övertygad om att Anders Björck har hunnit läsa den utredning som

kommunaldemokratiska kommittén har presenterat och som låg färdig när konstitutionsutskottet arbetade med denna fråga. När det gäller de lokala partiorganisationerna svarar partistödet för ca 40 % av inkomsterna. Därefter kommer medlemsavgifterna. Kommittén har efter en grundlig undersökning kommit fram till att partistödet är av avgörande betydelse för partiernas möjligheter att arbeta. Tack vare förstärkt kommunalt partistöd har verksamheten kunnat aktiviseras. Det är uppenbart, att om riksdagen skulle följa förslagen från moderat håll, skulle det leda till att partierna antingen måste skaffa sig andra inkomster eller också minska partiverksamheten.

I stort sett utförs partiverksamheten av frivilliga krafter på fritid. Heltidsanställda svarar endast för en mycket begränsad del. Men de heltidsanställdas insatser behövs för att aktivisera de frivilliga krafterna i partierna. Inte minst gäller detta beträffande det kommunala partistödet.

Vi har från vår sida anledning att vara nöjda med det uttalande som utskottet har gjort på denna punkt. Där finns de tre principer som har varit vägledande på detta område.

För det första sägs att förändringar skall föregås av partiöverläggningar. Den principen omfattade moderaterna för tio år sedan, och jag kan inte tänka mig annat än att de står fast vid den f. n.

För det andra konstaterade vi för tio år sedan att det fanns ett samband mellan det statliga och det kommunala partistödet, och det existerar alltjämt. Man utformade partistödet som en enhet. Det generella stödet, som skulle utgå oberoende av mandat, skulle man ge från statens sida, medan mandatstödet skulle komma från kommunalt håll. Det är klart att man kan ändra på detta. De som ivrar för att man skall flytta över uppgifter till kommunerna och låta dem svara för ekonomin kan naturligtvis resonera på så sätt, att vi skall skjuta över uppgifterna till kommunerna, så att staten får minskade utgifter. Men det leder ju till att kommunerna får ökade utgifter. Utsätts kommunerna då för press att inte höja sina utgifter, går det ut över partierna. Dessa får mindre möjlighet till aktivitet på det kommunala planet.

För det tredje uppställdes en princip att partierna skall ha frihet att använda sina beviljade medel på det sätt som de själva önskar. Staten eller kommunerna skall inte blanda sig i detta och föreskriva att en viss del skall användas för agitation, en viss del för lön till ombudsmän etc., utan partierna måste på denna punkt ha frihet.

När det gäller kartläggningen har det väsentliga redan utförts. Utredningen om den kommunala demokratin har gjort ett utomordentligt fint kartläggningsarbete, och de båda kommunförbunden disponerar över ett mycket omfattande material. Men vi har inte haft det minsta att erinra mot att man kompletterar detta material, och utskottet har också uttalat sig för det.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 6 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! Det är slående att Hilding Johansson vill vara med om att avskaffa indexregleringen av skatterna men att han däremot, om jag förstod honom rätt, är positiv till någon form av indexreglering av partistödet. När det gäller indexregleringen av presstödet har hans partivänner i den senaste pressutredningen varit mycket positiva. Kort sagt: När det gäller vad jag skulle vilja kalla egna förmåner är man i hög grad positiv till en indexreglering, men i andra sammanhang kämpar man mycket hårt mot denna princip. Jag tycker inte, herr talman, att den ekvationen går ihop.

De överläggningar mellan partierna som Hilding Johansson talade om ägde vidare faktiskt rum för tio år sedan och avsåg tiden fram till 1976. Det var alltså för en avgränsad tidsperiod som man träffade en uppgörelse. Vi försökte från moderata samlingspartiets sida i god tid före utgången av 1976 få till stånd sådana nya överläggningar som Hilding Johansson nyss efterlyste. Vi sade att perioden nu är slut och att det nu är dags att ta itu med hela problemkomplexet en gång till. I dag skriver vi 1982, och sådana överläggningar har ännu icke kommit till stånd. Mot den bakgrunden är det väl ganska naturligt att vi i det utskott som enligt riksdagsordningen handlägger just partistödsfrågor försöker få till stånd någon form av initiativ beträffande det kommunala partistödet.

Självfallet innebär varje besparing vissa påfrestningar, oavsett var man sparar, men skall det bli någon trovärdighet i kravet från politikernas sida på besparingar, måste man naturligtvis också själv vara beredd på att man kan komma att drabbas av dem. Nu säger visserligen Hilding Johansson att hans parti inte alls är med i den stora besparingsdriven, men man är faktiskt även på socialdemokratiskt håll medveten om vikten av besparingar och medverkar på sätt och vis i den processen här i riksdagen. Med tanke på det är det, herr talman, ett sällsynt illa valt tillfälle att – t. o. m. retroaktivt – just nu höja partistödet. Det föreligger faktiskt inte något akut problem som gör att man behöver räkna upp partistödet just nu.

Anf. 7 HILDING JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Min replik skall omfatta tre punkter.

För det första: Det förhållandet att vi inte har kallats till överläggningar om partistödet måste bero på att man uppenbarligen inte har känt något behov av att ta upp det partivägen. Två av de partier som har ingått i regeringen har väckt motioner här i riksdagen, och traditionen har varit att statsministern i egenskap av ordförande i ett parti har bjudit in till sådana överläggningar. De två statsministrar som har suttit sedan 1976 har mig veterligt inte kallat till några sådana överläggningar.

För det andra: Det är inte alls fråga om att indexreglera partistödet – då skulle vi inte nu höja det så begränsat i förhållande till andra former av organisationsstöd. Det har legat still från 1977, trots inflation och andra förändringar.

För det tredje: När det gäller trovärdigheten har vi utformat vårt budgetalternativ. I det rymms den höjning av måttligt slag som nu föreslås.

Anf. 8 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! När det gäller frågan om indexreglering eller inte så var det faktiskt Hilding Johansson som i sitt inledningsanförande tog upp den frågan genom att göra jämförelser med penningvärdets fall under den tid varunder partistödet inte höjts. Skulle man föra det resonemanget, så skulle vi när det gäller både avdrag, bidrag och anslag på en lång rad punkter tvingas justera. Det gör vi inte, och det har inte heller Hilding Johansson och hans parti krävt. Här måste det nog vara på det sättet att man från fall till fall får höja partistödet eller justera det i den andra riktningen.

Vi kan alltså konstatera att just i det här läget, när man på alla andra områden får dra ned, då kommer det förslag om t. o. m. retroaktiva höjningar. Moderata samlingspartiet går emot detta.

Beträffande frågan om överläggningar mellan de politiska partierna utlöpte 1976 en överenskommelse som träffades i början av 1970-talet. Vi försökte då från moderat håll, som jag sade i min förra replik, få till stånd dessa överläggningar. På den tiden hette statsministern Olof Palme, och han hade väl haft möjligheter att ta initiativ till sådana överläggningar.

Men, herr talman, här försöker man verkligen krypa bakom realiteter. Vill riksdagspartierna, representerade i konstitutionsutskottet, få till stånd förändringar när det gäller konstruktionen av det kommunala partistödet, så skall väl vi rimligtvis kunna göra detta och inte vara så fina i kanten att vi sitter och väntar på att statsministern eller justitieministern – eller vem det kan vara – behagar inleda den här typen av överläggningar med oss.

Förvisso finns det anledning att vara artig och visa respekt för vår regering någon gång då och då. Men så stor behöver väl ändå inte respekten vara från riksdagens sida att det är vi som skall sitta och vänta på att regeringen tar kontakt med oss – det är en princip som i varje fall icke moderata samlingspartiet kan ansluta sig till.

Anf. 9 HILDING JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Får jag endast konstatera att moderata samlingspartiet inte godtar den koppling mellan statligt och kommunalt partistöd som vi alla var med om att genomföra i början av 1970-talet. I stället vill moderaterna bryta upp denna koppling. Det ville de också i början av 1976. Vi hade en annan mening, och den meningen stöddes av övriga partier här i riksdagen. Följaktligen fanns det inget behov av att kalla till partiöverläggningar om en förändring av dessa principer.

Anf. 10 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Utformningen av det kommunala partistödet har ju varit ett ständigt återkommande debattämne här i kammaren under åtskilliga år. Det nya den här gången är diskussionen om det *statliga* partistödet. Ingen har i dagens debatt ifrågasatt själva grundtanken med partistödet – så långt är vi ju ense. Men det kan ändå vara på sin plats att säga några ord om varför vi har partistöd i vårt land. I vulgärdebatten har det framhållits att man göder partierna, för att bara nämna ett av uttrycken.

Det finns helt visst exempel på länder som inte har något partistöd. I stället har man rejäla kanslistöd till de enskilda parlamentsledamöterna. Det finns åtskilliga länder där envar parlamentsledamot har ett eget kansli. Här i Sverige har vi gått en annan väg av två skäl, dels för att vi har ett litet land och mindre pengar, dels för att partierna i vår folkrörelsedemokrati spelar en central roll. Det är via partierna som den politiska debatten förs och endast i begränsad omfattning genom de enskilda ledamöterna.

Det är alltså bakgrunden. Om denna inriktning var man ganska överens när riktlinjerna drogs upp. Reglerna fastställdes först på 1960-talet och sedan 1972, då vi också fick bestämmelser om det kommunala partistödet.

- ✓ 1972 års beslut förutsatte en uppräknig av det statliga partistödet allteftersom prisutvecklingen skulle fortgå. Sådana uppräknigar skedde också åren 1975 och 1977. Nu kan man säga att det statsfinansiella läget gör att sådana här målsättningar sätts ur kraft, och det är vad som har skett. Det blev trots en kraftig inflation ingen uppräknig 1978, inte 1979, inte 1980 och inte 1981. Nu sker en uppräknig med 15 %. Egentligen borde uppräknigen ha varit 50 å 60 %. Uppjusteringen enligt regeringsförslaget betyder i själva verket, i reala pengar, en nedjustering av partistödet med ett väsentligt belopp.

I det här läget visar sig moderaterna vara pålitliga opportunister. De talar och röstar emot en höjning av partistödet, men de kommer säkerligen att hämta ut det. Så var fallet när partistödet infördes; moderaterna var de första att klappa på dörren för att kvittera ut pengarna. Jag kan kanske utgå från att så blir fallet även nu.

Sedan vill jag säga några ord, herr talman, om det kommunala partistödet. Här är problemet svårt på så sätt att vi möter två principer. Den ena principen gäller det kommunala självstyret – kommunernas rätt att själva bestämma över sina utgifter –, den andra behovet av lagar som reglerar kommunernas bidragsgivning. Här har under årens lopp väckts många motioner om ändringar rörande det kommunala partistödet. Jag måste dock säga att det i stort sett har fungerat bra. Men det är klart att det på en tioårsperiod händer en hel del. Vissa av kommunerna känner sig inte bundna av lagar och bestämmelser på området. Regeringsrätten har då den prövat inrättandet av poster som politiska sekreterare funnit att det egentligen icke står i överensstämmelse med bestämmelserna om kommunalt partistöd. Detta gör det faktiskt nödvändigt att vi får en översyn, vilket har krävts. Den har väl egentligen inte kunnat göras på annat sätt än att man först fått se vad den kommunaldemokratiska kommittén har kommit fram till. Det materialet är ju tämligen färskt. Först därefter kan man börja med överläggningar mellan partierna. Jag är inte så optimistisk, i varje fall inte lika optimistisk som Anders Björck, som har ett färdiglagat recept i den här frågan, om möjligheterna att hitta en lösning som de stora partierna, helst alla partier, bör kunna vara överens om, en lösning som är tillämpbar och rättvis.

1971 års partistödsutredning hade problem, och de tio år som har gått därefter tror jag har medfört att problemen har växt. Men naturligtvis får man ta itu med frågan, och det är också utskottets avsikt. Jag ber därför, herr

talman, allra sist att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Nr 87

Onsdagen den
24 februari 1982

Partistöd

Anf. 11 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! Det kan väl ändå inte vara så, Sven-Erik Nordin, att bara därför att det har pågått en inflation sedan 1977 som har urholkat partistödet skulle vi tvingas räkna upp det antingen med full kompensation eller med delkompensation. Det är en princip som vi inte följer i det här huset på andra områden, och det skulle förvåna mig, om Sven-Erik Nordin var beredd att plädera för detta som princip. Det skulle leda till oerhörda belastningar, ja, till en ren kollaps för den svenska ekonomin.

Vad det här handlar om är att i ett besvärligt läge visa att vi även från politiskt håll är beredda att spara på våra egna anslag. Jag kan inte se något opportunistiskt i detta. Tvärtom föreslår vi från moderata samlingspartiet när det gäller det kommunala partistödet en ordning som med all säkerhet på många orter skulle missgynna vårt parti, men vi tycker att principerna här är så viktiga att de självfallet får gå före några eventuella tusenlappar mer eller mindre i partikassan.

Dessutom säger Sven-Erik Nordin att en översyn behövs; jag citerar honom nu ordagrant. Ja, visst gör den det. Om jag vore centerpartist eller folkpartist och tillhörde den här kammaren, skulle jag i så fall stödja den moderata reservationen, som inte har några färdiglagade recept men däremot har en färdig princip för hur det kommunala partistödet skall utformas. Detaljerna får vi utreda senare.

Anf. 12 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Anders Björck måste ha lyssnat dåligt. Min och centerpartiets princip är alldeles klar. Vi anser att det behövs både ett statligt och ett kommunalt partistöd och att det åtminstone i någon mån skall kunna behålla sitt värde. Vi har accepterat att det i stor utsträckning har urholkats av inflationen, men någon uppräkningsprincip tycker vi behövs.

Men vad är Anders Björcks och moderaternas princip? Om Anders Björck nu inte är opportunistisk – han har att välja mellan de här sakerna – då är frågan: Vad går moderata samlingspartiets partistödsprincip ut på? Ni vill ju t. o. m. ha en minskning av partistödet. Detta är den moderata principen.

Hur många år tänker ni återkomma här i kammaren och föreslå minskningar av det statliga partistödet? Om det här är det första steget, är ju moderaternas linje att vi helt skall avveckla stödet till de politiska partierna. Vi skulle alltså återgå till 1960-talets situation, då en del partier var välgödda på grund av att stora företag ställde upp med ordentliga bidrag till dem. Är det 1960-talet som Anders Björck vill återvända till?

Anf. 13 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! Jag tror inte att vare sig Sven-Erik Nordin eller jag är mäktiga att återvända till 1960-talet. Vi befinner oss i 1980-talet, och utvecklingen går faktiskt mot 1990-talet.

Herr talman! Vad det handlar om i dag är att vi, när det gäller innevarande budgetår, icke är beredda att gå med på en retroaktiv höjning. Mittenpartierna och socialdemokraterna vill höja partistödet retroaktivt. De behöver uppenbarligen pengar. De har problem med sin ekonomi, och inför valrörelsen klipper de nu plötsligt till med en retroaktiv höjning från den 15 oktober. På det sättet har vi inte uppträtt tidigare när det gäller partistödet, herr talman. Det tycker jag skall sägas ut klart i det här sammanhanget.

När det gäller nästa budgetår föreslår vi en besparing på 5 milj. kr. Det är en mycket liten besparing, som sannerligen inte ruckar särskilt mycket på partiernas ekonomi. Men det är en markering att vi är beredda – som jag har försökt säga vid ett antal tillfällen i dag – att vara med och spara även på de anslag som utgår till vår egen politiska verksamhet. Det är detta och ingenting annat som det handlar om.

Sven-Erik Nordin och hans parti vet hur svårt det är att ge löften för framtiden, i varje fall för mer än en mandatperiod, och jag har naturligtvis inga möjligheter att tala om var vi kommer att hamna framöver. Det skulle jag kanske ha kunnat göra, om vi hade haft de överläggningar om partistödet som moderata samlingspartiet har krävt sedan 1976, men som vi hittills inte har fått till stånd. Låt oss skynda oss att ta upp sådana överläggningar. Sven-Erik Nordin har väl kontakter i regeringen, så att han kan få sådana överläggningar till stånd. Då skall vi nog kunna ordna en reformering av såväl det statliga som det kommunala partistödet, om det skulle finnas önskemål därom.

Anf. 14 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Anders Björck har, genom att inte svara på frågorna, hållit oss kvar i okunnighet om vad som är moderaternas verkliga åsikt i den här frågan. Det är alltså fullt möjligt att moderaterna om ytterligare ett år vill skära ännu mer i partistödet.

Sedan får vi väl se hur det är ställt med opportunisten. Det skall bli intressant att kontrollera huruvida moderaterna kvitterar ut det höjda partistödet eller inte. Kvitterar man ut pengarna har vi beviset för att opportunisten är hotande väl företrädd hos moderaterna.

Talmannen anmälde att Anders Björck anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 15 TORDEL LINDAHL (fp):

Herr talman! Som Hilding Johansson och Sven-Erik Nordin har påpekat har partistödet legat stilla sedan 1977. Hade vi hanterat andra organisationer på samma sätt som vi har hanterat stödet till partierna, hade det säkerligen blivit ett ramaskri utan all like. Kan kammarens ledamöter tänka sig hur det hade varit om vi inte hade rört t. ex. anslaget till idrotten – för att tala om en stor rörelse – utan låtit det vara oförändrat sedan 1977? Det är sant att idrottsrörelsen inte har blivit kompenserad fullt ut för inflationens härjningar, men vi har åtminstone strävat efter att göra vårt bästa. Vill man göra

någonting för partierna – där det är fråga om en betydligt mindre kompensation – är det bara egoism, då skall man inte göra någonting. Det skall bli intressant att se hur genomtänkt och hur hederligt moderaternas agerande i den här frågan är. Det finns ett enkelt sätt för dem att bevisa att det här inte bara är opportunistiskt prat. De är inte tvingade att ta ut hela partistödet!

Herr talman! Så till frågan om det kommunala partistödet. Där har vi den gamla överenskommelsen i botten, och meningen är att det generella grundbidraget på riksnivå skall fördelas ut över hela landet och att det skall utgöra det grundstöd som behövs.

Vi vet att kommunerna visat stor uppfinningsrikedom när det gäller att hitta på olika former av stöd till partierna lokalt och regionalt. I en del fall har man nog inte sett alltför noga på vad lagstiftningen kräver. Det behövs uppenbarligen en ordentlig kartläggning av vad som händer på detta område. Jag tänker t. ex. på stödet till de politiska sekreterarna – det är ju i praktiken ett sätt att ge samma grundstöd till alla partier.

Dessa saker behöver ordentligt utredas, innan man beslutar sig för om man skall konstruera om partistödet. Men en sak som mycket entydigt talar för behovet av en konstruktion med ett grundbidrag och en mindre, rörlig mandatbit är att det under senare år ute i kommunerna blivit allt vanligare med lokala partier och småpartier. Det går inte att hävda att dessa partier har någon delaktighet i ett stort partis rikskaka!

Vi må tycka vad vi vill om dessa partier, de existerar, och de bör i rimlighetens namn ha samma arbetsvillkor som andra partier. Detta, herr talman, leder för vår del till slutsatsen att en sådan ändring av det kommunala partistödet bör komma till stånd. Men det fordras en hel del utredande och tänkande innan vi är där.

Jag konstaterar att skillnaden i praktiken mellan utskottsmajoritetens ståndpunkt och den moderata reservationen är att moderaterna anser de motioner besvarade som majoriteten avstyrker, trots att slutsatserna är desamma!

Anf. 16 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! Torkel Lindahl säger att det är liten skillnad mellan den moderata reservationen och utskottsmajoritetens skrivning. Skillnaden består däri, herr Lindahl, att vi vill ge en klar fingervisning till dem som nu skall ta initiativ till en utredning av frågan om att utredningen skall inriktas på ett fast grundstöd och en rörlig del, alltså just det som förordas i folkpartiets särskilda yttrande. Där säger man mycket klart att detta är den riktiga konstruktionen. Jag kan inte förstå att man då inte tar steget fullt ut. Det är ju inte en utredning om principerna som behövs utan en utredning om den praktiska tillämpningen. Principerna för det statliga resp. kommunala partistödet har diskuterats i ungefär 15 år i Sverige. Där bör vi väl ändå veta ungefär var vi står! Därför tycker jag det hade varit riktigare av de folkpartister i utskottet som har denna uppfattning att medverka till en klar beställning på den här punkten.

Sedan talade herr Lindahl om opportunism. Det är naturligtvis ett mycket enkelt debattrick – någonting annat än ett debattrick är det inte, herr talman.

Vad skulle det leda till om ett parti som inte får igenom sitt förslag vägrar att kvittera ut pengarna? Det skulle leda till att det partiet försattes i ett betydligt sämre läge än de andra partierna, som ju glatt tar emot de här pengarna.

Det är klart att det skulle smaka fågel, inte minst för herr Lindahls parti, om moderata samlingspartiet försvagades på den här punkten. Men tanken är ju att alla partier skall följa med i förändringarna, oavsett om stödet går upp eller ned.

Jag känner inte till att partier ute i kommunerna har avstått från det kommunala partistödet med just den här motiveringen. Där hade annars funnits chans för många att i praktisk handling visa vad de vill.

Principerna för arbetet här i huset är väl ändå att vi accepterar de beslut som fattas – annars tror jag att en och annan som röstat emot högre skatter gärna skulle tillämpa den Lindahlska principen och slippa betala dem av det skälet att de röstat emot.

Anf. 17 TORDEL LINDAHL (fp) replik:

Herr talman! I vad gäller den kommunala delen av partistödet kan jag konstatera att Anders Björck och jag egentligen är överens. Men för sakens skull skall det tydligen ställas till en diskussion. Vi är eniga om den princip som stödet skall utformas efter i framtiden. Vi är också eniga om, liksom utskottet i övrigt, att innan vi på allvar diskuterar utformningen av stödet behöver vi en kartläggning. Den är ett viktigt första steg för att komma vidare. Det finns alltså ingen anledning att blåsa upp någon större strid om detta.

Jag träffade tydligen en mycket öm tå när jag sade att moderaterna ju i handling kan visa att de inte behöver pengarna och att de kan spara pengar åt statskassan genom att inte ta ut höjningen. Det var helt omöjligt för moderaterna, förstår jag. Jag tror inte att vi behöver försvaga moderaterna ekonomiskt för att skada dem. Jag välkomnar Anders Björck i talarstolen en gång till – det är tillräcklig hjälp.

Anf. 18 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! Detta är ingenting annat än ett sätt att försöka komma ifrån debatten. Skall vi spara på partistödet nu eller skall vi inte göra det? Skall vi säga nej till retroaktiva höjningar som har kommit till på initiativ av regeringspartierna därför att de uppenbarligen har ekonomiska bekymmer? I det läget, då vi diskuterar dessa frågor och då vi från moderat håll beklagar att vi inte har fått de överläggningar som behövs och som vi till skillnad från andra partier har försökt få till stånd sedan 1976 – det är bara att läsa konstitutionsutskottets protokoll – drar Torkel Lindahl upp en debatt om huruvida vi skall ta emot det partistöd som utgår eller inte, om vi skall avstå från vissa höjningar eller inte. Detta är rent nonsens. Vi är beredda att spara

på statens pengar. Om Torkel Lindahl och andra i kammaren också är beredda att göra det är det bara att ansluta sig till vårt förslag.

Om Torkel Lindahl verkligen anser att partier skall avstå från saker som de röstar emot här i kammaren, knäsätter han en helt ny princip. Då skall jag, herr talman, vid ett annat tillfälle be att få återkomma och presentera för Torkel Lindahl en rejäl lista på saker som folkpartiet borde avstå från.

Anf. 19 TORDEL LINDAHL (fp) replik:

Herr talman! Jag konstaterade bara att vi för partiernas del har sparat sedan 1977. Det har vi inte gjort för någon annan typ av organisationer som får statliga bidrag.

Anf. 20 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Planeringen inför höstens val är redan i full gång. Det gäller nu för de politiska partierna att komma ut med sina alternativ och program till medborgarna. Möjligheterna att bedriva upplysningsverksamhet och ge väljarna den information de har rätt att kräva är i hög grad en ekonomisk fråga. Alla politiska medarbetare, oavsett parti, måste rimligen känna till de starka kostnadsstegringar som följer i inflationens spår. Regeringens många s. k. sparpaket har medverkat till att höja kostnaderna för hyror, resor, telefon, porto, papper och trycksaker, för att nämna några poster. Vpk finner det inte orimligt att en 15-procentig uppjustering av partistödet sker. Sedan 1977, då den senaste uppräknningen gjordes, har kostnaderna stigit åtskilligt mera. I verkligheten är det fråga om en neddragning av stödets realvärde, vilket också har framhållits av föregående talare.

Då frågan om partistöd principiellt avgjordes i december 1965, motsatte sig högerkrafterna att detta stöd skulle utgå. Nu vill man genom den föreslagna prutningen spara in mindre än en tiondels promille av statsutgifterna. Anders Björck sade att de andra partierna tydligen har problem med sin ekonomi. Har inte moderaterna samma problem? Måhända förlitar sig moderaterna till kompensation via det traditionella stödet från välbärgade skikt i landet. Dessutom har SAF sedan länge bedrivit valkampanj för högerkrafterna. Det bjuder man på.

SAF var tidigare en seriös förhandlingsorganisation som ägnade sig åt att slå vakt om de anslutna företagarnas intressefrågor. Med tiden har denna organisation mer och mer fått karaktären av politiskt överparti. Man drar sig inte för att tala om att socialism hotar. Man går ut i våldsamma kampanjer mot löntagarfonder, som man säger är identiska med socialism. Man går således ut i politiska kampanjer. Enligt Veckans Affärer kommer detta knappast att kosta mindre än 20 milj. kr.

Kan man, herr talman, undgå att tala om draghjälpt åt moderata samlingspartiet i sammanhanget? Måhända döljer sig här förklaringen till att moderaterna har råd att avstå från den relativt låga förstärkning av partistödet som det är fråga om.

Kommunisterna, som varken kunde räkna med miljonbidrag från näringslivet eller från de stora intresseorganisationerna, biträdde 1965 förslaget om

partistöd. Vi ansåg att det var ägnat att skapa ett större mått av rättvisa partierna emellan då det gällde opinionsbildningen.

Låt mig, herr talman, i korthet kommentera frågan om det kommunala partistödet. Kommunaldemokratiska utredningen har i sitt betänkande Förtroendevalda i kommuner och landsting närmare redogjort för det kommunala partistödets positiva effekter från kommunaldemokratisk synpunkt. Beträffande fördelningen mellan partierna av stödet gäller den lag som stadgar att stödet utgår med samma belopp för varje mandat i fullmäktige. Här finns en viss skillnad i förhållande till det statliga stödet. Varje parti, oavsett storlek, har utan tvivel i stort sett samma kostnader för exempelvis utskick till hushållen av valprogram och valsedlar.

Ytterligare ett skäl till att man bör pröva en uppdelning av det kommunala stödet i ett grundbelopp för kanslistöd och ett annat belopp som står i relation till partiets styrka är den växande andelen poströstande. Det gör att de olika partierna måste presentera sina alternativ och dela ut sina röstsedlar i mycket god tid. Poströstningen börjar ju redan i slutet av augusti. Det kräver alltså utsändning av valmaterial. Tidigare kunde man kanske avstå från detta, men numera är ett parti som inte har denna möjlighet handikappat. Jag menar alltså att nya skäl har tillkommit för att pröva en uppdelning av det kommunala stödet i dessa två olika belopp.

De politiska sekreterarnas funktion är numera högst nödvändig, om en partigrupp – liten eller stor – skall ha rimlig möjlighet att bevaka alla de många och ofta komplicerade frågor som behandlas av kommuner och landsting. Klara regler och en tydlig lagstiftning är påkallad för att skapa något så när jämlika förhållanden och förutsättningar. Vi noterar härvid såsom positivt att kommunaldemokratiska kommittén inom en relativt nära framtid kommer att redovisa sina överväganden i frågan. Det måste anses högst otillfredsställande att sådana nödvändigheter som administrativ hjälp och politiska sekreterare i kommuner och landsting inte har klart stöd i gällande lag.

Vi tolkar emellertid utskottets förslag och skrivning så, att man är beredd att biträda kravet på en översyn även av det kommunala partistödets konstruktion. Att en sådan prövning kommer till stånd efter sedvanliga förhandlingar mellan partierna anser vpk angeläget.

Med det anförda, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 21 ERIC REJDNELL (fp):

Herr talman! Man talar om byråkrati i olika sammanhang, men konstitutionsutskottets betänkande nr 18, som vi nu behandlar, anser jag andas byråkrati i sin prydno. Utskottet har inte kunnat ge en klar meningsyttring om det statliga grundstöd till landstings- och primärkommunerna som krävs i flera motioner. I stället talar man om att frågan måste ytterligare utredas för att man skall kunna klarlägga vilken omfattning de offentliga stödåtgärderna på skilda nivåer inom de olika partierna har.

Alla vet att de politiska partierna har vissa grundkostnader, som i princip

är lika för alla. Vad vi i våra motioner har begärt är att lagstiftningen ändras så att det blir möjligt även för landsting och primärkommuner att utge dels ett grundbelopp lika för alla partier, dels ett belopp i relation till antalet mandat. Detta är ett rättvisekrav.

Varför vill då utskottet inte ta ställning till denna viktiga fråga? Jag kan inte förstå annat än att *minoriteten i utskottet har bromsat och att majoriteten eftersträvar ett enigt utskott*. Kommer då det största partiet någonsin att säga ja till detta rättvisekrav? Tillåt mig, herr talman, att tvivla på den saken. Man vill ju inte införa samma bestämmelser eller, låt oss säga, samma möjligheter till bestämmelser som gäller för riksdagen. Nu går de mesta pengarna till det socialdemokratiska partiet, och det är i och för sig riktigt, eftersom det är det största partiet. Men samtliga partier har, som sagt, i stort sett samma grundkostnader. Därmed får socialdemokraterna ett klart ekonomiskt försprång. Saken görs inte bättre genom att man till partiet kollektivansluter medlemmar, vilka inte delar partiets politiska uppfattning men väl däri-genom får stödja partiet ekonomiskt. Detta är ingen rättvisa, men det största partiet tar glatt emot mer pengar än det rimligen borde göra.

De kommunala partistöden kan i vissa fall vara så låga som några hundra kronor per mandat. Detta betyder i praktiken att små och medelstora partier kommer i en klart sämre ställning än det stora partiet, som dess värre ofta har partibeteckningen s. Folkpartiets representanter i konstitutionsutskottet förklarar i ett särskilt yttrande att vi inom folkpartiet står fast vid vår principiella ståndpunkt att en konstruktion med en fast del – grundstöd – och en rörlig del är en riktigare ordning än den nuvarande.

Herr talman! Jag vill gå ett steg längre och yrka bifall till våra motioner 1980/81:1507 och 1981/82:886, som innebär att lagstiftningen angående det kommunala partistödet ändras så att stödet utgår med dels ett grundbelopp lika för alla representerade partier, dels ett belopp i relation till antalet mandat.

Sven Henricsson och hans parti tycks dela vår uppfattning i den här sakfrågan, så det finns kanske möjligheter att många kommer att stödja yrkandet. Jag hoppas det.

En höjning av partistödet har Hilding Johansson tidigare här i debatten förklarat sig vilja ta emot och behöva. Ja, Hilding Johansson, det kan jag förstå – men kan då Hilding Johansson förstå att partistödet också för de mindre partierna är, som Hilding Johansson säger, av avgörande betydelse för dessa partier? Tänk, om Hilding Johansson också hade velat ställa upp på en rättvis fördelning av partistödet!

Som sagt, jag yrkar bifall till våra motioner 1980/81:1507 och 1981/82:886, som är likalydande fast avlämnade under två år i följd.

I detta anförande instämde Margot Håkansson, Erik Börjesson och Rolf Sellgren (alla fp).

Partistöd

Anf. 22 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Eric Rejdnell inledde sitt anförande med att visa sig allmänt missnöjd med konstitutionsutskottets skrivning i betänkandet. Jag funderade länge på hur det borde se ut för att tillfredsställa Eric Rejdnell. Avslutningsvis fick jag dock klart för mig vad han var ute efter, nämligen bifall till sin egen motion.

I och för sig är det naturligtvis både fullt riktigt och vällovt att man här i kammaren yrkar bifall till sina egna motioner och tar strid om dem. Det är bara en sak som jag skulle vilja fästa Eric Rejdnells uppmärksamhet på.

Vad utskottet har sagt är att frågan om det kommunala partistödets konstruktion bör prövas inom ramen för en allmän översyn av partistödet, och det bör föregås av överläggningar mellan de politiska partierna. Därmed borde egentligen Eric Rejdnell vara belåten, men han är alldeles övertygad om att hans egen motion rymmer hela problemet och problemets lösning.

Jag skulle då vilja föreslå Eric Rejdnell att som lämplig litteratur i kväll ta och läsa 1971 års partistödsutredning. Det gäller faktiskt bara 60 sidors läsning. Där beskrivs problemen med att hitta en konstruktion av det kommunala partistödet som är både rättvis och möjlig att efterleva.

Jag gratulerar alltså Eric Rejdnell till en intressant läsning i kväll. Den borde ge honom litet bättre insikt i hur problemet egentligen är beskafat.

Anf. 23 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Eric Rejdnell "adresserade" sig särskilt till mig, men nog har Eric Rejdnell observerat att bakom det betänkande konstitutionsutskottet har avgivit står samtliga ledamöter utom moderaterna. Jag rekommenderar honom därför att ta ett samtal med de två folktoparter som har satt sitt namn under majoritetsbetänkandet, Torkel Lindahl och Gertrud Hedberg.

Anf. 24 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Eric Rejdnell tolkade mitt inlägg så att det skulle innebära att vi stödde den motion som han tydligen puffar för. Så är inte fallet. Jag vill återigen upprepa vad jag sade i mitt inlägg. Visserligen är vi medvetna om att det finns anledning att pröva frågan om det kommunala partistödet, men vi accepterade ju samtidigt att de nya regler som behöver prövas får bli föremål för ytterligare överväganden i kommunaldemokratiska kommittén. Vi accepterade också utskottets yttrande om att man skulle låta se över hela denna problematik och sedermera komma med ett förslag till åtgärder.

Anf. 25 ERIC REJDNELL (fp):

Herr talman! Det väsentligaste för mig är inte, Sven-Erik Nordin, att få bifall till den motion som vi har skrivit, utan att vi får en rättvis fördelning av partistödet. Det hade vi kanske kunnat få om vi i utskottet hade fått bifall till den motionen.

Jag har faktiskt läst 1971 års partistödsutredning, så jag behöver inte ägna kvällen åt den, Sven-Erik Nordin.

Men, Hilding Johansson, varför är det svårare att fördela kommunalt partistöd än statligt partistöd? Det kan man kanske fråga sig. Ökningen per mandat är liktydig med ett procentuellt påslag. Men den principen stöder socialdemokraterna i regel inte i andra sammanhang – ta lönerörelserna t. ex.! Då heter det att man vill slå vakt om de svaga i samhället. Nu vill man däremot sko sig på de mindre partiernas bekostnad och stärka sin ekonomiska ställning gentemot dem. Jag kan inte förstå logiken i det resonemanget.

De folktopartistiska ledamöterna i utskottet har vidare satt sina namn under det särskilda yttrande som är fogat till utskottets betänkande. Det kanske vore av värde för Hilding Johansson att observera även detta.

Slutligen, Sven Henricsson, är det tydligt att vi är överens i sakfrågan, men det går visst ändå inte att stödja denna, på grund av att förslaget kommer från ett annat politiskt håll.

Anf. 26 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Nej, ett bifall till Eric Rejdnells motion löser inte problemet.

Får jag också ge Eric Rejdnell det rådet att tänka över det gamla talesättet att repetition är inlärningsmoder. Det skulle nog behövas att han läste på det här en gång till. I utredningen diskuteras en mycket viktig fråga, nämligen hur man skall lösa de problem som uppstår ifall partierna börjar dela upp sig i fraktioner för att på det sättet mjölka åt sig ett större kommunalt partistöd än vad avsikten ursprungligen har varit.

Det har också hänt en del andra saker, och nu kommer jag med en litteraturhänvisning till: Läs kommunaldemokratiska kommitténs betänkande Förtroendevalda i kommuner och landstingskommuner! Där beskrivs, som vi har påpekat i anförandena tidigare, problemen med att kommunerna överträder nu gällande lag genom att ge bidrag till politiska sekreterare, genom att ge bidrag till kanslilokaler osv. Detta är en mycket större problematik, som berör mycket djupare frågor än blott och bart krav på att stöd skall utgå dels med ett grundbelopp, dels med ett belopp i relation till antalet mandat. Den Rejdnellska motionen täcker inte hela problemområdet.

Anf. 27 ERIC REJDNELL (fp):

Herr talman! Jag skall väl då ännu en gång gå i svaromål mot magister Sven-Erik Nordin.

Jag vill upprepa frågan även till honom: Varför är det svårare att fördela ett kommunalt partistöd än ett statligt? Jag vet att det har blivit svårare på grund av alla de komplikationer som har tillkommit. Utvecklingen med bl. a. införandet av de politiska sekreterarna är ju en följd av att man inte har kommit till skott här när det gäller beslut. Skall man stapla problemen framför sig i stället för att försöka lösa dem, får vi aldrig någon lösning på det nu aktuella problemet. Då kommer klyftorna att växa allteftersom krontalen per mandat ökar och något grundbelopp icke är infört.

Anf. 28 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Med anledning av Eric Rejdnells inlägg vill jag bara uttrycka den förhoppningen för kommande aktiviteter på detta område att man inom folkpartiet samordnar sina ansträngningar för att uppnå reformer. Det skulle kanske leda till att vi kom någonvart. Det gör dess värre inte Eric Rejdnells yrkande om bifall till motionerna samtidigt som folkpartiets representanter i utskottet över huvud taget icke är beredda till några konkreta åtgärder på detta område.

Detta är, herr talman, en enkel förhoppning inför behandlingen av dessa ärenden kommande år.

Anf. 29 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Jag vill gärna ge Eric Rejdnell det betyget att han är läraaktig. I sitt senaste inlägg medgav han att problemet är betydligt mer komplicerat än det framställs i hans och Margot Håkanssons motion.

Nu pågår det, Eric Rejdnell, en kartläggning av denna problematik. När den är färdig, får vi komma till skott. Jag ser dock framför mig problem med att konstruera bestämmelser som är både rättvisa och möjliga att efterleva, men det får vi hjälpas åt med.

Anf. 30 ERIC REJDNELL (fp):

Herr talman! Jag vet inte om jag uttryckte mig så, att problemet är komplicerat. Jag vill i så fall, Sven-Erik Nordin, rätta det till att problemet *har blivit* komplicerat, eftersom ingenting har hänt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt A 1 (det statliga partistödet under innevarande budgetår)

Utskottets hemställan bifölls med 248 röster mot 66 för reservation 1 av Anders Björck m. fl.

Punkt A 2 (det statliga partistödet under budgetåret 1982/83)

Utskottets hemställan bifölls med 249 röster mot 65 för reservation 2 av Anders Björck m. fl.

Punkt B (det kommunala partistödet)

Reservation 3 av Anders Björck m. fl., som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionerna 1980/81:1507 och 1981/82:886 av Eric Rejdnell och Margot Håkansson, antogs till kontraposition.

Utskottets hemställan bifölls med 246 röster mot 66 för reservation 3 av Anders Björck m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

6 § Förkortning av tiden för extra val

Nr 87

Onsdagen den
24 februari 1982

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1981/82:19 om ändring i vallagen, m. m. (prop. 1981/82:83).

*Förkortning av
tiden för extra val*

Anf. 31 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag har ingen reservation till utskottets betänkande och kommer således inte att yrka bifall till något annat än utskottets förslag, som ju är enhälligt.

Jag har begärt ordet, herr talman, dels för att markera att jag inte tillhör detta förslags främsta försångare, dels för att göra några allmänna reflexioner kring de frågor som har gjort att det här förslaget nu har lagts fram. En del av det jag har att säga har utvecklats närmare i motioner som jag tillsammans med partikolleger väckt under den allmänna motionstiden men som skjutits för behandling till hösten.

Den debatt som initierade det lagförslag som nu behandlas uppkom i samband med regeringsombildningen våren 1981. Ropen på extra val – eller nyval, som man föredrog att kalla det – skallade högt. De ivrigaste gick t. o. m. så långt att de krävde att man i stor hast skulle ändra vallagen så att det eftertraktade extra valet skulle kunna hållas med kort varsel. Inte minst detta krav på en snabbförändring av vallagen tyckte jag var djupt oroande, vilket jag talade om här i kammaren och i tidningsartiklar. För mig var det självklart att det, när den politiska debatten hettar till, är särskilt viktigt att lagstiftning som är av grundläggande betydelse för demokratin ligger fast. Vallagen tillhör inte den kategori av lagkomplex som man i upphetsat tillstånd bör hugga in på, för att med dess hjälp tillgodose kortsiktiga partipolitiska motiv. Det var ju detta det gällde, som vi alla vet, om vi skalar bort retoriken som förekom den gången.

Nu lugnade de värsta hetsporrarna ner sig, och det kom inget krav i utskottet på ett utskottsinitiativ, vilket jag ett slag hade väntat. Men den debatt som då fördes gör att man kan fråga sig om vallagen har det skydd som den behöver ha, ifall det i framtiden skulle komma liknande eller andra krav på snabba förändringar. Vad man bör överväga är enligt min mening om inte åtminstone vissa delar av vallagen bör ges grundlagsskydd, som en gartering mot liknande framstötter i hastigt mod.

Nu har vi efter sedvanligt utrednings- och remissarbete ett förslag om särskilda bestämmelser för extra val. Tanken är att tiden mellan beslut om val och valets genomförande skall kunna vara kortare än vad som hittills varit möjligt. Denna förkortning har man fått fram genom att pressa tiderna för de olika momenten i valförberedelserna. Personligen är jag något tveksam till om det är möjligt att hålla de minimitider som nu anges i förslaget. Det förutsätter att allt klaffar till hundra procent, och tiden för partiernas nomineringar blir utomordentligt knapp. En viss trygghet tycker jag dock ligger däri att den regering som bestämmer när valet skall ske inte behöver hålla sig till minimitiden. Den gamla grundregeln om att valet skall hållas inom tre månader kvarstår. Hur stor del av denna tidsfrist som kommer att

stå till förfogande bestäms således från fall till fall. Jag misstänker att det skall mycket till, innan en regering satsar på minimitiden.

Men bortsett från detta kan man fråga sig om det är tillfredsställande med särregler för valförberedelserna för extra val. Om det nu är så att myndigheterna kan korta av sina handläggningstider inför ett extra val, borde detta vara möjligt även inför ordinarie val och omvänt: om de kortare handläggningstiderna inte duger för ordinarie val, borde de inte heller duga för extra val. Fortsatta överväganden bör således – om vi nu skall ha möjligheten till extra val kvar i vår författning, vilket jag strax kommer till – leda till att vi återigen får samma bestämmelser för alla typer av val.

Det tycks vara på det sättet att många inbillar sig att extra val har en annan innebörd än ordinarie val, att de är ett slags EPA-val och den riksdag som tillträder efter ett extra val ett slags EPA-riksdag. Ingenting kan vara felaktigare. Ett extra val har samma innebörd och samma följder som ett ordinarie val. Den riksdag som sammanträder efter ett extra val har samma befogenheter som den som tillkommer genom ett ordinarie val. Detta bör de betänka som tycks mena att det bara är bra, om ett extra val kommer som en överraskning med en kort tidsfrist. Det tycker inte jag att det är.

Den riksdag som sammanträder efter det extra valet skall besluta i alla frågor och inte bara i den fråga som direkt föranlett valet. Det är således viktigt att det ges en rimlig tid till valkampanjen, så att denna inte fixeras till en enda fråga, som kanske inte ens den hinner med att bli mera allsidigt belyst. Vi kan bara föreställa oss hur valkampanjen skulle ha sett ut, om vi hade fått ett nyval våren 1981 och en mycket kort valrörelse. I varje fall alla villaägare skulle väl ha gått till val i föreställningen att skatteöverenskommelsen skulle jaga dem från gård och grund och att valet gällde endast detta. Så bör det enligt min mening inte få vara. Väljarna bör veta vad de har att ta ställning till, efter en grundlig debatt om frågor som spänner över ett vitt spektrum.

Till detta vill jag, herr talman, lägga några reflexioner om institutet extra val som sådant. Det kan enligt min mening starkt ifrågasättas om det inte är till mera förfång än nytta. En rätt allmän mening torde vara att mandatperioden för såväl riksdag som kommunfullmäktige och landsting är för kort. Jag föreslår tillsammans med några partivänner i en motion att den skall förlängas till fyra år. Men ett extra val innebär att mandatperioden förkortas, oavsett vilken mandattid som gäller. Möjligheten till extra val strider således mot behovet av litet mera långsiktiga planeringsperioder för den valda församlingen.

Det är vidare ur principiell synpunkt rätt betänkligt att regeringen kan bestämma att det skall blir extra val. Det är riksdagen som väljs av svenska folket, inte regeringen. Regeringen utgår ur riksdagen och är för sin existens beroende av riksdagen. Det är således inte logiskt att regeringen kan skicka hem riksdagen och bestämma om val. Den här ordningen är, som jag ser det, en kvarleva från den tid då kungen och statsråden runt honom var det väsentliga och riksdagen närmast en besvärande inrättning, som samman kallades när man behövde skriva ut soldater eller taxera ut nya skatter. Om

man skall ha möjlighet till extra val, vore det naturliga således att riksdagen hade att bestämma om dessa, inte regeringen.

Till detta kommer de propäer som s. k. flytande mandatperioder som då och då framställs. Det man åsyftar är en ordning där regeringen alltid – låt vara inom vissa yttersta gränser – bestämmer när det skall bli val. Det är enligt min mening ingen bra ordning. Mandatperioderna bör vara fasta och valen komma på en i förväg fixerad dag.

Vad som allvarligt borde övervägas är om det behövs något extravalinstitut över huvud taget. Att det inte är till någon påtaglig nytta visar erfarenheterna från länder där det används flitigt. I Danmark – för att ta ett näraliggande exempel – har man val efter folketingsupplösning ungefär vartannat år. Ingen kan påstå att dessa ständiga val – för att inte tala om alla hot om val dessemellan – har löst några som helst problem i Danmark. Tvärtom är det många bedömare som menar att just att det kan bli val när som helst gör att partierna låser sig i positioner som man hoppas skall vara gynnsamma om det blir val. Möjligheten till kompromisser och överenskommelser i besvärliga och för stunden föga röstdragande frågor minskar således genom det ständiga hotet om val. Det är inte till rikets gagn.

Vi har – trots att vi inte haft extra val på länge – även i vårt land haft tendenser i samma riktning som i Danmark. Krav på val har under långa tider varit det mest substantiella kravet från oppositionen. Spekulationer om det skall bli val har fyllt tidningsspalterna. Den taktiskt betingade debatten om val har således tagit överhand över debatten i sakfrågorna och minskat möjligheterna till samlande lösningar över partigränserna. Möjligheten till extra val leder således lätt till en flykt från de reella problemen och de reella sakfrågorna. Och det är för att ta itu med dem, efter bästa förstånd och med god vilja, som riksdagen har valts.

I Norge finns det ingen möjlighet att upplösa stortinget och anordna nyval. Det i det ordinarie valet utsedda stortinget sitter således alltid, vad som än händer, sin fyraåriga mandattid ut. Ingen har kunnat påvisa några påtagliga nackdelar med detta. Och det finns numera heller ingen opinion i Norge för att införa ett nyvalsinstitut. Erfarenheterna från länder där det finns har verkat avskräckande. Det är, herr talman, mycket som talar för att vi bör gå över till den norska ordningen och avskaffa möjligheten till extra val helt och hållet.

I detta anförande instämde Daniel Tarschys och Torkel Lindahl (båda fp).

Anf. 32 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Bertil Fiskesjö överraskar mig inte. Han har under utskottsbehandlingen antytt att han skulle hålla ett anförande av ungefär det här slaget. Inte heller innehållet kommer som en överraskning. Men nog är det en underlig parlamentarisk situation vi befinner oss i, när tre ledamöter av konstitutionsutskottet, som representerar de bägge regeringspartierna, går upp när en proposition behandlas och realiter tar avstånd från den – inte

Onsdagen den
24 februari 1982

*Förkortning av
tiden för extra val*

bara centerpartisten Bertil Fiskesjö utan också folkpartisterna Daniel Tarschys och Torkel Lindahl som nyss har instämt i Bertil Fiskesjös anförande. Det betyder alltså att de tar avstånd från den ståndpunkt regeringen har intagit. Eller är det så att regeringen är kluven och splittrad i denna fråga? Det kan ju inte vara en meningsskiljaktighet mellan de här partierna och regeringen. Det är alltså en särdeles märklig situation vi nu bevittnar, herr talman.

Jag måste fråga mig om detta är rätt tidpunkt för Bertil Fiskesjö att utveckla sina synpunkter. Han har rätt att ha dem, och han får föra fram dem. Men här har han som konstitutionsutskottets ordförande undertecknat ett enhälligt betänkande i frågan. Här har en statlig kommitté under ledning av herr Fiskesjös partivän Sven-Erik Nordin arbetat sig fram till ett enhälligt betänkande. Här har en regering lyckats uppnå enighet med herr Fiskesjös partiordförande Thorbjörn Fälldin som statsminister. Här har slutligen konstitutionsutskottet lagt fram ett enhälligt betänkande.

Jag hade tänkt att inte utveckla några som helst synpunkter vid detta tillfälle. I våras hörde jag till dem som Bertil Fiskesjö har betecknat som försångare. Och det är ingen tvekan om att jag hade föreslagit ett initiativ inom utskottet, om det inte hade varit så att justitieministern på en fråga av mig här förklarat att han avsåg att ge Sven-Erik Nordins kommitté tilläggsdirektiv. Då fanns det ju ingen anledning för mig att begära ett riksdagsinitiativ – när det ansvariga statsrådet hade förklarat inför sittande riksdag att han skulle lägga fram tilläggsdirektiv.

När det gäller själva sakfrågan känner jag inget behov att upprepa de argument som även jag haft tillfälle att utveckla många gånger. Låt mig sammanfatta dem så här: Det uppstår i ett parlamentariskt liv situationer då ett nyval är den bästa och riktigaste lösningen. Det som har hänt under de närmast föregående fem åren belyser detta. Både regeringen Fälldin 1 och regeringen Fälldin 2 gick fram ur val. Båda upplöstes på grund av inre oenighet. I bägge fallen hade det bästa varit att gå tillbaka till folket och låta folket säga sin mening. Det var nu inte möjligt, bl. a. på grund av att det skulle förflyta så lång tid mellan beslut om nyval och verkställandet av detta nyval. Det kan uppstå sådana situationer även i framtiden. Därför hälsar jag med tillfredsställelse de förslag som riksdagen snart kommer att anta. Helst skulle jag vilja gå längre, och jag betraktar faktiskt detta som en etapp på vägen mot en ordning som gör att vi ytterligare kan minska den tid som skall förflyta mellan beslut om nyval och själva valet.

Här upplever vi nu att konstitutionsutskottets ordförande går upp och pläderar för att den lag som riksdagen om några minuter skall anta ögonblickligen skall omprövas. Det måste vara den sakliga innebörden av Bertil Fiskesjös anförande. Jag skall inte karakterisera denna situation, den karakteriserar sig själv.

Jag lade också märke till att Bertil Fiskesjö inte yrkade bifall till hemställan i det utskottsbetänkande som han har satt sitt namn under utan att avge någon reservation. Då ber jag, herr talman, att få yrka bifall, och jag ber att få göra det utan att sticka med någon brasklapp.

Anf. 33 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag förstår inte Hilding Johanssons indignation över att jag utvecklade några synpunkter med anledning av att riksdagen antar ett förslag från konstitutionsutskottet. Det brukar vi ha möjlighet att göra i kammaren. Såvitt jag kan förstå finns det inga vare sig konstitutionella eller moraliska skäl som hindrar oss riksdagsledamöter att säga vad vi tycker om problem som har anknytning till de frågor som behandlas i kammaren. Jag är snarare förvånad över att Hilding Johansson gått upp i något som får betecknas som polemik. Jag har inte tagit tillbaka tillstyrkandet av utskottsförslaget. Jag står för det, och jag yrkade inledningsvis bifall till det. Men det gick tydligen förbi Hilding Johansson, eftersom han gjorde stort nummer av detta. Jag har accepterat den situation som har uppkommit när det gäller möjligheterna till extra val. Mitt resonemang i anförandet rörde principiella frågor. Jag försökte höja mig litet grand över dagspolitiken och diskutera om det som föranledde förslaget om extra bestämmelser för vissa typer av val på något sätt borde förändras. Jag tycker det. Det har jag tillsammans med partikolleger utvecklat i olika motioner till riksdagen, motioner som dock har blivit skjutna till hösten. Jag kan inte inse att det kan vara felaktigt att här i riksdagen väcka förslag som man tycker är till rikets bästa.

I själva den grundfråga som jag berörde i mitt anförande har Hilding Johansson och jag olika uppfattning. Socialdemokraterna är på något märkligt sätt kolossalt regeringsfixerade. Det är regeringsmakten och regeringen de talar om hela tiden.

Hilding Johansson säger att om det blir en regeringskris under pågående mandatperiod, är det naturligt att gå tillbaka till folket och låta det säga sin mening. Varför är det det? Det är riksdagen som väljs av svenska folket, och det är riksdagen som i sin tur utser regeringen. Om en regering faller av en eller annan anledning är det naturligt att ansvaret faller tillbaka på riksdagen. Det är riksdagen som har uppgiften att se till, att det finns en regering, och inte svenska folket. Svenska folket utser riksdagen.

Jag skall inte närmare utveckla de argument som jag redan har anfört här om nackdelarna med att ha ett extravalinstitut. Vi får anledning att återkomma till den frågan i olika sammanhang. Jag har dock redan nu velat markera att det inte alls är så självklart som många tycks tro att det ligger något positivt i möjligheterna till extraval.

Anf. 34 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag känner mig inte på något sätt indignerad, men nog är det naturligt att jag fäster kammarens uppmärksamhet på den egendomliga situation som uppstår, då först Bertil Fiskesjö håller ett anförande som i sak vänder sig mot det förslag som regeringen har lagt fram och som ett enhälligt konstitutionsutskott har tillstyrkt, och sedan två folkpartister instämmer i detta. Självfallet har han rätt att utveckla sina synpunkter, men jag tycker att det är en illa vald tidpunkt. Han talar nu om det "konstiga" förslaget, och det har han polemiserat mot, men detta "konstiga" förslag har Bertil Fiskesjö tillstyrkt i utskottet.

När det sedan gäller sakfrågan har jag den uppfattningen – och jag hoppas att den delas av alla i kammaren – att folket i val är grunden för politiken i en parlamentarisk demokrati. När en regering som trätt till genom folkets val inte längre har några förutsättningar är det många gånger naturligt att gå tillbaka till folket i val och låta det bestämma vilken politik som skall föras i fortsättningen och vilken regering som skall ha möjlighet att föra en sådan politik.

Anf. 35 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Om vi ser till realiteter, så har de ständiga extraval som man t. ex. har i Danmark inte löst ett enda problem, inte en enda sakfråga. Det är fakta i målet. I själva verket försvårar möjligheten till extraval lösningen av besvärliga problem just därför att man inriktar sig på att det kan bli val.

Sedan säger Hilding Johansson att om regeringen misslyckas – med det menar han väl att den faller – är det naturligt att gå tillbaka till folket. Varför det? Regeringen har inget mandat från folket; det är ett missförstånd som man kanske till nöds får acceptera att dagspressen ständigt för fram med den regeringsfixering som finns. Det är ju riksdagen som har mandat från folket, det är riksdagen som tillsätter regeringen och det är på riksdagen ansvaret faller, om en regering tvingas avgå, att se till att det kommer en ny regering.

För min del tror jag alltså att det i vissa lägen kan vara till skada att man börjar ropa på val i stället för att sätta sig ned och diskutera mellan de politiska partierna för att se vilka överenskommelser som är möjliga att nå i besvärliga frågor. Partierna fixeras vid vissa ståndpunkter, och efter valet är kanske fixeringen ännu större och möjligheterna till överenskommelser ännu mindre. Det är precis vad man har fått uppleva i Danmark.

Sedan förstår jag fortfarande inte Hilding Johanssons klagomål över att jag håller ett principiellt anförande i anslutning till en fråga som kommer från utskottet. Om Hilding Johansson inte hade velat ha debatt i den här frågan kunde han ha låtit mig hålla detta stillsamma anförande i lugn och ro, så hade det hela slutat med det.

Anf. 36 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag beklagar att inte Bertil Fiskesjö fick hålla sitt anförande i lugn och ro. Men hur kan han vänta sig att han skall få denna ro i riksdagens kammare? Han kunde ha hållit anförandet i sin egen kammare. Då skulle jag inte ha kommit in där och stört honom.

Får jag sedan fortsätta och konstatera, att det finns avgörande skillnader mellan min syn och Bertil Fiskesjös syn på folket i val, dess mandat och dess inflytande. Det har vi diskuterat med varandra i tio år, och vi lär väl få svårt att övertyga varandra i den här stunden.

Regeringen Fälldin 1 gick fram ur valet 1976. Den avgick på grund av inre oenighet. Därmed uppstod en ny parlamentarisk situation. För min del tycker jag att man då skulle ha gått tillbaka till folket och låtit det i val säga sin mening.

Regeringen Fälldin 2 gick fram ur 1979 års val. Inte heller den kunde hålla samman mandatperioden ut utan föll sönder. Det hade varit naturligt i våra år att gå till folket i val och höra dess mening.

Formellt väljer naturligtvis folket riksdagsledamöter och inte regering, men numera har vi väl i Sverige godtagit regeln att det är folkets utslag i val som skall bestämma regeringens sammansättning.

Anf. 37 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det var, som Hilding Johansson medgav, inte så att vare sig den ena eller den andra regeringen Fälldin utgick ur valen. Regeringarna utgick ur riksdagen, och riksdagen kan skapa vilka regeringar riksdagen behagar. Det kan bli en ren minoritetsregering, det kan bli en majoritetsregering, det kan vara kombinationer av olika slag, som inte har förutsetts i valet över huvud taget. Det är riksdagen som har ansvaret för regeringsbildningen och inte svenska folket.

Sedan är det klart att det i botten är valen som bestämmer riksdagens sammansättning, och så skall det naturligtvis vara i fortsättningen också. Vad jag diskuterar är om riksdagen skall ha ett sammanhängande mandat över en bestämd tid eller om denna mandattid skall kunna slås sönder genom extra val – och om detta är nyttigt eller ej. Det är den principiella fråga som jag har diskuterat.

Sedan är jag litet förvånad över den entusiasm som Hilding Johansson plötsligt känner för folket i val. När vi här i riksdagen diskuterar folkomröstningar brukar den entusiasmen vara mycket ringa, och då brukar Hilding Johansson i stället stå upp och säga att det är riksdagen som skall besluta, att det är riksdagen som är utvald av svenska folket och som har fått ansvaret och att man inte skall gå tillbaka till folket i särskilda frågor.

Jag menar tvärtom att ett avskaffande av extra val mycket väl kan kombineras med ett effektivare folkomröstningsinstitut. Vad är det nämligen som gäller i ett extra val? Jo, det har blivit debatt i en enda stor fråga, vilket leder till att regeringen avgår, riksdagen upplöses och det blir extra val. Valet kommer att handla om denna enda fråga och inte om hela det spektrum av frågor som den valda riksdagen har att ta ställning till. Det blir på det viset ett slags förförelse av folket under en mycket upphetsad debatt. Jag anser att det då är bättre att man – om man anser att en enskild fråga är så viktig att folket skall få ta ställning till den – går till en direkt folkomröstning, som också blir avgörande för hur frågan skall lösas.

Anf. 38 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Nu hotar den här debatten kring ett betänkande, om vilket Bertil Fiskesjö och jag formellt är eniga, att svälla ut till en allmän författningsdebatt. Bertil Fiskesjö har nyss skisserat ett helt annat system än det vi har i Sverige, och det må han göra. Jag delar inte hans uppfattning.

I övrigt driver han en formalistisk linje. I en modern demokrati är det väl ändå utslaget i valet som bestämmer regeringens sammansättning! Jag skulle

vilja se Bertil Fiskesjö stå upp i kammaren och säga: Valet gav det och det utslaget, men vi riksdagsmän bestämmer ju suveränt, så vi röstar fram en regering som inte alls svarar mot valutslaget!

Jag undrar vad Bertil Fiskesjös partiledare, Thorbjörn Fälldin, skulle ha sagt 1976, om Bertil Fiskesjö och jag hade bildat något slags enhetsfront och sagt: Vi struntar i valutslaget! Vi ser nu till att vi får en helt annan regering än som motsvarar detta.

Det är inte säkert att Thorbjörn Fälldin 1976 hade sagt: Jag böjer mig för det – jag följer grundlagens bokstav. Valet är en sak – regeringsbildningen en annan; den sköts av riksdagen suveränt över folkets huvuden.

Anf. 39 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag ber då att få ställa en rak fråga till Hilding Johansson: Var det folket i val som hade bestämt att socialdemokraterna 1978 skulle medverka till att vi fick en folkpartistisk minoritetsregering? På den frågan kan Hilding Johansson svara ja eller nej.

Anf. 40 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag skulle kunna returnera den frågan till Bertil Fiskesjö: Vad var det som gjorde att centerpartiet vid det tillfället röstade på precis samma sätt som socialdemokraterna? Tyckte man att förebilden var så lysande att man måste följa den?

Men låt mig besvara frågan. Hade vi haft ett fungerande upplösningsinstitut, skulle vi vid det tillfället ha gått ut i val. Men det hade vi inte. Nu försöker vi skapa ett fungerande upplösningsinstitut. Men det vill inte Bertil Fiskesjö ha!

Anf. 41 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag vill då bara avslutningsvis konstatera att Hilding Johansson inte har givit något begripligt svar på den fråga jag ställde till honom i min senaste replik.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölles.

7 § Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

1981/82:20 Ändring i ersättningsstadgan för riksdagens ledamöter (förs. 1981/82:9)

Finansutskottets betänkande

1981/82:16 Anvisning av medel till riksgäldskontoret på tilläggsbudget för budgetåret 1981/82 (förs. 1981/82:7)

Vad utskotten hemställt bifölls.

8 § Åtgärder för att förbättra försäkringsdomstolarnas arbetsläge, m. m.

Åtgärder för att förbättra försäkringsdomstolarnas arbetsläge, m. m.

Föredros socialförsäkringsutskottets betänkande 1981/82:7 om åtgärder för att förbättra försäkringsdomstolarnas arbetsläge m. m. (prop. 1981/82:88) samt anslag till försäkringsöverdomstolen och försäkringsrätterna (prop. 1981/82:100).

Anf. 42 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Situationen vid landets försäkringsrätter är helt oacceptabel. Det är en för många enskilda människor djupt allvarlig situation som döljer sig bakom de siffror som radas upp i utskottsbetänkandet, i propositionen och i försäkringsdomstolskommitténs betänkande. Bakom ord som målbalanser, inkomna mål, avgjorda mål och avverkningsförmåga finns de försäkrade – försäkrade som får vänta i flera år på definitivt besked i sina försäkringsärenden, försäkrade som hamnar i en ytterst svår ekonomisk situation genom att ersättningen utgör den enda inkomst de har att förlita sig på. Särskilt allvarligt är det om ärendet gäller arbetsskada, eftersom rättspraxis ännu inte till fullo har hunnit utvecklas som vägledning för försäkringskassornas handläggning av sådana ärenden. I dag finns det nära 30 000 ej avgjorda mål vid landets försäkringsrätter.

Socialdemokraterna har under några år krävt rejäla förstärkningar av försäkringsrätterna för att få ned handläggningstiderna vid försäkringsrätterna till en acceptabel nivå. Det kan så här i efterhand konstateras att vi hade haft en klart bättre situation om kammaren vid förra riksmötet bifallit det socialdemokratiska förslaget att inrätta ytterligare en försäkringsrätt.

Nu är vi i den situationen att det behövs rejäla krafttag för att uppnå balans mellan inkomna och avverkade ärenden, och helst måste vi också börja arbeta av redan uppkomna balanser. Det finns i stort två vägar för att åtgärda problemet. Den ena vägen är att vidta administrativa och organisatoriska åtgärder – något som försäkringsdomstolskommittén har haft att komma med förslag om – och den andra är att ge försäkringsrätterna större personalresurser och öka antalet försäkringsrätter.

Jag skall kort kommentera de här två vägarna i anslutning till de två socialdemokratiska reservationer som finns fogade vid socialförsäkringsutskottets betänkande.

Försäkringsdomstolskommittén har föreslagit en rad administrativa och organisatoriska åtgärder i syfte att förbättra situationen vid försäkringsrätterna. Regeringens proposition följer i stort kommitténs förslag. På en punkt avviker dock propositionen på ett anmärkningsvärt sätt från förslaget. Det

*Åtgärder för att
förbättra försäkringsdomstolarnas
arbetsläge, m. m.*

gäller frågan om domförhetsreglerna. Här föreslås i propositionen en utvidgning av behörigheten för ensamdomare att handlägga mål.

Från rättssäkerhetssynpunkt är detta betänkligt. Flertalet remissinstanser har också avvisat ett mer långtgående förslag om ensamdomarbehörigheten än det som kommittén har föreslagit. Några remissinstanser har t. o. m. varit kritiska mot kommitténs begränsade förslag.

Vi är från socialdemokratisk sida negativa till att försvaga socialförsäkringsprocessen på det sätt som regeringen har föreslagit. Det är svårt att se varför rättstryggheten skall vara sämre när det gäller socialförsäkringsmål än när det gäller exempelvis skattemål. Även den förstärkta omprövningsordningen vid försäkringskassorna och införandet av en fullföljdsbegränsning i försäkringsöverdomstolen talar mot den av regeringen föreslagna utvidgningen av ensamdomarbehörigheten.

Vi avvisar således regeringens förslag i denna del och yrkar i stället att försäkringsdomstolskommitténs förslag genomförs.

De åtgärder av organisatorisk och administrativ art som försäkringsdomstolskommittén har föreslagit leder i bästa fall till att det nästan blir balans mellan måltillströmning och målavverkning i försäkringsrätten för Mellansverige och försäkringsrätten för norra Sverige. För försäkringsrätten i södra Sverige bedömer försäkringsdomstolskommittén att tillströmningen kommer att överstiga avverkningen med ungefär 1 200 mål. Kommitténs förslag leder inte heller till att redan uppkomna balanser kan arbetas av.

I budgetpropositionen föreslås därför en personalförstärkning vid rätterna. Vi har inget att erinra mot den förstärkning som föreslås för rätterna i Mellansverige och i norra Sverige. När det gäller försäkringsrätten i södra Sverige föreslås i budgetpropositionen inrättandet av en ordinarie femte avdelning och en extra avdelning. Vi avvisar det förslaget och menar att resurserna i stället bör användas för inrättandet av en ny försäkringsrätt i Malmö med en domkrets omfattande Malmöhus län, Kristianstads län och Blekinge län. Det finns flera starka skäl för detta.

Enbart den kraftiga ökningen av antalet mål vid försäkringsrätten för södra Sverige utgör ett tillräckligt skäl för att förlägga en ny försäkringsrätt till Malmö. Befolkningsunderlaget i Skåne och Blekinge, 1,2 miljoner invånare, är mer än tillräckligt för en ny rätt. Det torde också i Malmö-Lund-området finnas mycket goda förutsättningar för att rekrytera ny lämplig personal och få tillgång till behövlig kvalificerad medicinsk expertis. Genom att inrätta en ny rätt i Malmö undviker man också att försäkringsrätten i Jönköping blir alltför stor för att på ett rationellt sätt kunna hantera de mål som inkommer.

Jag vill, herr talman, med detta yrka bifall till de två socialdemokratiska reservationer som är fogade vid utskottsbetänkandet. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 43 KERSTIN SANDBORG (fp):

Herr talman! "Sedan år 1979 finns inom socialförsäkringen en ny besvärsorganisation med tre regionala förvaltningsdomstolar – försäkrings-

rätten som instans mellan försäkringskassorna och försäkringsöverdomstolen.

När försäkringsrätterna inrättades var frågan om en integration av försäkringsdomstolarna med de allmänna förvaltningsdomstolarna aktuell men sköts på framtiden.

Under förarbetena på den nu aktuella propositionen har frågan aktualiserats igen, bl. a. i remissyttranden av kammarrätten i Stockholm, länsrätten i Stockholms län och domstolsverket.

Av dessa yttranden liksom av uttalanden av justitiekanslern i anslutning till en inspektion under hösten 1981 framgår att olika fördelar skulle stå att vinna både för den rättssökande allmänheten och för de rättskipande instanserna om en sådan integrering kom till stånd.”

Så säger Bonnie Bernström i motion 1265 till årets riksdag. Likartade förslag framförs i motioner av Gunnar Biörck i Värmdö och av Håkan Winberg.

Utskottets majoritet anser inte att det finns anledning att nu i frågasätta försäkringsdomstolsorganisationen. Man anser inte heller att en integrering av försäkringsdomstolarna med de allmänna förvaltningsdomstolarna är aktuell.

I reservation 1 till socialförsäkringsutskottets betänkande 1981/82:7 anför reservanterna från folkpartiet och moderaterna följande:

”Vid riksdagsbeslutet år 1977 anfördes som ett avgörande skäl för att inrätta särskilda försäkringsrätter i stället för att förlägga prövningen i socialförsäkringsmålen på mellannivå till kammarrätterna att kravet på en snabb handläggning i dessa mål var särskilt framträdande. Målen bedömdes sålunda få en snabbare handläggning i försäkringsrätterna än i kammarrätterna. Bakom denna bedömning låg det förhållandet att kammarrättsorganisationen redan var hårt belastad och sedan länge hade stora målbalanser.

Utskottet kan nu konstatera att behovet av en snabb handläggning inte har kunnat tillgodoses och att väntetiderna i försäkringsrätterna inte är godtagbara. Det kan inte uteslutas att en väsentlig orsak härtill är att den nya organisationen inte är ändamålsenlig. Principiellt bör man också så långt möjligt undvika specialdomstolar. Utvecklingen vid försäkringsrätterna har enligt utskottets mening visat att det inte längre finns bärande skäl för att frånga denna princip för socialförsäkringsprocessens del.

Vid inrättandet av försäkringsrätterna uttalades från statsmakternas sida att man i en framtid kunde överväga att integrera försäkringsrätterna och de allmänna förvaltningsdomstolarna med varandra. Utskottet anser att tiden bör vara mogen för att fullfölja dessa intentioner.”

Till detta vill jag göra reflexionen att man, när man som nu märker att det kommer så många överklaganden och besvär till försäkringsrätterna, nog måste fråga sig om inte lagar och andra bestämmelser behöver ses över. Jag är själv i det närmaste övertygad om att så är fallet.

Onsdagen den
24 februari 1982

*Åtgärder för att
förbättra försäk-
ringsdomstolarnas
arbetsläge, m. m.*

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation 1 vid socialförsäkringsutskottets betänkande nr 7.

Anf. 44 ARNE ANDERSSON i Gustafs (c):

Herr talman! I socialförsäkringsutskottets betänkande 1981/82:7 som kammaren i dag har att behandla, har vi att ta ställning till försäkringsdomstolarnas arbetsläge och de åtgärder som kan anses påkallade därav.

Alla som har att befatta sig med dessa frågor är säkerligen, utan undantag, oroade av de ärendebalanser som försäkringsdomstolarna nu har att brottas med. Det är också otillfredsställande för försäkrade som inte får sina besvärsärenden prövade i rimlig tid. I vissa fall är det fråga om helt orimliga handläggningstider.

När den nuvarande besvärsorganisationen infördes den 1 januari 1979, med de tre försäkringsrätterna och försäkringsöverdomstolen, trodde nog många att vi fått en neutral och lämplig organisation för prövning av besvär i socialförsäkringsärenden. Det bör dock beaktas att försäkringsrätterna då de påbörjade sitt arbete fick ta över en målb balans på ca 11 000 mål från riksförsäkringsverkets besvärsenhet. Vidare bör framhållas att mållinströmningen till rätterna har blivit större än vad som beräknades när organisationen fastställdes. Denna ökning har blivit större år från år. Rätterna hade också vissa problem under den första tiden, vilket medförde att man då inte avverkade det antal mål som hade beräknats. Detta har nu ändrats, och avverkningen av antalet mål överensstämmer nu bättre med gjorda beräkningar. Men man har inte kunnat göra så mycket åt ärendebalanserna, utan dessa har faktiskt ökat.

För att komma till rätta med obalanserna beslöt 1980/81 års riksmöte att anvisa medel motsvarande 30 tjänster för att minska målb balanserna. Detta har dock inte medfört att målb balanserna förbättrats, även om ökningen av antalet avverkade mål kan noteras med viss tillfredsställelse.

Genom beslut den 19 juni 1980 bemyndigade regeringen chefen för socialdepartementet att tillkalla en kommitté för att behandla vissa för försäkringsdomstolarna gemensamma frågor samt överväga åtgärder för att minska väntetiderna vid besvär i socialförsäkringsärenden. Departementschefen förordnade den 13 oktober 1980 presidenten i försäkringsöverdomstolen att såsom ordförande i kommittén jämte företrädare för de tre försäkringsrätterna och en del övriga experter fullgöra utredningsuppdraget.

Kommittén arbetade föredömligt snabbt och kunde under 1981 avlämna ett betänkande till regeringen med förslag till åtgärder. Detta betänkande har efter sedvanlig remissbehandling legat till grund för regeringens proposition 1981/82:88. Propositionens huvudsakliga innehåll syftar till att minska ärendebalanserna och förkorta väntetiderna hos försäkringsrätterna. Propositionen innehåller vidare förslag om ett utökat omprövningsförfarande hos försäkringskassorna samt överflyttning av vissa ärenden om arbetsgivaravgifter till de allmänna förvaltningsdomstolarna. Vidare syftar försla-

gen till en ökad målavverkning hos försäkringsrätterna, bl. a. genom ändrade domförhållningsregler.

Av remissyttrandena över kommitténs förslag kan man konstatera att remissinstanserna till största delen har varit positiva. Många remissinstanser har betonat nödvändigheten av att förkorta väntetiderna vid försäkringsdomstolarna. Försäkringsrätten för Södra Sverige har i sitt remissvar i likhet med kommittén påpekat att en bidragande orsak till balansproblemen i rätterna är de förhållandevis många arbetsskadeärendena, varför dessa ärendens prövning borde bli föremål för översyn. Det kanske därför kan finnas anledning påpeka att riksdagen under 1981 har begärt en sådan översyn. Det bör också framhållas att kammarrätten i Stockholm, länsrätten i Stockholm och domstolsverket i sina remissvar har uttalat att försäkringsrätterna borde integreras med de allmänna domstolarna. Detta torde ha inspirerat motionärerna att framlägga sitt förslag.

De flesta remissinstanserna ställer sig positiva till förenklingar och rationaliseringar av försäkringsrätternas arbetsmetoder. När det gäller domförhållningsreglerna har remissinstanserna något olika uppfattningar. De flesta är dock positiva till att mål av mindre vikt skall kunna prövas i överdomstolen av tre ledamöter, varav två lagfarna, och i försäkringsrätterna av enbart en lagfaren domare. När det gäller fullföljdsbegränsning i försäkringsöverdomstolen anpassas förslaget med nuvarande utformning till de allmänna domstolarnas handläggningsrutiner.

Utskottet har behandlat tre motioner, som har väckts med anledning av propositionen. Vidare har under allmänna motionstiden väckts fyra motioner som berör försäkringsdomstolarna. Det finns kanske också anledning påpeka att departementschefen i budgetpropositionen 1981/82:100, bilaga 8, har tagit upp frågan om medel till försäkringsrätterna för inrättande av nya tjänster. Därav framgår att försäkringsrätterna anvisas medel för ytterligare 28 tjänster. Dessa förstärkningar jämte de ändringar som föreslås i det utskottsbetänkande som vi nu behandlar kommer att medföra sådana förbättringar hos försäkringsdomstolarna att vi slipper nuvarande orimliga väntetider.

I reservation 1 har de moderata ledamöterna och folkpartiledamoten i utskottet reserverat sig för bifall till motionerna 345, 953 och 1265 där det föreslås en integrering av försäkringsdomstolarna med de allmänna förvaltningsdomstolarna. Jag tycker att det är anmärkningsvärt att nu begära en ny utredning med en ny inriktning när vi på riksdagens bord har ett lagförslag att ta ställning till. Nog borde väl det förslag som i dag behandlas här i kammaren åtminstone hinna sättas i sjön och prövas, innan man är beredd att förkasta detsamma.

Jag anser vidare att försäkringsdomstolarnas verksamhet är speciell till sin form och natur och skiljer sig från de ärenden som handläggs av de allmänna förvaltningsdomstolarna, varför en integrering kan ifrågasättas. Jag tycker också att vi borde ge försäkringsdomstolarna en chans att rätta till de besvärliga förhållandena, innan vi går in med ny inriktning.

I reservation 2 har de socialdemokratiska ledamöterna reserverat sig mot

Nr 87

Onsdagen den
24 februari 1982

*Åtgärder för att
förbättra försäkringsdomstolarnas
arbetsläge, m. m.*

Onsdagen den
24 februari 1982

*Åtgärder för att
förbättra försäkringsdomstolarnas
arbetsläge, m. m.*

innehållet i 7 § i förslaget till ändring i lagen om försäkringsdomstolar. Man vill där ta bort den beloppsgräns som anges i lagförslaget och som har satts till 2 500 kr. Jag uppfattar reservationen som ett förslag till ändring mera för ändringens skull än av omtanke om innehållet i lagförslaget.

När jag hörde socialdemokraternas talesman Lars-Erik Lövdén fattade jag att socialdemokraterna vänder sig mot förslaget om endomarmål i försäkringsrätterna. Men det stämmer inte med vad som står i reservationen.

I reservation 3 har de socialdemokratiska ledamöterna yrkat bifall till motionerna 942, 401 och 1133 i vad avser inrättandet av en försäkringsrätt i Malmö. I den ena av motionerna synes det vara regionalpolitiska motiv som ligger till grund för förslaget. I de två andra anger man skälet vara att ärendebalanserna snabbare skulle klaras av om det inrättades ytterligare en försäkringsrätt i Malmö. Jag kan inte dela den optimistiska synen att ärendebalanserna skulle försvinna med inrättandet av en ny försäkringsrätt i Malmö. Alla vet vi att det krävs insatser av olika slag när man nyetablerar en sådan här verksamhet innan den kan komma i gång och bli effektiv. Vi kan ju bara peka på de inkörningssvårigheter som de nuvarande försäkringsrätterna har haft.

Inrättandet av en försäkringsrätt i Malmö skulle också utgöra ett hinder för den föreslagna förstärkningen av rätten i Jönköping. Vi bör vara medvetna om att vi nu har en organisation som stomme för verksamheten i Jönköping som vi kan bygga vidare på med de förstärkningar som föreslås i budgetpropositionen.

Man föreslår vidare i reservationen att anslaget till försäkringsrätterna ökas med 1 milj. kr., motsvarande kostnaden för lokaler vid den nya rätten i Malmö. Enligt reservationen avser anslaget dock endast halva budgetåret, och det ter sig ännu märkligare att man tror att det skulle gå att arbeta av balanserna snabbare om verksamheten påbörjas den 1 januari 1983.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan i dess helhet. Jag yrkar avslag på reservation 1 och därmed också på motionerna 1981/82:345, 1981/82:953 och 1981/82:1265. Jag yrkar också avslag på reservation 2 och därmed på motion 1981/82:2140 i motsvarande del. Vidare yrkar jag avslag på reservation 3 samt motionerna 1981/82:942 yrkande 3, 1981/82:401 och 1981/82:1133 i motsvarande delar. Slutligen yrkar jag avslag på motion 1981/82:942, yrkande 4, i den del som avser anslag till försäkringsrätterna.

Anf. 45 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Arne Andersson i Gustafs säger att situationen vid försäkringsrätterna är oroande och otillfredsställande. Vi instämmer i den synen. Men situationen hade ju varit helt annorlunda om riksdagsmajoriteten i fjol hade bifallit det socialdemokratiska förslaget att inrätta en försäkringsrätt i Malmö. Men då hette det att vi skulle vänta och se. Det är uppenbart att vi hade haft en helt annan situation vid försäkringsrätterna, särskilt då vid försäkringsrätten för Södra Sverige, om vi hade fått den förstärkning som vi begärde i fjol.

När det gäller ensamdomarbehörigheten är det på det viset att försäkringsdomstolskommittén har föreslagit att domare ensam skall kunna pröva frågor som inte rör själva saken samt avgöra mål där utgången är uppenbar. Nu föreslår regeringen en utvidgning av denna rätt för ensamdomare att avgöra mål. Men det förslaget har inte blivit föremål för någon form av remissbehandling. Däremot har de flesta remissinstanserna ställt sig mycket tveksamma till att gå längre än det förslag som kommittén har fastnat för. Sålunda säger exempelvis försäkringsrätten för Mellansverige att sådana åtgärder skulle leda till att man i mål på det för snart sagt alla människor viktiga socialförsäkringsområdet skulle få en domstolsprövning med lägre standard än i mål på andra samhällsområden. Man trycker hårt på rättssäkerhetsaspekterna och anser att mer långtgående förslag än kommitténs skulle begränsa möjligheterna att införa fullföljdsbegränsning vid försäkringsöverdomstolen.

Liknande synpunkter framförs av försäkringsrätten i Södra Sverige, av riksförsäkringsverket, av SACO/SR och av LO. Flera andra remissinstanser är direkt avvisande till att ens ansluta sig till det begränsande förslag som försäkringsdomstolskommittén har framlagt. Detta gäller exempelvis länsrätten i Stockholm och Sveriges Folkpensionärers Riksförbund.

Remissinstanserna ställer sig alltså mycket tveksamma till att införa ensamdomarbehörighet vid försäkringsrätterna. Man tvekar t. o. m. att anta det förslag som försäkringsdomstolskommittén har lagt fram.

Vi säger att man bör följa kommitténs förslag och avvisa regeringens mera långtgående ensamdomarbehörighet.

Det är klart att vårt förslag om inrättande av en försäkringsrätt i Malmö innebär större resurser och därigenom ökade möjligheter att avverka de mål som nu ligger som balans i försäkringsrätten i Södra Sverige.

Anf. 46 ARNE ANDERSSON i Gustafs (c) replik:

Herr talman! Lars-Erik Lövdén säger att om utskottsmajoriteten förra året hade följt socialdemokraternas förslag om inrättande av en försäkringsrätt i Malmö, så skulle problemen ha varit obefintliga. Jag beklagar att jag inte kan ha samma uppfattning som han – hade jag haft det, kanske jag hade tagit en annan ställning i utskottet då. Socialdemokraternas förslag innebar ju att den förstärkning med 30 tjänster som redovisades i budgetpropositionen vid föregående riksmöte var fördelad på de tre försäkringsdomstolarna och att den socialdemokratiska reservationen ville föra dessa tjänster till en ny rätt i Malmö. Men då hade de tre försäkringsrätterna inte fått de andra förstärkningarna. Detta är värt att notera. Jag tycker också att vi bör notera det förslag som nu föreligger i budgetpropositionen om ytterligare förstärkning vid försäkringsrätterna.

En fråga som jag tycker är utomordentligt viktig är hur stor besvärsorganisationen skall bli. Vi vet ju att när det gäller arbetsskadeförsäkringen – där en stor del av ärendena har varit de överklagningsärenden som har kommit till försäkringsrätterna och överdomstolen – har det varit en väldig propaganda för att sådana beslut skulle överklagas. Det har förekommit

*Åtgärder för att
förbättra försäkringsdomstolarnas
arbetsläge, m. m.*

reservationer i pensionsdelegationen, som har fattat besluten, osv. Jag förutsätter att översynen – som av många socialdemokrater uppfattas så, att den går ut på ett borttagande av arbetsskadeförsäkringen – skall kunna hjälpa oss till rätta.

Det kan inte vara rimligt att vi skall ha en organisation för de 10 % som skiljer mellan sjukförsäkringen och arbetsskadeförsäkringen och som kanske kostar lika mycket i handläggning som den kostar när det gäller förmåner?

Lars-Erik Lövdén fortsätter att dribbla med domförheten. Men det är ju bara att läsa innantill i den socialdemokratiska reservationen. Det är möjligt att Lars-Erik Lövdén har *en* uppfattning här i kammaren, när han återoppar olika remissinstanser. Men jag tycker att han bör ha klart för sig vad som skrivits i reservationen. Där står det faktiskt:

”Försäkringsrätten är domför med enbart en ledamot, som är försäkringsrättsråd eller försäkringsrättsassessor, i fall som avses i 3 § andra stycket 1–3. Detsamma gäller vid avgörande av mål där *utgången är uppenbar* ---”.

I utskottets lagförslag står det i stället: ”Detsamma gäller vid avgörande av mål där *värdet av den förmån som är under prövning i rätten understiger 2 500 kronor* ---”.

Det är alltså en beloppsgräns som skiljer.

I lagförslaget finns också angivet att om man skulle tycka att målet är av principiell natur kan det föras till beslut av fullsutten rätt.

Anf. 47 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Jag påstod i min replik att situationen vid försäkringsrätterna hade varit bättre om riksdagsmajoriteten i fjol hade anslutit sig till det socialdemokratiska förslaget. Jag sade inte att situationen hade varit helt acceptabel, men den hade i vart fall varit bättre.

Arne Andersson i Gustafs frågar: Hur stor skall besvärsorganisationen bli? Ja, det kan konstateras att den inte är för stor i dag. Vi har 30 000 mål i balans vid försäkringsrätterna, och väntetiden ligger på tre år. Det är fullkomligt oacceptabelt ur de försäkrades synvinkel – framför allt eftersom det gäller ärenden som är mycket betydelsefulla för den enskilda människan, som kanske är helt beroende av försäkringen för sin försörjning.

Jag tycker nog att Arne Andersson borde medge att situationen är fullkomligt otillfredsställande och att det behövs en kraftig utbyggnad av försäkringsrätterna för att vi skall nå en acceptabel situation.

Sedan åter till domförheten: Arne Andersson måste ändå medge att propositionens förslag innebär en utvidgning av domförhetsreglerna i förhållande till försäkringsdomstolskommitténs förslag, och det är en utvidgning som flertalet remissinstanser – tunga remissinstanser – ställt sig avvisande till vid remissbehandlingen av försäkringsdomstolskommitténs betänkande.

Det är inte så att jag har en viss uppfattning i utskottet och en annan uppfattning i kammaren. Jag står kvar vid uppfattningen att försäkrings-

domstolskommitténs förslag bör genomföras och att regeringens förslag till utvidgning av domförhetsreglerna bör avvisas.

Nr 87

Onsdagen den
24 februari 1982

Anf. 48 ARNE ANDERSSON i Gustafs (c) replik:

Herr talman! Lars-Erik Lövdén säger att det skulle ha blivit bättre med socialdemokraternas förslag. Jag skall inte strida mer med honom i den frågan – vi kan ha olika uppfattningar.

Det är samma människor som har föreslagits vid föregående riksmöte när det gäller förstärkning av försäkringsrätterna. Det är bara det att enligt Lars-Erik Lövdén skulle de ha suttit i Malmö och enligt utskottsmajoritetens förslag skulle de vara fördelade på de tre försäkringsrätterna.

Lars-Erik Lövdén säger att det är allvarligt att man får vänta på avgöranden av ärenden vid försäkringsrätterna. Ja, det sade jag också, och det hade Lars-Erik Lövdén hört, om han hade lyssnat på mig. Jag sade också att det kanske ändå är orimligt att ha en organisation när det gäller avgöranden av vissa besvär där ersättningen till den försäkrade är relativt ringa. Som exempel angav jag då att skillnaden mellan sjukförsäkringen och arbetsskadeförsäkringen är 10 %.

Vi skall komma ihåg, att när vi här i kammaren diskuterade frågan om en översyn av arbetsskadeförsäkringen, kunde inte socialdemokraterna vara med på en sådan översyn. Man gick då i stället fram till talarstolen och tolkade det hela som att vi ville ta bort arbetsskadeförsäkringen. En sådan tolkning kan man tydligen också göra. Men jag tror det är viktigt att vi diskuterar de här frågorna seriöst.

När det sedan gäller domförhetsreglerna vill jag säga, Lars-Erik Lövdén, att vi i dag i vissa allmänna domstolar har endomarmål, och jag tycker att vi skall ha klart för oss att vad som föreslås i propositionen och utskottsbetänkandet är endomarmål i fall där utgången är av ringa betydelse för den försäkrade, och sedan har det satts en gräns vid beloppet 2 500 kr. I den socialdemokratiska reservationen finns det emellertid inget förslag i anslutning till domstolskommitténs förslag – det var det jag påpekade för Lövdén och undrade om han hade en viss uppfattning i utskottet och en annan här i kammaren.

Talmannen anmälde att Lars-Erik Lövdén anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 49 ANNA-GRETA SKANTZ (s):

Herr talman! Tyvärr tror jag inte att regeringens förslag om åtgärder för att minska ärendebalanserna är tillräckliga. Det är möjligt att man kan stoppa de ständiga ökningarna av balanserna, men jag tror inte att balanserna kommer att minska, i varje fall inte i någon större utsträckning.

Den 31 januari i år var 28 579 mål inte avgjorda. Det är en ökning med 319 mål under januari månad i år.

Jag och några partivänner har för tredje året i rad motionerat om en fjärde försäkringsrätt, med placering i Malmö. Tyvärr har vi inte haft någon

*Åtgärder för att
förbättra försäkringsdomstolarnas
arbetsläge, m. m.*

Onsdagen den
24 februari 1982

*Åtgärder för att
förbättra försäk-
ringsdomstolarnas
arbetsläge, m. m.*

framgång med våra motioner, trots det stora antalet icke avgjorda mål. Att vi föreslagit att rätten skall placeras i Malmö beror på att den utredning som föregick proposition 1977/78:20 med förslag om ändrad organisation för besvärspövning inom socialförsäkringen föreslog att tre försäkringsrätter skulle inrättas: i Stockholm, i Malmö-Lund-området, i första hand i Malmö, och i Umeå.

Departementschefen, dåvarande socialministern Rune Gustavsson, frångick emellertid utredningens förslag och föreslog att försäkringsrätten för södra Sverige skulle förläggas inte till Malmö utan till Jönköping. Motiveringen för ändringen angavs vara: "I Jönköping finns såväl hovrätt och kammarrätt som centralkontor för försäkringskassa. För valet av denna ort kan även anföras rent lokaliseringpolitiska skäl." Motiveringen var inte särskilt övertygande och inte heller särskilt utförlig.

Om en försäkringsrätt inrättas i Malmö stämmer det således med utredningens förslag och med remissinstansernas uppfattning.

I en motion till riksmötet 1979/80 föreslog vi att en fjärde försäkringsrätt skulle inrättas i Malmö. Motionen avslogs med hänvisning till att frågan om ytterligare en försäkringsrätt var för tidigt väckt.

Till riksmötet 1980/81 återkom vi med en motion med samma yrkande. Den avslogs med hänvisning bl. a. till försäkringsdomstolskommitténs pågående arbete.

I januari månad i år lämnade vi på nytt en motion, i vilken vi upprepade vårt krav.

I år skriver utskottet på s. 9-10: "Några delade meningar om att förstärkningar av organisationen är helt nödvändiga för att bringa ner balanserna finns inte. Däremot är utskottet inte ense med motionärerna om att förstärkningarna skulle få en bättre effekt om de användes för att inrätta en ny försäkringsrätt från årsskiftet 1982-1983."

Jag måste säga att jag inte delar utskottets uppfattning.

Den 1 januari 1979 infördes den nya besvärorganisationen. Redan den sista december samma år var antalet icke avgjorda mål 16 629, och den sista december 1981 hade antalet ökat till 28 260. Och den sista januari i år är antalet 28 579. Det är en ständig ökning, och det är detta som är oroande.

Den södra rätten, som vi just nu diskuterar, hade den sista januari i år 11 806 mål som icke var avgjorda.

Det är otillfredsställande att målbanserna ökar år från år. Oroar det inte de borgerliga ledamöterna i socialförsäkringsutskottet? Att det inte oroar regeringen är jag inte så förvånad över. Men jag vet att det i utskottet sitter flera ledamöter som är starkt engagerade i bl. a. pensionsdelegationernas arbete.

Utvecklingen när det gäller målbanserna är otillfredsställande bl. a. därför att de olika målen i så hög grad berör de försäkrades försörjning. Den långa handläggningstiden innebär också att försäkringskassorna måste handlägga vissa ärenden och fatta beslut i vissa ärenden utan ledning av rättspraxis. Som exempel vill jag nämna just lagen om arbetsskadeförsäk-

ring, som trädde i kraft den 1 juli 1977 och enligt vilken endast ett ringa antal mål har avgjorts. Rättspraxis har inte utvecklats i den omfattning som är nödvändigt för att försäkringskassorna skall kunna fatta sina beslut snabbare än vad som nu är fallet.

När det gäller arbetsskadeförsäkringen skulle jag vilja säga till Arne Andersson i Gustafs att det inte bara är frågan om de tio procenten som vi diskuterar i pensionsdelegationerna. Om en arbetsskada efter samordningstiden medför behov av läkarvård och tandvård – för att bara nämna de sakerna – så ersätts hela kostnaden för sådan vård. Den som på grund av arbetsskada har fått sin arbetsförmåga nedsatt har rätt till livränta, sedan det aktuella sjukdomstillståndet upphört. Även sådana frågor diskuterar vi i pensionsdelegationerna. Att behandla arbetsskadeärenden är alltså inte så enkelt som det kan förefalla. Det rör sig faktiskt om stora belopp av betydelse för den enskilde.

Jag tycker att det är en riktig policy försäkringskassorna har att säga till en försäkrad som inte är nöjd med ett beslut att han eller hon har möjlighet att överklaga. Jag tycker att det är en skyldighet för försäkringskassorna och deras personal att tala om att den försäkrade har möjlighet att överklaga, om han inte är nöjd med beslutet.

Sedan vill jag bara ge ett exempel på vad det kan innebära för en familj, om man får vänta på beslut från försäkringsrätten i flera år:

En familj med ett handikappat barn söker vårdbidrag. Pensionsdelegationen beslutar att inte bevilja vårdbidrag. Beslutet överklagas. Modern har slutat sitt arbete för att vårda barnet och räknar med vårdbidraget som lön. Vårdbidraget är f. n. 32 930 kr. per år. Anser försäkringsrätten att vårdbidrag skall utgå får modern efter två år ut 65 860 kr. och efter tre år 98 790 kr. Jag har alltså räknat med nuvarande bidragsbelopp. Modern får emellertid pensionspoäng endast för ett år, det är hon får ut vårdbidraget. Hon går i detta fall miste om pensionpoäng för ett resp. två år. Det kan vara till nackdel för henne, då hon skall få sin ålderspension från ATP. Man måste ha full pensionspoäng, 30 år, för att få full pension. Till detta kommer familjens långa väntan på besked från försäkringsrätten, en tid som säkerligen är väldigt pressande. Visst är det bra när pengarna kommer, men för de allra flesta familjer hade det varit bättre, om de fått 2 700 kr. per månad under tre år i stället för att på en gång efter tre år få 99 000 kr.

Jag skulle kunna nämna fler exempel, men jag skall avstå.

28 600 icke avgjorda mål är en hög siffra – alltför hög. Men det är när man ser hur enskilda människors levnadsvillkor påverkas som man riktigt förstår konsekvenserna av de långa handläggningstiderna – konsekvenserna för de sjuka, de handikappade och för dem som söker förtidspension. Det är deras situation som vi aldrig får glömma.

Jag har observerat att i behandlingen av detta ärende har deltagit fyra ledamöter som jag vet tillhör olika pensionsdelegationer. Tyvärr har endast tre av dem skrivit under reservation nr 3 om inrättande av en fjärde försäkringsrätt. Jag tror att alla som är ledamöter i olika pensionsdelegationer är djupt oroliga och beklagar de långa väntetiderna, som är till hinder i

*Åtgärder för att
förbättra försäk-
ringsdomstolarnas
arbetsläge, m. m.*

Onsdagen den
24 februari 1982

*Åtgärder för att
förbättra försäk-
ringsdomstolarnas
arbetsläge, m. m.*

delegationernas arbete. Om därför något namn saknas vid reservationen, så går det naturligtvis att rätta till i den kommande voteringen. Jag hoppas också att övriga kammarledamöter som ingår i olika pensionsdelegationer tar till vara möjligheten att medverka till att antalet icke avgjorda mål minskas.

Jag yrkar bifall till reservation nr 3.

Anf. 50 ARNE ANDERSSON i Gustafs (c):

Herr talman! Jag får anmäla mig som den fjärde pensiondelegationsordföranden som inte har skrivit under s-reservationen. Anledningen är den som jag tidigare har redogjort för, nämligen att jag inte tror att man kan avverka fler mål bara för att man placerar domare i Malmö i stället för i Jönköping eller vid någon annan försäkringsrätt. Det är det som är skillnaden mellan den socialdemokratiska reservationen och utskottsmajoritetens förslag. Förhållandet var precis detsamma förra året. Vi ökade då antalet tjänster för domare och handläggare på de olika försäkringsrätterna vid samtliga tre domstolar, medan socialdemokraterna även då reserverade sig för att vi skulle förlägga förstärkningen till Malmö. Jag har tidigare sagt här, och det förtjänar kanske att upprepas, att det tar sin tid – det har vi konstaterat – att få en organisation som en försäkringsrätt i effektiv verksamhet. Det är i den förvissningen som jag har ansett att det är riktigare att förlägga de förstärkningar som beslutades vid förra riksmötet och de som nu föreslås till samtliga tre försäkringsrätter.

Anna-Greta Skantz frågar: Oroar sig inte utskottsledamöterna? Jo, verkligen! Jag är säkerligen lika orolig som Anna-Greta Skantz. Vi kanske skall ta pulsen på varandra och se vem som är mest orolig. Det är bara det att våra uppfattningar skiljer sig när det gäller var förstärkningarna skall placeras.

Också jag känner oro när försäkrade får vänta på beslut i olika ärenden. Anna-Greta Skantz nämnde vårdnadsbidrags- och pensionsärenden. Jag har precis samma uppfattning som hon i det fallet, att detta är mycket oroande. Men det är naturligtvis också besvärande att man i en del av våra försäkringsärenden har så besvärliga handläggningsrutiner och bestämmelser att de inte med fullständig säkerhet kan tolkas av vare sig pensionsdelegationer, försäkringsrätter eller försäkringsöverdomstolen. Det är kanske på det sättet att riksdagen och andra krånglar till bestämmelserna, så att den enskilda människan, som skall få del av förmånerna, inte heller kan tolka dem.

Jag tror, Anna-Greta Skantz, att vi är besjälade av samma vilja att beta av ärendebalanserna. Det är bara när det gäller vilken väg vi skall vandra för att nå målet som våra meningar skiljer sig.

Anf. 51 ANNA-GRETA SKANTZ (s):

Herr talman! Det är ju glädjande att Arne Andersson i Gustafs och jag känner samma oro, men det hjälper inte de försäkrade som har överklagat ett beslut av en försäkringskassa. Jag har ett intryck av att man på något sätt

skjuter problemen framför sig, och det känner jag stor oro över. När man med siffror kan visa att ärendebalansen icke minskar utan snarare ökar, borde man, tycker jag, ta sig en funderare och fråga sig om det är riktigt att förstärka var och en av de olika försäkringsrätterna, när balansen ökar mer hos en av dem. Borde man inte fundera över om man skulle göra något annat och ta ett mer radikalt grepp på hela problemet?

Vad vi reservanter känner oro för är att försäkringsrätten i Jönköping blir alldeles för stor. Vi vet att man där redan i dag har problem att få personal till de tjänster som man tilldelats. Till Jönköping har utlokaliserats en rad statliga verk, bl. a. domstolsverket, och när det gäller konkurrens om tjänster vet vi att det många gånger är domstolsverket som går segrande ur den, om inte striden, så konkurrensen. Man söker i första hand till domstolsverket.

Att de lagar som riksdagen stiftar många gånger är svåra för försäkringskassorna att handlägga – det kan jag hålla med om. Föräldraförsäkringen t. ex. har ju, efter hand som den har byggts på, blivit svårare och svårare att tolka. Men jag tror att vi kan vara överens om att det är mer angeläget än något annat att vi just när det gäller arbetsskadeförsäkringen får fram avgöranden i fler ärenden. Det kan ligga något i det som Arne Andersson säger, nämligen att osäkerheten nu är så stor att det blir fler ärenden som överklagas än det skulle ha blivit, om man hade haft praxis att gå efter.

Anf. 52 ARNE ANDERSSON i Gustafs (c):

Herr talman! Som jag sade är enigheten mellan Anna-Greta Skantz och mig stor. När denna fråga diskuterades i utskottet skedde det med stort allvar. Vi diskuterade bl. a. hur vi bör följa denna fråga. Det är angeläget att man noga följer hur utvecklingen blir när det gäller målavverkning och verksamheten vid rätterna. I utskottet sades att det är en självklarhet att denna fråga måste följas noggrant av regeringen. Det finns väl anledning att vi ledamöter av denna kammare som är verksamma i försäkringskassorna eller inom socialförsäkringen i övrigt är pådrivare. Jag tror att vi har precis samma vilja att komma till rätta med dessa problem. Som jag sade tidigare är det bara i fråga om färdvägen som det skiljer sig.

Anf. 53 ANNA-GRETA SKANTZ (s):

Herr talman! Jag tycker att vi alla kan vara aktiva. Men jag skulle faktiskt vilja säga att de som tillhör regeringspartierna om några, när de ser vilken utveckling vi har, borde ha alla förutsättningar att verkligen kunna påverka det statsråd som är ansvarig för dessa frågor. Man kan ju alltid hoppas att det kommer ett förslag rätt snart.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (integrering av försäkringsdomstolarna med de allmänna förvaltningsdomstolarna)

Utskottets hemställan bifölls med 228 röster mot 84 för reservation 1 av Nils Carlshamre m. fl.

Mom. 2 (domförhetsreglerna i försäkringsrätterna)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 156 för reservation 2 av Sven Aspling m. fl.

Mom. 3 – 5

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 6 och 7 (anslag m. m. till försäkringsrätterna)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 152 för reservation 3 av Sven Aspling m. fl.

9 § Informationssystem om levnadsförhållandena för barn och ungdom, m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande 1981/82:28 om en utredning om ett informationssystem om levnadsförhållandena för barn och ungdom, m. m.

Anf. 54 ANITA PERSSON (s):

Herr talman! I dag behandlar vi de två återstående yrkandena i den socialdemokratiska motionen 1251 från januari 1981 om insatser för barnens och ungdomarnas levnadsvillkor och uppväxtmiljö.

I motionen har vi ställt krav på att en utredning görs om möjligheten att upprätta ett informationssystem rörande våra barns levnadsförhållanden. Motionen tar också upp åtgärder för utveckling av barnhälsovården och en ökad utbildning i barnkunskap för bl. a. sjukvårdspersonal samt frågor rörande den kommunala barnomsorgen.

Vårt yrkande i motionen om resurser till en kvalitativ förstärkning av barnomsorgen avslög riksdagen i maj 1981. Detta krav har vi förnyat i år genom att föreslå att 5 miljoner avsätts till lokalt utvecklingsarbete inom förskolan och fritidshemmen. Vi får medhåll i vårt krav av bl. a. socialstyrelsen, som i sin anslagsframställning framhåller att barnomsorgen är i stort behov av resurser för lokalt utvecklingsarbete. Med dessa pengar skulle det bli möjligt för kommunerna att följa och dokumentera denna verksamhet i egna projekt. Den erfarenhet som sprids genom praktiska försök har ett mycket stort värde. Detta vårt förnyade krav på en kvalitativ förstärkning av barnomsorgen kommer riksdagen att behandla under våren – och förhoppningsvis ställa sig bakom.

Vi lägger i motionen också fram förslag om att en samlad behovsbedöm-

Onsdagen den
24 februari 1982

*Informationssystem
om levnads-
förhållandena för
barn och ungdom,
m. m.*

ning och att en utbyggnadsplan för den kommunala barnomsorgen skall arbetas fram med sikte på att nå målet full behovstäckning.

Vid behandlingen av detta yrkande konstaterade utskottet att de mål som riksdagen 1976 uppställde för utbyggnaden av daghem och fritidshem inte uppnåts. Utskottet slog enhälligt fast att målsättningen för utbyggnaden av barnomsorgen står fast och att en plan för den fortsatta utbyggnaden av den kommunala barnomsorgen fram till full behovstäckning bör utarbetas efter överläggningar med Kommunförbundet. Detta blev också riksdagens beslut och meddelades regeringen.

Beslutet om att utbyggnads målet ligger fast har en stor betydelse för kommunerna, som har att förverkliga målet. Det är därför förvånansvärt att socialministern i årets budgetproposition inte med ett ord berör hur hon tänker följa upp riksdagens beslut.

Utbyggnaden av barnomsorgen är viktig, inte bara för barnen utan också för att vi skall uppnå en ökad jämställdhet mellan män och kvinnor.

Vårt yrkande om att man skall skapa en fastare, mer planerad och tydligare målinriktad verksamhet i förskolan och de kommunala familjedaghemmen behandlades samtidigt som målsättningen för barnomsorgsutbyggnaden. Även här ställde sig riksdagen bakom det socialdemokratiska kravet att personalen i barnomsorgen måste få en preciserad målsättning för sitt arbete och klarare riktlinjer för vilket innehåll verksamheten skall ha.

Riksdagens beslut blev att regeringen skall lägga fram en redovisning rörande målsättning och riktlinjer i så god tid att denna kan behandlas innan det nya statsbidragssystemet träder i kraft den 1 januari 1983.

Herr talman! I det betänkande som vi nu behandlar tar man upp vårt yrkande om en utredning om ett informationssystem rörande barns levnadsförhållanden, en förstärkning av forskningsresurserna samt olika förebyggande åtgärder i fråga om barnhälsovården. Visserligen kan man säga att svenska barns hälsotillstånd i dag är utomordentligt gott och att dagens ungdom i allmänhet är mycket öppnare, kunnigare och mer självständiga än tidigare generationers. Men det finns också negativa drag i samhällsutvecklingen som måste uppmärksammas. Många barn har inte tillgång till båda sina föräldrar under uppväxttiden. Många föräldrar har begränsad tid för vård av och umgänge med sina barn på grund av långa arbetsdagar. Den ekonomiska politik som har förts under de senaste åren har haft negativa verkningar för barnfamiljernas ekonomi, vilket drabbar barnens och ungdomarnas uppväxtvillkor. Vidare påverkar den stora arbetslösheten våra barn långt ner i åldrarna.

Alkoholproblemet är fortfarande stort i samhället, och därtill kommer narkotikamissbruket. Arbetslöshet, dålig ekonomi, diskriminerande miljöer och en ofta hänsynslös kommersialism bildar ett sammansatt orsaksmönster. Skall vi komma till rätta med dessa problem krävs åtgärder över ett brett register i samhällsarbetet och på flera olika nivåer.

Det är mot denna bakgrund som vi har yrkat att ett informationssystem om barnens levnadsmiljö upprättas. Yttranden över motionen har inhämtats från bl. a. socialstyrelsen, statistiska centralbyrån, delegationen för social

Onsdagen den
24 februari 1982

Informationssystem om levnadsförhållandena för barn och ungdom, m. m.

forskning och barnmiljörådet. Därutöver har Svenska barnläkarföreningen inkommit med en skrivelse, där den bl. a. har behandlat denna fråga.

Remissinstanserna är ense om att det f. n. saknas ett informationssystem rörande barns och ungdomars levnadsförhållanden i Sverige och att ett sådant system skulle kunna ges säkrare utgångspunkter för utformningen av samhällets allmänna barn- och familjepolitik. Visserligen finns åtskilligt material redan insamlat, exempelvis i SCB:s barn- och vuxenstatistik, i utredningar och i forskningsprojekt, men ett sammanfattande material saknas.

Socialstyrelsen säger att möjlighet bör finnas att komplettera och bygga ut det befintliga informationssystemet och anser det väsentligt att tillräckliga resurser för forskning och kvalificerat utredningsarbete inom barnområdet ställs till förfogande.

SCB anser att man kan börja med att kartlägga hur barn och deras förhållanden belyses i nuvarande statistik och efter en sådan utvärdering utarbeta en plan för ytterligare utveckling av statistiken.

Delegationen för social forskning betonar i sitt remissvar att det är angeläget att samtidigt utveckla ett system för information och redovisning av erfarenheter som också kan tillgodose kommunernas behov av planeringsunderlag.

När det gäller forskningen om barn pekar delegationen på att denna verksamhet är splittrad på många olika håll och huvudsakligen bedrivs i form av avgränsade projekt. Därför är det angeläget att man får en samlad bild av den kunskap som redan finns och i och med detta får möjlighet att utnyttja befintliga resurser mer effektivt än vad som sker i dag.

Barnmiljörådet tillstyrker helt i sitt remissyttrande förslaget. Svenska barnläkarföreningen understryker hur värdefullt det är med olika mått på barns hälsa och utveckling för att man skall kunna belysa deras sociala situation och levnadsvillkor. Barnläkarföreningen anser också att det f. n. saknas en överblick över barns hälsa i flera avseenden och framhåller att det finns ett stort behov av sammanfattande studier.

Utskottet instämmer enhälligt i det socialdemokratiska motionskravet, som har fått ett starkt stöd av remissinstanserna, och förordar därför att ett utredningsarbete sätts i gång som syftar till att ett informationssystem rörande barns och ungdomars levnadsförhållanden utarbetas.

I det andra yrkandet i motionen tar vi upp ett flertal delfrågor. Det gäller t. ex. föräldrautbildningen, där det inte räcker med enbart landstingens insatser utan krävs medverkan även av studieförbunden och andra frivilliga organisationer.

Att resurser ges till tidig information och stödåtgärder medför att många mödrar med missbruksproblem blir motiverade och klarar av att bryta sitt missbruk av alkohol och narkotika.

En av delfrågorna i motionen gäller att en fortlöpande rapportering av barnolycksfall krävs, för att man på rätt sätt skall kunna vidta behövliga åtgärder i syfte att komma till rätta med detta problem, som drabbar många barn, ibland med konsekvenser för hela livet. SCB och barnmiljörådet har i

sina remissvar ställt sig positiva till att det införs en olycksfallsrapportering. Utskottet instämmer och förutsätter att regeringen i samband med utredning om ett informationssystem om barns levnadsförhållanden även eftersträvar att lösa frågan om registrering av barnolycksfall.

Utskottet ställer sig också bakom motionskravet att det är angeläget att ökade kunskaper om barn tillförs undervisningen vid utbildning av personal inom sjuk- och socialvård, t. ex. läkare, sjuksköterskor och kuratorer. Det kan gälla sådana saker som samspelet mellan barn, familj och samhället samt praktisk erfarenhet av arbete inom förskola, social barnvård m. m.

Herr talman! Jag har med detta anförande velat markera det glädjande i att den socialdemokratiska motionen om barns levnadsvillkor har fått en sådan positiv behandling av både remissinstanser och utskott. Den enhälliga uppslutningen bakom motionskravet inger förhoppningar om en snabb verkställighet av begärda åtgärder från regeringens sida.

Med det anförda yrkar jag bifall till socialutskottets hemställan i betänkandet.

I detta anförande instämde Gudrun Sundström (s).

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Föredrogs

Socialutskottets betänkande

1981/82:29 Tilläggsbudget II, såvitt avser bidrag till kommunala undervisningssjukhus (prop. 1981/82:101)

Utskottets hemställan bifölls.

11 § Handikappanpassning av lokaler för trossamfund

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1981/82:15 om anslag till kyrkliga ändamål (prop. 1981/82:100).

Anf. 55 TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 56 TYRA JOHANSSON (s):

Herr talman! Till kulturutskottets betänkande nr 15 har socialdemokraterna fogat en reservation som gäller bidrag till anskaffande av lokaler för trossamfund. Vi anser att det borde vara självklart att möjlighet till handikappanpassning skall föreligga även i fråga om lokaler för trossamfund.

Nr 87

Onsdagen den
24 februari 1982

Handikappanpassning av lokaler för trossamfund

Onsdagen den
24 februari 1982

Handikappanpassning av lokaler för trossamfund

Det är helt enkelt en rättvisefråga, och utan pengar kan inte mycket göras.

Vi socialdemokrater i utskottet har alltså reserverat oss mot majoritetens förslag. En av motionärerna, Thure Jadestig, kommer att utveckla den här frågan litet mera, och jag nöjer mig med att yrka bifall till reservationen, i vilken framförs ett yrkande om höjning av anslaget med 850 000 kr. utöver regeringens förslag.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 57 THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Sverige är ett genomorganiserat folkrörelsesamhälle. Folkrörelserna engagerar en majoritet av befolkningen genom ett rikt förgrenat föreningsliv.

Folkrörelserna står också för en folklig kultur. De vill tillvarata och utveckla goda egenskaper hos den enskilde individen i en större gemenskap. De utgör vidare ett fundament i den svenska demokratin.

Här i Sverige har folkrörelserna haft fotfäste i mer än 100 år. Efter betydande svårigheter i inledningsskedet kunde de växa sig starka och ta itu med väsentliga uppgifter i utvecklingen av det svenska samhället. En förutsättning för att snabbt nå framgång var att skapa en stabil organisation och lägga grunden till en varaktig lokal etablering. Det svenska klimatet är emellertid sådant att utrymmen inomhus krävdes för att det skulle skapas möjligheter för folkrörelsernas aktiviteter.

De banbrytande folkrörelserna – väckelserörelsen, nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen – tog saken i egna händer. Man byggde bönehus, kapell, ordenshus och Folkets hus för att skapa förutsättningar för sin verksamhet. Dessa samlingslokaler är en avgörande förutsättning för att föreningsliv och folkligt kulturarbete skall kunna vara levande och för att folkrörelserna skall kunna verka. De tillhör inte bara en ärorik historia, utan de har också en plats i vår nuvarande tillvaro. I en alltmera tekniskt utvecklad och specialiserad framtid måste det finnas väsentliga uppgifter för folkrörelser och frivilligt föreningsarbete. Det betyder att det också i framtiden kommer att föreligga stort behov av ändamålsenliga, samhälls- och tidsanpassade samlingslokaler och andra fritidsmiljöer.

Som framgår av utskottets betänkande har Lars Henrikson och jag i motion 1322 yrkat på likställighet i behandlingen av de samhälleliga bidragen till allmänna samlingslokaler och bidragen till trossamfundens lokaler när det gäller handikappanpassning. I årets budgetproposition föreslås att bidrag till samlingslokaliteter i fortsättningen skall kunna lämnas utan begränsning inom av riksdagen fastlagda beslutsramar. Förslaget gäller för upprustningsbidrag till allmänna samlingslokaler, såsom folketshuslokaler, ordenshus, bygdegårdar osv.

Som motionärer anser vi att den i detta förslag anförda motiveringen är tillämplig också när det gäller möjligheterna att förbättra handikappanpass-

Handikappanpassning av lokaler för trossamfund

ningen av trossamfundens lokaliteter. De socialdemokratiska ledamöterna i utskottet delar i sin reservation denna uppfattning. De borgerliga ledamöterna ställer sig däremot kallsinniga till kravet, och det vill jag beklaga. Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska motionen.

Handikappanpassningen av våra samlingslokaler är en fråga av hög angelägenhetsgrad, eftersom dessa lokalers tillgänglighet är väsentlig för de enskilda människorna. Inom det äldre beståndet är svårigheterna för dessa ofta betydande – det gäller beträffande samlingslokalsenheter både i det profana beståndet och inom trossamfundens område. Därför är det verkligen beklagligt att vi i dag synes medverka till att trossamfundet inte skall få ekonomiska resurser till genomförande av lokalprojekt i den utsträckning som de själva bedömt vara realistisk. För det första kan bidragen till dessa lokaler väsentligt förbättra äldre människors möjligheter att utnyttja utbudet av sådana. För det andra kan man genom det socialdemokratiska förslaget skapa en ökning av sysselsättningen inom byggnadsbranschen. Vi är ju överens om att det f. n. är viktigt att satsa resurser för att skapa sysselsättning i vårt samhälle, särskilt om det bidrar till att vi får nyttigheter som vi kan ha glädje av i många årtionden.

Det har därför förvånat mig att det inte bland de borgerliga riksdagsledamöterna finns några som inser att det här gäller en viktig fråga. Det gäller även för trossamfundets möjligheter att utvecklas som folkrörelser. Dessa möjligheter befrämjas av att deras bestånd av samlingslokaler kan få ökad tillgänglighet för alla.

Anf. 58 KARL-ERIC NORRBY (c):

Herr talman! Kulturutskottet behandlar i sitt betänkande nr 15 flera olika ärenden, varav bara en punkt, nr 4, har förorsakat delade meningar i utskottet. Punkten 4 gäller bidrag till anskaffande av lokaler för trossamfund. I motion 1322 har yrkats på en höjning av anslaget med 850 000 kr. Detta krav har, som nyss påpekats, utskottsmajoriteten inte kunnat biträda.

I motionen hänvisas till att det, när det gäller handikappanpassning av allmänna samlingslokaler, i budgetpropositionen föreslås att bidrag skall kunna lämnas utan begränsning av den beslutsram som gäller för upprustningsbidrag till allmänna samlingslokaler. Motionärerna har tagit fasta på detta och har i sin motion anfört, som förut redovisats här av en av motionärerna, att samma bestämmelser bör gälla trossamfundets samlingslokaler. Man har dock icke fört ut detta i en att-sats, och man har inte ett direkt krav på det i sin motion. I sammanhanget har man yrkat på en höjning av anslaget i fråga. Men utskottet har ändå tagit fasta på de motiv som motionärerna har för sitt förslag när det gäller anslagsuppräkningsfrågan. Utskottet har för sin del uttalat att det är önskvärt att en friare anslagsdisposition medges även när det gäller handikappanpassningen av de fria trossamfundets samlingslokaler. Vi har dock, som jag sade, inte kunnat

Handikappanpassning av lokaler för trossamfund

tillmötesgå motionärerna när det gäller uppräknigen av anslaget. Behovet av handikappanpassning får alltså tillgodoses inom de givna ramarna.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 59 THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Det är riktigt att vi i vår motion begär ett anslagstillskott på 850 000 kr. I motionen argumenteras just för handikappanpassningen, så vart pengarna skall gå behöver man knappast tveka om.

Utskottsmajoriteten säger i sin skrivning att det är önskvärt med en friare anslagsdisposition. Därmed skulle man få ökade medel för handikappanpassningen. Men då skall vi komma ihåg att det sker på bekostnad av ny- och ombyggnad av trossamfundens lokaler. I det socialdemokratiska krisprogrammet sägs att vi skall arbeta oss ur den ekonomiska krisen, att vi skall skapa bättre förutsättningar och ökad aktivitet inom byggnadssektorn. Det är via ett ökat byggande som vi skall kunna lösa en del av de ekonomiska problem vi har i dag. Därför ligger detta i tiden. Det är en mycket god investering att öka sysselsättningen samtidigt som man ger möjligheter att handikappanpassa en hel del av det äldre beståndet av trossamfundens samlingslokaler. Det är i dag väldigt svårt för äldre människor och handikappade att utnyttja det utbudet.

Anf. 60 KARL-ERIC NORRBY (c):

Herr talman! Inom utskottet rådde faktiskt inga delade meningar när vi diskuterade inställningen till att dessa samlingslokaler skulle göras handikappanpassade. Vad striden gällde var ju om vi skulle tillföra anslaget ytterligare 850 000 kr. Jag vill inte, som Thure Jadestig, göra gällande att 850 000 kr. i det här sammanhanget är helt avgörande för om man kan handikappanpassa de fria trossamfundens samlingslokaler. Hela bidraget är ju ändå över 12 milj. kr. Den summa som enligt motionärerna skulle behövas för detta ändamål är alltså 850 000 kr. Vi anser faktiskt att det går att tillfredsställande uppnå motionens syfte när det gäller handikappanpassningen. Det är därför som vi har stannat vid att ifrågasvara anslag uppräknas till 12 150 000 kr. Vi yrkar alltså avslag på förslaget om ytterligare ökning.

Vi anser att det med den kraftiga ökningen detta bidrag fått under senare tid finns möjligheter – med hänsyn till den skrivning vi nu har gjort från utskottets sida – att tillgodoses ganska långt drivna önskemål i den här frågan.

Anf. 61 THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Man skulle kunna få den uppfattningen av vad utskottets värderade ordförande här säger, att de i budgeten föreslagna 12 miljonerna och de ytterligare 850 000 kr. som vi föreslår skulle användas bara till handikappanpassning. Så är ju inte fallet. Det är också samhällets bidrag till nybyggnad och ombyggnad av trossamfundens lokaler. Så pass stor erfarenhet och kunskap har jag i ärendet att jag vet att det är ett mycket

begränsat statligt bidrag som man ger till trossamfunden för nybyggnad och ombyggnad.

Men det angelägna, vilket jag som motionär har funnit och vilket den socialdemokratiska majoriteten har funnit, är att vidga möjligheten till handikappanpassning av de lokaliteter som redan finns i det äldre beståndet. Går man någon gång då och då på besök i våra kyrkor och samfund, i våra bönhus, ser man att hur de än är byggda är de i alla fall inte lämpliga ur handikappsynpunkt. Därför är det förvånansvärt att den borgerliga majoriteten, när vi i nuvarande läge får möjlighet att stimulera sysselsättningen, inte är beredd att tillstyrka detta belopp.

Anf. 62 KARL-ERIC NORRBY (c):

Herr talman! Jag delar Thure Jadestigs uppfattning om handikappanpassningen av våra kyrkors och trossamfunds samlingslokaler. Det finns säkert mycket att göra för att förbättra situationen på det här området. Att jag så noga har redovisat utskottets inställning i denna fråga beror på att jag i Thure Jadestigs första inlägg tyckte mig förmärka att de som var positiva till upprustningen och handikappanpassningen av kyrkorna och samlingslokalerna var de som hade yrkat på en mindre höjning av anslaget. Vi för vår del har ungefär samma inställning men höll oss på något lägre anslagsnivå. Jag vill påstå att vi inom utskottet är lika positivt inställda till en förbättring av de ifrågavarande samlingslokalerna som Thure Jadestig är.

Samtidigt vill jag givetvis betona att jag har den allra största respekt för Thure Jadestigs uppfattning i den här frågan, eftersom han är mycket nära knuten till det som gäller samlingslokaler över huvud taget och mycket väl känner till behovet. Men jag vill tillbakavisa påståendet om att vi inte skulle vara intresserade av att få en förbättring av handikappanpassningen för ifrågavarande lokaler.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 4

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 155 för reservationen av Åke Green m. fl.

Övriga punkter

Utskottets hemställan bifölls.

12 § Föredrogs

Kulturutskottets betänkande

1981/82:16 Anslag till internationellt-kulturellt samarbete (prop. 1981/82:100)

Nr 87

Onsdagen den
24 februari 1982

Handikappanpassning av lokaler för trossamfund

Nr 87

Onsdagen den
24 februari 1982

Utbildningsutskottets betänkanden

1981/82:10 Anslag på tilläggsbudget II (prop. 1981/82:101)

1981/82:11 Anslag till utbildningsdepartementet m. m. (prop. 1981/82:100)

Anslag till Posthus

Vad utskotten hemställt bifölls.

13 § Föredrogs trafikutskottets betänkande 1981/82:12 om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1981/82 (prop. 1981/82:101).

Punkt 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2

Anslag till Posthus

Anf. 63 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! I den moderata reservationen till trafikutskottets betänkande nr 12 yrkas avslag på regeringens begäran om 83 milj. kr. till byggande av posthus m. m. Därmed inbesparas detta belopp i statsbudgeten, och i stället tas det där det finns tillgängligt, nämligen i postverkets rörliga medel. I konsekvens med detta yrkande begär vi också i vår reservation att postverket under resten av budgetåret 1981/82 får finansiera posthus m. m. med egna rörelsemedel.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen i fråga.

Anf. 64 BERTIL ZACHRISSON (s):

Herr talman! Vi har redan under de båda senaste åren öppnat en del möjligheter för posten att finansiera sina egna byggen, och man får en ökad sådan möjlighet också i år. Att som moderaterna nu föreslår gå in mitt i ett bygge och göra en sådan här förändring, som skulle betyda att man finansierar den ena delen av bygget på ett sätt och den andra delen på ett annat sätt, förefaller emellertid vara ytterst olämpligt, och jag ber för den skull att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservationen av Rolf Clarkson och Wiggo Komstedt, bifölls med acklamation.

Punkt 3

Utskottets hemställan bifölls.

14 § Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkande

1981/82:20 Tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1981/82
(jordbruksdepartementet) (prop. 1981/82:101)

Näringsutskottets betänkanden

1981/82:21 Ändring i lagen om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa
och om stadshypoteksföreningar (prop. 1981/82:84)

1981/82:22 Anslag på tilläggsbudget II (handels- och industridepartementen)
(prop. 1981/82:101)

Vad utskotten hemställt bifölls.

15 § Gummiindustrin

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1981/82:23 om gummiindustrin.

Anf. 65 HUGO BENGTTSSON (s):

Herr talman! Den svenska gummiindustrin har under 1970-talet, och särskilt då dess senare del, kommit att minska starkt i omfattning. Vid mitten av 1970-talet sysselsattes i runda tal 15 000 personer inom branschen, medan siffran i dag understiger 10 000. Samtidigt har en koncentration skett till ett mindre antal företag, som kommit att inta en ganska dominerande ställning. Detta har medfört svårigheter för anställda och orter, som har kommit att drabbas av företagsnedläggningar och minskning av antalet sysselsättnings-tillfällen.

Industriverket har gjort fyra olika branshutredningar, utredningar som såvitt jag kunnat bedöma inte lett till något som helst initiativ eller resultat. Man borde ju ändå kunnat förvänta sig att regeringen, i anledning av utredningarna och den utveckling som ägde rum inom branschen, skulle ha tagit vissa initiativ, men så har inte skett. Branschen har fått förändras och utvecklas helt på sina egna villkor. Jag hade ju ändå föreställt mig att regeringen skulle ha uppmärksammat problemen och även branschens betydelse för övrig svensk industri och därför gått in och hjälpt till med en målangivelse, men detta har inte skett. Och ändå måste det väl stå klart för alla att försörjningsberedskapen på detta område är av utomordentlig betydelse i händelse av avspärning. Vi har i de reservationer vi från socialdemokratiskt håll fogat till föreliggande utskottsbetänkande påpekat att regeringen borde överväga statliga insatser inom gummiindustrin. Att, som utskottsmajoriteten gör, uttala en from förhoppning om att samhället noga följer utvecklingen, leder sannerligen ingen vart, det har vi sett.

Vi måste hålla i minnet att det svenska näringslivet, kanske dominerat av verkstads- och bilindustrin, i mycket stor utsträckning är beroende av gummidetaljer eller blandningar av gummi och plast i olika kombinationer.

Nr 87

Onsdagen den
24 februari 1982

Gummiindustrin

Gummiindustrin utgör således en viktig del i förutsättningarna för den svenska industrins möjligheter att hävda sig, inte minst på den internationella marknaden.

Det är främst mot den här bakgrunden som vi reserverar oss mot att det är nödvändigt att regeringen tar fram ett program för branschen. Detta bör bl. a. ta sikte på att skapa förutsättningar för en förstärkt samverkan mellan branschens företag.

Det gäller naturligtvis att kartlägga problemområdena och föreslå åtgärder. Den strukturovandling som även fortsättningsvis kan bli nödvändig bör ske planerat. Det kan medverka till att företag och arbetsplatser inte bara försvinner.

En annan mycket viktig sak, som bör komma fram i det program vi kräver, är hur investeringarna för framtiden skall göras. Att investeringar är nödvändiga hoppas jag att vi alla är överens om.

Ytterligare en viktig sak, som måste tas upp i det av oss begärda programmet, är våra möjligheter att på nytt ta upp tillverkningen av lastbilsdäck. Vi är naturligtvis på det klara med att detta inte är någon lättlöst fråga, men om överläggningar tas upp med övriga nordiska länder kan frågan möjligen få en lösning.

En annan sak som vi framhållit såsom varande ytterst angelägen är frågan om utbyggnad av det befintliga Plast- och gummitekniska institutet. Det är angeläget att ytterligare satsning görs då det gäller forskning och utveckling. Det gäller alltså att utveckla nya produkter och produktionsmetoder. Detta bör ske såväl inom företagen som i samverkan med avnämurföretagen, men givetvis också i samverkan med Plast- och gummitekniska institutet, som bör vara sammanhållande.

Vissa av de saker jag här nämnt eller antytt då det gäller nya produkter och ny kompetens kostar givetvis pengar, ibland mycket pengar. Det är därför angeläget att också kapitalförsörjningssidan studeras.

Sammanfattningsvis, herr talman, önskar vi reserverar oss att våra förslag skall leda fram till att vi skapar en konkurrenskraftig och modern svensk gummiindustri, som väl skall leva upp till vad övrig industri kräver av den för att den i sin tur skall kunna hävda sig i konkurrensen. Därmed skapas också trygga jobb för branschens anställda, så att de inte för framtiden skall behöva uppleva en ständigt krympande marknad.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till de vid betänkandet fogade reservationerna.

Anf. 66 KARL BJÖRZÉN (m):

Herr talman! Sedan Hugo Bengtsson talat för de två socialdemokratiska reservationerna i det betänkande som nu behandlas skall jag kortfattat redogöra för utskottsmajoritetens motiv när vi avstyrkt motionerna.

Den första reservationen handlar om ett program för gummiindustrin. Det yrkandet har återkommit årligen de senaste åren. Det är alltså ingen ny bekantskap. Riksdagen har avslagit det ett par gånger tidigare.

Utskottet anför i betänkandet en ganska kortfattad motivering. Utskottet

upprepar vad det uttalade redan föregående år, nämligen att de problem som industrigummiproducenterna kommer att möta under den första delen av 1980-talet knappast kan beskrivas som specifika branschproblem utan liknar de problem som gäller för hela tillverkningsindustrin. Detta har också uppmärksammats i motion 817, där man konstaterar att det förhåller sig så men menar att det är ett alltför snävt betraktelsesätt.

Den andra punkt som utskottsmajoriteten anfört är då kanske av intresse. Man säger: "Utskottet vill framhålla att heltäckande strukturplaner eller program aldrig kan byggas upp på en fullständig information om förändringar på olika varumarknader. Genom sin stelhet kan en strukturplan därför – i stället för att få positiv verkan – bli ett hinder för den berörda branschens utveckling mot bättre lönsamhet och bättre överlevnadsmöjligheter."

Utskottet har alltså velat markera – någonting som inte är obekant för kammaren – att det finns en skillnad i synen på statlig planering och styrning mellan utskottsmajoriteten och den socialdemokratiska minoriteten.

Så sent som för knappt tre månader sedan avtog riksdagen ett likadant yrkande, och då på förslag av ett enhälligt utskott. Sedan dess har socialdemokraterna i näringsutskottet svängt på klacken. När de i november månad var med om att avstyrka motionsyrkandet uppfattade jag personligen det som en signal till att socialdemokraterna började nyktra till på det här området och insåg att dessa ständiga krav på planer och program för den ena branschen efter den andra, för det ena företaget efter det andra kanske blev för mycket av det goda. Men jag bedrog mig tydligen; nu har man reserverat sig för samma yrkande som man då avstyrkte. Det har inte för utskottet redovisats några nytillkommande omständigheter, som kan förklara omsvängningen. Man kan därför undra om förklaringen bara är att det är valår i år.

Den andra reservationen handlar om Plast- och gummitekniska institutet. Motiveringen i reservationen är mycket kortfattad. Man säger bara: "Utskottet anser att riksdagen vid sin behandling av frågan om gummiindustrin bör understryka vikten av en ökad satsning på detta institut." Hugo Bengtsson lade ut texten något mera, och det står också en del i motionerna om detta.

Man tar också upp frågan om lokaliseringen av detta institut, och där är motiveringen något utförligare men ändå mycket kortfattad: "När det begärda programmet föreligger får ställning tas till frågan om lokaliseringsort. Att fördelar kan stå att vinna med en lokalisering i nära anslutning till en större industri inom branschen förefaller sannolikt."

Institutet har fått ganska avsevärda bidrag från Norrlandsfonden. En omlokalisering enligt motionärernas önskemål skulle bli störande – då kan man knappast räkna med ekonomiskt bidrag från det hållet. Lokaliseringsfrågan är emellertid en bisak i sammanhanget och ingår inte heller i reservanternas yrkande.

Utskottsmajoriteten säger om institutet: "Plast- och gummitekniska institutet drivs av staten och näringslivet i samverkan. Institutets huvudmän är på statens sida styrelsen för teknisk utveckling och på näringslivets sida

Plast- och gummitekniska institutet.” – *Stiftelsen* skall det vara, det måste vara ett tryckfel.

Vidare säger utskottet: ”Det bör enligt utskottets mening i första hand ankomma på huvudmännen att tillsammans dra upp riktlinjer för institutets verksamhet – – –.”

Hugo Bengtsson hör till åldermännen i näringsutskottet och är säkert väl medveten om hur arbetet är upplagt. STU är det centrala organ genom vilket merparten av statens stöd till teknisk forskning och utveckling kanaliseras. Riktlinjer för STU:s verksamhet fastställdes av statsmakterna senast 1978. Av riktlinjerna framgår bl. a. att STU:s insatser för produktutveckling inom näringslivet sträcker sig i huvudsak från idéprovning till framtagande av prototyper. För de mindre och medelstora företagen tar de regionala utvecklingsfonderna vid där STU:s insatser slutar. För investeringar under utvecklingsprocessens avslutningsskede kan Sveriges Investeringsbank AB lämna lån. Industrifonden stimulerar utvecklingsarbete inom framför allt de större industriföretagen.

När man skall ta ställning till krav på att satsa ytterligare på detta institut, måste man ha klart för sig hur branschforskningsinstitutet arbetar, vilka uppgifter de har och var gränslinjerna går för deras verksamhet. För att klara kapitalbehovet är andra instanser uppbyggda. Ett ökat samarbete inom branschen måste vara en uppgift för i första hand branschens företag.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 67 HUGO BENGTTSSON (s) replik:

Herr talman! Karl Björzén säger att han är litet förvånad över att vi socialdemokrater har svängt på klacken i denna fråga. I fjol behandlades en likalydande motion, och då var utskottet enigt i sin avstyrkan. Så långt är det riktigt. Men Karl Björzén kunde också ha talat om att i det betänkande i den här frågan som utskottet presenterade i fjol förutsatte vi att regeringen skulle följa frågan och ta nödvändiga initiativ. Regeringen har emellertid inte företagit sig någonting, vilket jag också påpekade i mitt anförande. Det är detta som har gjort att vi har ansett det nödvändigt att reservera oss.

Enligt Karl Björzén och utskottsmajoriteten skall uppenbarligen samhället och regeringen inte företa sig någonting alls i den här frågan. Man skall bara sitta som passiva åskådare precis som tidigare och låta utvecklingen ha sin gilla gång samt hoppas att det inte blir alltför tokigt. Under sådana förhållanden kommer de senaste sex sju årens negativa utveckling att fortsätta. Det vill vi socialdemokrater inte medverka till.

Samma inställning intar man i sin skrivning, då man hänvisar till industriverkets utredning och framhåller att de problem som gummibranschen kommer att möta under den första delen av 1980-talet knappast kan beskrivas som specifika branschproblem. Vi reser anser att problem sannerligen är till för att lösas, inte bara noteras. Men om man, som utskottsmajoriteten vill göra, sätter sig med armarna i kors, löser man inga problem. Vad vi begär är att man skall ta itu med problemen, genomlysa dem och därefter lägga fram förslag, syftande till att stärka hela gummibranschen.

som sannerligen har det besvärligt. På det sättet kan den negativa trenden brytas. Det är vad vi socialdemokrater önskar göra.

Nr 87

Onsdagen den
24 februari 1982

Anf. 68 KARL BJÖRZÉN (m) replik:

Herr talman! Hugo Bengtsson föreföll generad över den hastiga omsvängningen från socialdemokraterna i näringsutskottet. Han sade att utskottet framhållit betydelsen av att statsmakterna noga följer utvecklingen inom gummiindustrin. Den som noggrant läser årets utskottsbetänkande kan finna samma uttalande från utskottsmajoriteten. Men att följa utvecklingen är inte detsamma som att staten utarbetar program och planer.

Jag vill härutöver understryka att Hugo Bengtsson inte har pekat på några särskilda händelser eller tillkommande omständigheter som motiverar denna omsvängning. Han efterlyste åtgärder från statligt håll, och då kan jag erinra om vad som hände i kammaren i våras när vi antog den industripolitiska propositionen. På förslag av STU godkändes då en prioritering av olika forsknings- och utvecklingsområden. Samtidigt som man godkände ett treårigt ramprogram för stöd till teknisk forskning och utveckling prioriterade man bl. a. materialteknik. I propositionens motivering till detta står följande:

”STU:s insatser inom det materialtekniska området bör därför i ökad utsträckning inriktas mot nya materialområden med stor framtida användningspotential men där kompetensen i dag är alltför låg hos konstruktörerna. Jag tänker här på polymerer, avancerade kompositer, högtemperaturkeramer och nya former av metalliska material som pulverpressade och amorfa metaller. Jag har beräknat medel för en viss ökning av insatserna inom det materialtekniska området. Genom denna ökning av de totala satsningarna på materialteknik och framför allt genom att STU successivt gör omprioriteringar från konventionella material mot nya material bör en kraftig ökning av satsningarna på nya material och deras användning komma till stånd.”

Just ämnen som polymerer och avancerade kompositer är intressanta i detta sammanhang. När nu Plast- och gummitekniska institutet skall förhandla med STU om ett nytt avtal, så har vi gett dem ganska mycket underfötterna. Det borde finnas underlag för ett fortsatt gott stöd till detta forskningsområde.

Anf. 69 HUGO BENGTTSSON (s) replik:

Herr talman! Karl Björzén säger att jag möjligen känner mig smått generad, eftersom vi socialdemokrater har ändrat uppfattning från i fjol till i år. Han säger vidare att vi inte har föreburit några särskilda händelser, som skulle vara anledning till att vi har ändrat uppfattning och i år reserverat oss.

Karl Björzén har tydligen inte varit uppmärksam och lyssnat på vad jag sade i min förra replik. Jag förklarade då att orsaken till att vi i år reserverat oss är att regeringen inte har företagit sig någonting på detta område. Vi hade i skrivningarna tidigare en stilla förhoppning om att regeringen skulle följa

Gummiindustrin

utvecklingen och vidta de åtgärder som är nödvändiga för att återställa balansen inom branschen. Vi ser verkligen allvarligt på dessa frågor. Det är nödvändigt att någonting görs. Det är den direkta anledningen till att vi i år har reserverat oss.

Anf. 70 KARL BJÖRZÉN (m) replik:

Herr talman! Påpekandet att gummibranschens problem inte är särskilt speciella för denna bransch utan gäller för all tillverkningsindustri tyder ju på att hjälpen är att finna på annat håll. Om Hugo Bengtsson och socialdemokraterna i övrigt hjälper till med att föra en sådan ekonomisk politik och skattepolitik att vi åter kan få lönsamhet i svenskt näringsliv, löser sig flertalet problem även för den bransch som vi nu diskuterar.

Anf. 71 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Jag har med visst intresse lyssnat på debatten i dess inledande skede. I Hugo Bengtssons anförande noterade jag med glädje vissa signaler till förmån för svensk gummiindustri. Tyvärr kunde jag inte hitta samma ting i vad Karl Björzén sade. Vad värre är noterade jag dessutom att han på några väsentliga punkter har frånträtt det lilla uns av framåtanda och aktivitet som fanns i det näringsutskottsbetänkande som vi behandlade i fjol. Därför måste jag mycket kortfattat och i form av en sammanfattning få gå igenom hur branschen ser ut, vad den kännetecknas av och vilka problem den har. Jag vill också ta upp det som gör denna bransch litet speciell, vilket Karl Björzén så enkelt viftade bort. Låt mig börja med det som kännetecknar branschen som sådan, vilka problem den har stått inför och står inför just nu. Man kan sammanfatta dessa problem i fem punkter.

För det första kännetecknas branschen av nedläggning av hela företag och avdelningar.

För det andra pågår en kraftig omstrukturering både inom företag och när det gäller produktionssortiment och divisionalisering, som det heter med ett modernt språk.

För det tredje kännetecknas branschen av en minskning av antalet sysselsatta.

För det fjärde ändrar branschen praktiskt taget ständigt i sina investeringsbudgetar. Man krymper och senarelägger.

För det femte redovisar branschen genomgående tämligen dåliga prognoser och även dåliga resultat.

Dessa tendenser var, som Hugo Bengtsson påpekade, märkbara redan i början av 1970-talet och alldeles klart avläsbara i mitten av 1970-talet. Jag tror att det var detta som ledde fram till att regeringen i december 1976 gav statens industriverk i uppdrag att utreda vissa frågor inom gummiindustrin.

Detta utredningsuppdrag väckte ett visst hopp, därför att beslutet om utredning som sådant var ett ställningstagande. Det gavs en förespeglning om att man där kanske hade inledningen till en offensiv, aktiv period.

Nu har vi facit av 1970-talet, och vi har facit av utredningen. Det är bara att

med ett beklagande konstatera att problemen kvarstår. Jag vill påstå att den fempunktssammanfattning som jag har givit fortfarande gäller, bortsett från att branschen är betydligt mindre – näringen har som helhet krympt.

Då kan man självfallet ställa frågan: Vad ledde SIND:s utredning till? Svaret är: I praktiken ingenting. Den har inte ens remitterats. Och då kommer ju som en given följdfråga: Varför genomfördes utredningsarbetet över huvud taget? Det tycker jag att Karl Björzén skall plocka fram ett svar på.

Mycket av det här kommer kanske att kretsa kring frågan om gummiindustrin är speciell eller inte. Jag vill hävda att gummiindustrins ställning är litet speciell, och jag tror att man kan sammanfatta denna gummiindustrins litet speciella situation i tre skäl. Jag skall repetera dem för Karl Björzén, eftersom han så enkelt går ifrån vad som kanske är huvudproblemet.

Det ena skälet är att inom näringslivet i allmänhet är man i ett eller flera led i produktionskedjan beroende av gummidetaljer.

Det andra skälet är att flera gummidetaljer ofta också ingår i slutprodukten.

Det tredje skälet är att utvecklingen av produkterna är beroende av en fungerande gummiindustri.

Finns det inte en fungerande svensk gummiindustri, påstår jag att det blir störningar för industrin i övrigt. Detta leder fram till, menar jag, att gummiindustrin är litet speciell. Nu bortser som sagt näringsutskottet helt från detta och säger att branschen inte har några specifika problem.

Motionärerna i motion 817 talar om ett program för den svenska gummiindustrin. Näringsutskottets majoritet kontrar genom att tolka motionen så att man vill ha heltäckande strukturplaner. Detta är, herr talman, inte enbart en språklig skillnad utan också en saklig skillnad. Vi skall i och för sig inte börja leka med ord, för verkligheten är bister. Vad det gäller är att söka svar på frågorna: Skall vi ha en svensk gummiindustri? Och hur skall den då se ut i stora drag? På detta har näringsutskottet i dag inga som helst synpunkter, och det är beklagligt.

Mycket cirkulerar också kring Plast- och gummitekniska institutet. Vi motionärer har sagt att det är angeläget att bygga ut det institutet, inte minst då det gäller dess sammanhållande och administrativa kapacitet.

Det här tricksar näringsutskottet också med, på det sättet att man säger att det i första hand skall ankomma på huvudmännen att tillsammans dra upp riktlinjer för institutets verksamhet och bedöma behovet av resurser för detta.

Den offensiva aktiva stilen, som jag tidigare har kunnat läsa i vart fall litet grand mellan raderna, var alltså bara spegelfäkteri. Nu har vi svart på vitt. Man vill ingenting. Man skjuter frågorna ifrån sig. Därför ser jag det som helt nödvändigt att kammaren i dag bifaller de socialdemokratiska reservationerna.

Jag vill, herr talman, till sist delvis upprepa mina tidigare frågor och delvis ställa några nya till Karl Björzén för att få klarlagt hur näringsutskottets majoritet egentligen ser på den svenska gummiindustrin.

Den tidigare frågan, varför man genomförde SIND-utredningen, utgår jag från att jag får svar på.

Jag skulle också vilja att Karl Björzén på något sätt resonerade kring den svenska gummiindustrins möjligheter över huvud taget och talade om på vilket sätt han tror att gummiindustrin kommer att utvecklas. Den andra frågan är därför: Skall vi över huvud taget ha en svensk gummiindustri?

En tredje viktig fråga är: Vad är det som är industripolitiskt felaktigt i att ta fram ett program för den svenska gummiindustrin? Karl Björzén talade om en statlig styrning, men såvitt jag förstår är ett program mycket bra att ha för att kunna kontrollera om den utveckling som sker stämmer inom de ramar som programmet har dragit upp. Något annat syftar programmet ju inte till. Och om utvecklingen då inte stämmer med programmet, kan man vidta åtgärder. Men att säga att man tolkar ett program som ett definitivt statligt styrinstrument är alltför vårdslöst tal, Karl Björzén.

En fjärde fråga – som inte alls är oviktig i sammanhanget – är: Vilken roll vill Karl Björzén och näringsutskottets majoritet att Plast- och gummitekniska institutet skall spela? Skall det vara ett aktivt organ, som skall sammanföra förutsättningarna och ta de nödvändiga grepp som måste tas för att svensk gummiindustri skall bli lönsam, eller skall det vara ett passivt organ, som bara avläser men inte alls reagerar utan bara sitter stilla och följer utvecklingen?

Denna industrisektor, herr talman, är bara en liten del i den stora helheten, men den är trots detta utomordentligt betydelsefull. Därför tror jag att det kan vara värt att ta upp kammarens tid med att i någon mån diskutera gummiindustrins framtida ställning.

Anf. 72 KARL BJÖRZÉN (m):

Herr talman! Om jag ville vara litet besvärlig mot Per Olof Håkansson skulle jag kunna säga att han återkommer med sina yrkanden med samma regelbundenhet som ett gökur gal eller att han söker upprätthålla gamla traditioner. Jag har hört sägas att hans parti redan långt innan han och jag var födda hade frågan om socialisering av galoschtillverkningen som en viktig punkt på sitt program. – Det här var naturligtvis skämtsamt sagt. Jag förmenar ingalunda Per Olof Håkansson eller någon annan att utnyttja sin motionsrätt, utan jag har faktiskt en viss förståelse för att han vill följa upp den här frågan, helst som han representerar en landsdel där det största företaget i denna bransch har sin verksamhet.

Per Olof Håkansson räknar upp fem punkter som är kännetecknande för branschen samt tre punkter som gör branschen speciell – detta för att bemöta utskottsmajoritetens skrivning. Jag kunde dock inte finna att de fem punkter han nämnde var specifika för denna bransch, utan de skulle kunna anföras beträffande praktiskt taget vilken bransch som helst. Och även de tre speciella sakerna – att man är beroende av gummidetaljer i olika led av tillverkningen inom svensk industri, att industrigummi ingår i många industriens slutprodukter och att utvecklingen på många områden av vår industri alltså är beroende av en gummiindustri – är på motsvarande sätt

tillämpliga på många andra branscher. Ta bara stålbranschen som ett exempel! Där kunde man använda precis samma formulering.

Till sist ställde Per Olof Håkansson frågor om varför SIND hade fått uppdraget att göra sådana här utredningar. Det vet jag faktiskt inte – jag satt inte med i riksdagen när det uppdraget gavs – men man kan ju räkna ut att det var därför att regeringen skulle få en bild av situationen och den framtida utvecklingen i branschen.

Hur tänker sig då utskottsmajoriteten gummiindustrins utveckling? Ja, man har ju där inte utformat någon egen politik eller några egna synpunkter på denna utveckling, utan man accepterar de slutsatser som SIND har kommit fram till i sina utredningar.

Skulle det då vara något fel med ett industripolitiskt program? Ja, vi tror att andra typer av insatser gör betydligt större nytta än den typ av program som man här begär på socialdemokratiskt håll. Vi tror nämligen, grovt sett, att ett sådant program kan fungera mera som grus än som smörjmedel i maskineriet.

Till sist en fråga om vilken roll Plast- och gummitekniska institutet skall fylla. Jag försökte beskriva det i mitt tidigare inlägg. Det finns ett visst område som är anvisat för STU:s verksamhet, och dessa branschforskningsinstitut har att verka inom det området. En bredare samverkan på olika plan mellan branschens företag ryms inte inom denna ram, utan det är i första hand en uppgift för företagen.

Anf. 73 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Karl Björzén började med ett resonemang kring galoscher, som han avslutade med att säga att det var skämtsamt sagt. Det var bra att han själv gjorde den tolkningen, så att vi som inte alls förstod det blev kloka på att det var skämtsamt menat.

Han resonerade sedan kring mina frågor på ett sätt som leder mig fram till följande fundering: Vill man inte eller kan man inte förstå? Det är i och för sig ointressant, eftersom ansvaret kvarstår. Det sätt på vilket frågan har skötts och sköts i dag har lett till att branschen fortsätter att krympa och till att produkter försvinner. Och det kommer säkert att medföra att – precis som vi hittills har fått uppleva – hela företaget försvinner. Det är ett stort ansvar att ta. Denna utveckling kommer ju i sin tur att leda till en mängd olika saker, bl. a. till att importen ökar. Vi blir beroende av gummiindustrin i utlandet och det utvecklingsarbete som sker utomlands.

Jag skall inte kommentera Karl Björzéns uttalande att vi upprepar argument år efter år. Förklaringen ligger delvis i mina obesvarade frågor, om man inte vill förstå eller om man gör detta medvetet. Jag är helt på det klara med att utskottets majoritet har tagit på sig ett mycket stort ansvar, när man inte mer seriöst har gått in och granskat vad SIND-utredningarna innehåller och vilka speciella problem som branschen har. Utskottsmajoriteten har inte heller frågat sig eller förstått varför motionärerna med sådan envishet upprepar och utvecklar sina krav på ett program för den svenska gummiindustrin.

Anf. 74 KARL BJÖRZÉN (m):

Herr talman! Per Olof Håkansson ansåg nu att det ur försörjningssynpunkt var så viktigt att man gjorde någonting särskilt åt gummibranschen. Men i motionen skriver socialdemokraterna att "överenskommelser när det gäller försörjningsberedskapen --- saknar betydelse i detta sammanhang". Där har man inte alls tryckt på den aspekten, utan velat förringa det som överstyrelsen för ekonomiskt försvar har sagt och gjort på detta område.

Jag tycker att Per Olof Håkansson bör ta fasta på vad jag nämnde i mitt tidigare inlägg om vad som har hänt beträffande STU:s prioritering av olika områden. Här finns en chans för gummiindustrin att ta vara på, i och med att materialteknik är ett prioriterat område. Gummiindustrin bör då inrikta sig på att se till att även branschen ställer upp med sin del av pengarna för att utnyttja dessa möjligheter att få till stånd en utökad forsknings- och utvecklingsverksamhet.

Visst har jag förståelse för att Per Olof Håkansson varje år återkommer med detta yrkande om ett program för gummiindustrin sedan han föregående år fått det avslaget av kammaren. Men det blir litet tjatigt, när det bara är knappt tre månader sedan yrkandet avsågs på förslag av ett enhälligt utskott.

Anf. 75 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Jag skall ge Karl Björzén rätt på en punkt när det gäller hans citat från motionen, och det är att någonting saknar betydelse i detta sammanhang. Men han redde inte nöjaktigt ut vad det är som saknar betydelse i sammanhanget, nämligen att överstyrelsen för ekonomiskt försvar har träffat vissa överenskommelser. Det är dessa överenskommelser som saknar betydelse, därför att branschen enligt min och motionärernas uppfattning har förändrats helt på sina egna villkor, fritt från uttalade statliga mål. Det är en beprövad teknik att citera valda delar. Med detta har jag velat visa att det är en teknik som inte gick hem den här gången.

Detta leder mig, herr talman, fram till att slutligen ställa ytterligare en fråga till Karl Björzén, eftersom han till vissa delar är medveten om hur branschen har sett ut och ser ut: Tycker Karl Björzén att den utveckling inom gummi- och polymerindustrin som vi har fått uppleva under 1970-talet och fram till i dag har varit den riktiga? Har det varit en önskvärd utveckling? Är det en sådan utveckling som Karl Björzén är nöjd med?

Anf. 76 KARL BJÖRZÉN (m):

Herr talman! Jag är naturligtvis inte alls nöjd med utvecklingen inom gummiindustrin. Jag är inte heller nöjd med utvecklingen inom svensk industri över huvud taget sedan mitten av 1970-talet. Mycket på grund av den socialdemokratiska näringspolitik som tidigare fördes har många branscher fått utomordentligt stora svårigheter – det vet vi alla. Jag önskar gummiindustrin en bättre framtid än vad man kan skönja i rapporterna från SIND. För att kunna skapa en bättre framtid fordras det att man för en ekonomisk politik, skattepolitik och över huvud taget allmän politik som gör det möjligt

att åter få lönsamhet i svensk industri. Jag tycker att också Per Olof Håkansson och andra socialdemokrater kan hjälpa till med detta genom att lägga förslaget om löntagarfonder i byrålådan. Det förslaget medverkar ingalunda till någon ökad forskning och utveckling och knappast till ökade investeringar över huvud taget inom industrin.

Nr 87

Onsdagen den
24 februari 1982

Anställningsskydd

Anf. 77 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! På min fråga svarade Karl Björzén att han inte är nöjd, och därmed framstår ansvarsfrågan än klarare. Enligt min uppfattning är det så, att om man inte är nöjd skall man försöka göra någonting. Då kan jag ställa frågan: Vad gör nu Karl Björzén åt det som han inte är nöjd med? Svaret är: Ingenting. Detta är mycket upplysande. Det andra svamlet bortser jag helt från.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (program för gummiindustrin)

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 155 för reservation 1 av Ingvar Svanberg m. fl.

Mom. 2 (Plast- och gummitekniska institutet)

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 155 för reservation 2 av Ingvar Svanberg m. fl.

16 § Anställningsskydd

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1981/82:11 om anställningsskydd (prop. 1981/82:71 och 1981/82:90).

Anf. 78 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Lagen om anställningsskydd från 1974 kom att befästa en rättsutveckling som hade medfört en gradvis förbättrad anställningstrygghet.

Men lagen förde också i sig själv med sig viktiga framsteg på anställningsskyddets område. Grundsatsen om saklig grund för uppsägning vidgades till att gälla alla arbetstagargrupper. Uppsägningstiderna förlängdes betydligt för stora grupper. Enhetliga principer om turordningen vid driftsinskränkningar fastställdes i lagen och bildar nu utgångspunkten för förhandlingar och kollektivavtal på det området. Nya regler om förfarandet vid uppsägningar från arbetsgivarens sida fördes in i lagen i syfte att låta ett effektivt arbetstagarinflytande bli ett viktigt led i anställningsskyddet.

Under de år som anställningsskyddslagen har gällt har dess grundsatser och värderingar fått ett starkt fäste i rättsmedvetandet hos arbetsgivare och arbetstagare. Vad som för åtta år sedan var ovant och omtvistat är nu välkänt och allmänt godtaget. Det finns, såvitt jag förstår, inte någon allvarligt sinnad

Anställningsskydd

deltagare i debatten som sätter i fråga lagens grundläggande regler och deras berättigande. Men det betyder, som alla vet, inte att också alla enskildheter i lagen är allmänt accepterade eller oomtvistade. På några punkter har det förekommit diskussion och meningsutbyte under hela den tid som lagen gällt.

Ett par av dessa punkter av central betydelse tas upp i den proposition med förslag till en ny och överarbetad anställningsskyddslag som riksdagen har att behandla i dag, nämligen lagens regler om anställningsform samt reglerna om turordning vid uppsägning till följd av arbetsbrist. Ytterligare ett antal frågor av något mindre betydelse berörs också av propositionen.

En viktig fråga har däremot inte föranlett några förslag till lagändringar i den nu aktuella propositionen. Det är frågan om den rätt att permittera utan lön som tillkommer arbetsgivarna på LO-området. Den frågan har beröring med anställningsskyddslagen på det sättet att det finns regler där om begränsning av den tid under vilken permittering utan lön får ske. Reglerna kom till i syfte att förhindra kringgående av lagens egentliga anställningsskyddsregler.

Jag skall ägna mitt anförande åt de huvudpunkter i debatten kring anställningslagen som jag här har talat om. Jag vill börja med anställningsformerna.

Enligt 5 § i den gällande lagen är tillsvidareanställning huvudregel. Tidsbegränsade anställningar, dvs. anställningar för viss tid, viss säsong eller visst arbete, får förekomma om "det föranleds av arbetsuppgifternas särskilda beskaffenhet". Vidare får man träffa avtal om vikariat och om praktikarbete under begränsad tid. I övrigt får man träffa tidsbegränsade anställningsavtal bara med stöd av kollektivavtal som träffas eller godkänns på förbunds nivå på arbetstagsidan.

I debatten har riktats kritik mot lagen på denna punkt. Det har gjorts gällande att lagen är för restriktiv, framför allt på det sättet att den inte tillåter provanställning och anställning för tillfälliga arbetstoppar ens när det finns mycket starka och sakliga skäl för det. Från arbetsgivarhåll har det också sagts att en ändring av lagen genom vilken man tillät provanställningar och extraanställning vid tillfällig arbetsanhopning skulle medföra radikalt förbättrade möjligheter framför allt för ungdomarna att få sin första anställning och därmed fotfäste på arbetsmarknaden.

Från fackligt håll har häremot invänts att det redan finns tillräckliga möjligheter att provanställa genom bestämmelser därom i kollektivavtalen på arbetsmarknaden. Debatten gäller sålunda inte huruvida provanställning får förekomma, utan hur denna möjlighet skall öppnas – genom lag eller kollektivavtal. Samtidigt sägs emellertid att gjorda undersökningar visar att provanställning används mycket sällan på de områden där det har träffats kollektivavtal och att det är ett belägg för att provanställning inte behövs i någon större utsträckning, eller i varje fall att det utrymme som nu finns är tillräckligt.

Tyngdpunkten i kritiken mot tanken att föra in provanställningsformen i lagen är emellertid en annan. Man gör gällande att en sådan lagändring skulle

vara ett sätt att förstöra det samspel mellan lag och kollektivavtal som lagen nu bygger på. Man skulle enligt detta synsätt komma att "offra anställningsskyddet för de stora grupperna av arbetstagare" om lagen ändrades. Från fackligt håll och i socialdemokraternas partimotion i denna fråga påstås dessutom att ett införande av provanställningsformen i lagen skulle betyda att man "underminerar den svenska modellen" och gör sig skyldig till ett misstroende mot de fackliga organisationerna.

Herr talman! Jag menar att det är viktigt att man ger denna fråga de rätta proportionerna. När man från arbetsgivarhåll hävdar att dagens svårigheter att provanställa är ett av de grundläggande problemen i strävandena att komma till rätta med ungdomsarbetslösheten och att en lagändring mer eller mindre omgående skulle skapa ett mycket stort antal nya arbetstillfällen – det har ju nämnts t. o. m. uppemot 100 000 – då gör man sig skyldig till en alltför uppenbar överdrift. Och när man från fackligt håll påstår att en lagändring är ett grundskott mot anställningstryggheten och ett angrepp mot fackföreringsrörelsen och den svenska modellen är överdriften lika uppenbar.

Min egen inställning, som jag har utvecklat i propositionen, kan sammanfattas på följande sätt. Det är tydligt och klart att provanställning och anställning för tillfällig arbetsanhopning är anställningsformer som, rätt tillämpade, fyller ett väsentligt och praktiskt behov på många håll på arbetsmarknaden. Regler som öppnar möjligheter till de anställningsformerna är inte något som äventyrar anställningstryggheten i stort. Det visar om inte annat redan den omständigheten att det finns sådana regler i många kollektivavtal. När det har förts in långtgående provanställningsregler i t. ex. Transportarbetareförbundets kollektivavtal eller i avtalen på tjänstemannaområdet, har det naturligtvis inte skett för att försämra anställningsskyddet i stort på de avtalsområdena. – Det är egentligen inte heller så många som vill göra gällande att de här båda anställningsformerna inte behövs. Vad saken gäller är i stället på vilket sätt man skall skapa utrymme för dem, genom kollektivavtal eller genom lagen själv. Jag anser att det är lagens och den lagstiftande församlingens sak att fastställa vad som skall vara de grundläggande reglerna på det här området. Det är det mest följdriktiga sedan man väl tagit steget att lagstifta om anställningsskydd och inte nöjt sig med att, såsom före 1974, endast lita till kollektivavtal på arbetsmarknaden.

Socialdemokraterna talar, som jag nyss nämnde, om att man inte skall rubba det nuvarande samspelet mellan kollektivavtal och lag på anställningsskyddets område. Jag vill då erinra om att det finns ett samspel mellan lag och avtal på många andra håll i den arbetsrättsliga lagstiftningen. Där är innebörden av det samspelet genomgående den att lagen i huvudsak föreskriver vad som bör gälla i sak och att det sedan överläts på arbetsmarknadens parter att i avtal sinsemellan bestämma över detaljerna och anpassningen till lagens huvudregler. Det är just detta som man åstadkommer med det förslag som propositionen innehåller.

Regeringens förslag är sålunda inte något angrepp mot samspelet mellan lag och kollektivavtal på anställningsskyddsområdet. Det är en sakligt väl motiverad ändring på en av de punkter i lagen där lösningen 1974 har visat sig

Onsdagen den
24 februari 1982

Anställningsskydd

vara otillfredsställande, utan att lagens grunder för den skall ändras. Det rör sig naturligtvis inte heller om något angrepp mot den svenska modellen eller något ifrågasättande av de fackliga strävandena att täcka en så stor del av arbetsmarknaden som möjligt med kollektivavtal. Jag vill erinra om att jag i åtskilliga sammanhang utan reservationer har uttalat mitt stöd för de strävandena, när det här i riksdagen och på andra håll har rests förslag om lagstiftning i syfte att beskära den frihet och det ansvar som arbetsmarknadens parter har inom ramen för systemet med fria förhandlingar och avtal.

Argumenten mot att i lag skriva in möjligheten till provanställning ter sig än mer svårförståeliga mot bakgrund av vad som förekom när anställningsskyddslagen på sin tid utarbetades. I den s. k. Åmanutredningens förslag lämnades nämligen utrymme för provanställning redan i lagen. Både LO:s och TCO:s företrädare stod bakom det förslaget. Den lösning som slutligen valdes kom till först i departementsarbetet, av skäl som inte gärna kan påstås ha med principfrågan att göra. Hur kan man mot den bakgrunden påstå att regler i lagen om provanställning innebär ett angrepp mot fackföreningsrörelsen och det fria förhandlingssystemet? Hur kan ett förslag som LO och TCO stod bakom 1973 av socialdemokraterna i dag framställas som ett angrepp på fackföreningsrörelsen?

Frågan blir än mer befogad om man betänker att LO fört fram förslaget att anställningsskyddslagen skulle ändras så att kollektivavtalslösa arbetsgivare skulle få tillämpa branschens kollektivavtalsregler om provanställning m. m. utan att själva behöva träffa kollektivavtal. Den lösningen har jag, av skäl som jag har utvecklat i propositionen, funnit underlägsen den som regeringen nu har föreslagit. Men hur kan man mot den bakgrunden påstå att regeringen vill hålla arbetsgivare som inte vill träffa kollektivavtal om ryggen? Lagen skulle ju inte i någotdera fallet innebära att en arbetsgivare som vill kunna provanställa måste träffa kollektivavtal.

Herr talman! Argument av det här slaget är inte sakligt underbyggda och borde därför kunna hållas utanför debatten. Det förslag om regler i lagen om provanställning och tillfällig anställning för arbetstoppar som regeringen har lagt fram tillgodoser på ett väl avvägt sätt det behov som föreligger på arbetsmarknaden, utan att för den skull vare sig anställningstryggheten eller vårt vedertagna system med förhandlingar och avtal på arbetsmarknaden sätts i fara.

Jag vill dock tillägga att lagförslagets regler är ett uttryck för hänsyn till motstående intressen. Det gäller å ena sidan att få ett rimligt avvägt och praktiskt fungerande utrymme för provanställning och extraanställning vid tillfällig arbetsanhopning, å andra sidan att skapa mekanismer som förhindrar överutnyttjande eller missbruk. Det är därför t. ex. fel att, som moderaterna har föreslagit, ta bort tvåårsbegränsningen ur regeln om anställning för tillfällig arbetsanhopning. Det ligger i allas intresse att de begränsade anställningsformerna kommer till användning bara för de ändamål som de är avsedda för. Moderaternas ändringsförslag skulle öppna vägen för missbruk.

Jag har i grunden anlagt samma sätt att se på lagens uppgifter och innehåll när det gäller turordningsreglerna som jag här redovisat beträffande anställningsformerna. Det har begärts från arbetsgivarhåll att lagens regler skulle mjukas upp i syfte att skapa större möjligheter att i det enskilda fallet låta företag som tvingas till driftsinskränkning behålla yngre eller senare anställda arbetstagare framför äldre med längre anställningstid. Motivet skulle vara att de yngre är särskilt effektiva eller på annat sätt särskilt betydelsefulla för företagets verksamhet. Förslagen har återkommit under utskottsbehandlingen av propositionen.

Jag har i propositionen utförligt utvecklat riskerna med och konsekvenserna av förslag av den innebörden. Jag skall inte här ånyo gå in på de resonemangen. Men jag vill understryka att lagens huvudregel även fortsättningsvis bör vara, att den som har längre anställningstid skall ha bättre anställningstrygghet än den som har anställts senare. Det är huvudregeln, och det är då också den som bör vara utgångspunkten när man i enskilda fall förhandlar mellan arbetsgivare och arbetstagarorganisationer om turordningen.

Jag skall avslutningsvis också beröra frågan om arbetsgivarnas permitteringsrätt. Innan jag gör det vill jag dock konstatera att det i regeringens lagförslag finns inslag som enligt min mening är betydelsefulla som delar av en överarbetad anställningsskyddslag och som det åtminstone i huvudsak uppnåddes enighet om i anställningsskyddskommitténs arbete. Det kanske främsta exemplet är de nya reglerna om förhållandet mellan anställningsskyddslagens och medbestämmandelagens regler. Det är beklagligt att socialdemokraterna till följd av sin allmänna inställning i lagstiftningsärendet har avstått från att delta i arbetet på denna och andra frågor som ligger vid sidan av anställningsformerna och permitteringsrätten. Det är enligt min mening dessutom oberättigat, med tanke på vad som har förekommit just i frågan om permitteringsrätten. Det är ju avsaknaden av förslag om den saken som är ett huvudskäl för socialdemokraternas beslut att ställa sig vid sidan av sakdebatten i många av de frågor som tas upp i propositionen.

Frågan om permitteringsrätten har, som jag nämnde, beröring med anställningsskyddslagen på det sättet att det i 21 § i lagen finns regler om permitteringslön när en permittering är längre än två veckor eller flera permitteringar tillsammans överskrider ett mått av 30 dagar under ett och samma kalenderår. Reglerna tillkom, som framgår av förarbetena till 1974 års lag, i syfte att förhindra kringgående av lagens regler om saklig grund för uppsägning och om uppsägningstid. Däremot var det på den tiden inte tal om att i lag helt avskaffa permitteringsrätten. Man såg permitteringsrätten som en fråga om arbetarnas löner och därmed som en förhandlings- och avtalsfråga.

Sedan dess har utvecklingen gått vidare. De allmänna rättvisaspekterna har kommit alltmer i förgrunden. Till detta har bidragit den fortgående utjämningen av skillnaderna i fråga om anställningsvillkoren mellan tjänstemanna- och arbetargrupperna. Ett väsentligt led i den utjämningen var

f. ö. anställningsskyddslagen själv. De allra senaste årens utveckling har också än mer fört frågan om permitteringsrätten i förgrunden.

Direktiven till anställningsskyddskommittén behandlade LO:s krav på denna punkt som en huvudfråga. Kommittén fick i uppdrag att utreda hela frågekomplexet, och det angavs vissa riktlinjer inte minst när det gäller möjligheterna att finansiera en reform.

Inom kommittén var man också ense om hur och i vilken ordning de olika utredningsfrågorna skulle tas upp och bearbetas i utredningsarbetet. Grundläggande undersökningar utfördes, och ett ganska omfattande material sammanställdes och förbereddes för ett ställningstagande inom kommittén i arbetets slutskede. I det läget, när bara ett par månader av kommittéarbetet återstod och när just permitteringsfrågan var den enda större fråga som återstod att ta ställning till, valde LO:s, socialdemokraternas och SACO/SR:s företrädare att lämna kommittén och därmed förhindra att arbetet rörande permitteringsfrågan fördes fram till ett resultat.

Socialdemokraterna, som nu kritiserar att inget förslag om permitteringsfrågan finns med i propositionen, var de som förhindrade att utredningen härom kunde drivas vidare. Mot den bakgrunden är det svårt att förstå att avsaknaden av förslag på denna punkt anges som ett skäl att inte alls delta i diskussionen om lagförslagets övriga delar. Än mer svårförståeligt blir det, om man betänker att det inte har gjorts gällande att frågan som sådan med nödvändighet är kopplad till de övriga delarna av lagförslaget, i den meningen att det skulle vara nödvändigt att förändra permitteringslönerglerna i lagen för att resten skall gå ihop.

Det har heller inte hävdats från socialdemokraternas sida att permitteringslönerglerna som sådana skulle vara felkonstruerade. Mot bakgrund av rättsutvecklingen sedan 1974 kan det också vara förklarligt att några sådana förslag inte har förts fram.

Som jag nämnde ingick det i anställningsskyddskommitténs direktiv att utreda problemen kring permitteringsrätten. Regeringen anser inte att den frågan är utagerad bara därför att anställningsskyddskommittén förhindrades att slutföra sitt uppdrag. Till bilden hör emellertid att förhandlingar pågår på arbetsmarknaden om permitteringsinstitutet.

Herr talman! Den första delen av 1970-talet var en intensiv reformperiod på arbetsrättens område. Åtskilliga förslag var då mogna för lagstiftning. Det var en utveckling som i all huvudsak stöddes av folkpartiet. Det gäller inte minst lagen om anställningsskydd. Ett förbud i lag mot obefogad uppsägning hade krävts motionsvägen åtskilliga år från fp-håll. Att denna och andra viktiga rättigheter för de anställda nu slagits fast i lag innebär inte att de i varje detalj funnit sin slutliga lösning. Vi bör tvärtom vara beredda att lära av de erfarenheter vi nu vunnit och vara beredda att rätta till där brister visat sig finnas. Detta arbete främjas självfallet inte, om man, som socialdemokraterna här valt, ställer sig vid sidan av debatten.

Anf. 79 LARS ULANDER (s):

Herr talman! Våren 1977 stod dåvarande folkpartiledaren Per Ahlmark och lovade den s. k. SAF-kongressen att arbetsgivarna skulle få ändringar i lagen om anställningsskydd som skulle ge rätt till provanställning. För att detta inte skulle verka alltför utmanande tillsattes en utredning. I den utredningen skulle också tas upp bl. a. permitteringsfrågor. Utredningen arbetade snabbt. Under utredningens gång blev det klart att förändringar av LAS inte skulle ge de effekter på sysselsättningen som arbetsgivarna försökt ge sken av. Innan utredningen var klar dundrade statsministern in som den berömda elefanten i porslinsbutiken. Han meddelade: "Regeringen kommer senare att lägga fram förslag om vidgad rätt till provanställningar inom ramen för en ny lag om anställningsskydd." Representanter för löntagarorganisationerna och socialdemokraterna lämnade följdriktigt utredningen.

Nu står arbetsmarknadsministern och säger att man därigenom ställde sig utanför möjligheterna att påverka. Förhållandet var ju det att regeringen tillsatte en utredning som inte skulle ge några effekter. Innan utredningen var klar gick regeringen in och berättade vad som skulle beslutas. I ett sådant läge är det naturligtvis alldeles hopplöst för en utredning att sitta kvar och försöka arbeta vidare. Sedan kan man givetvis komma och säga, som arbetsmarknadsministern gör, att socialdemokraterna och andra ställt sig vid sidan om.

Sällan har någon så tydligt sagt: Vi tillsatte denna utredning endast för att följa våra avsikter. Och avsikterna var att försämra lagen om anställningsskydd. Man kan också uttrycka det så som nuvarande arbetsmarknadsministern gjorde i en intervju i DN i lördags och säga att regeringen svarat på näringslivets signaler om ändringarna.

Regeringsförslaget går mycket längre än vad löntagarorganisationerna och socialdemokraterna i utredningen ansåg att man skulle göra. Men även folkpartiets och centerns representant, tillika ordförande i utredningen, och den kommunala arbetsgivarrepresentanten hade en annan uppfattning än regeringen. Deras förslag gick ut på en tid av tre månader. Arbetsgivarna och moderaterna i utredningen föreslog sex månader. Det blev också regeringens förslag.

Denna regering, som har visat sig fullkomligt oförmögen att bemästra ekonomin och har kastat ut landet i en arbetslöshet som är förödande, anser sig dessutom ha anledning att "lyssna på näringslivets signaler" och ge sig ut och försämra den lilla anställningstrygghet som f. n. finns. Om någon skulle ha inbillat sig att denna proposition skulle innehålla något positivt på t. ex. permitteringsområdet har man nu fått klarhet om att detta inte varit regeringens ambitioner. Regeringen har inte valt arbetsgivarvidan mot löntagarna. Den tycks hela tiden ha haft samma inställning som nu.

Låt mig bara kommentera argumentet för denna förändring av LAS, som utskottsmajoriteten uttrycker på följande sätt: "Det bör särskilt påpekas att det f. n. inte finns förutsättningar för dessa slag av anställningar på de delar av arbetsmarknaden som inte omfattas av kollektivavtal."

Utskottsmajoriteten värnar om en grupp företagare som inte har några skyldigheter mot någon – som har valt att ställa sig utanför arbetsmarknadens

spelregler. Det är ett mycket utmanande argument. Utskottsmajoriteten säger, att om man ser till arbetsmarknaden i sin helhet finns det ett oomtvistligt och utbrett behov av dessa anställningsformer. Jag förstår, att i de kretsar som den borgerliga utskottsmajoriteten får sina "signaler" ifrån är det ett oomtvistligt och utbrett behov av dessa anställningsformer. Det finns en annan part på arbetsmarknaden som inte har den uppfattningen. Jag skall, herr talman, inte minst med tanke på protokollet, läsa upp LO:s och TCO:s gemensamma uttalande angående en ny anställningsskyddslag:

"Riksdagen skall inom de närmaste dagarna behandla regeringens förslag till ny anställningsskyddslag. Förslaget innebär att arbetsgivare ska medges generell rätt att träffa avtal om provanställning i upp till sex månader. Vidare föreslås att det i fortsättningen skall vara möjligt att vid tillfälliga arbetsanhopningar avtala om extra anställning i högst sex månader, s. k. arbetstoppsansättning.

LO-TCO konstaterar att förslaget kraftigt underminerar huvudprinciperna i nu gällande anställningsskyddslag, nämligen att tillsvidareanställning är den normala anställningsformen. Förslaget är anmärkningsvärt eftersom det redan idag finns möjlighet att träffa kollektivavtal om provanställning och arbetstoppsansättning. Företagna undersökningar har ej heller visat att något behov föreligger för lagändring. Inom de områden och branscher där det har ansetts behövt har parterna idag i mycket stor utsträckning slutit kollektivavtal, som tillåter provanställning och arbetstoppsansättning. Detta är förhållandet såväl inom LO- som inom TCO-området. Detta samspel mellan lag och kollektivavtal vill nu regeringen slå sönder. Huvudargumentet är att vissa arbetsgivare saknar kollektivavtal och därmed möjlighet att provanställa. Både LO och TCO anser att detta är ett mycket egendomligt argument av bl. a. följande skäl:

Förslaget innebär att regeringen medvetet offerar anställningsskyddet för stora grupper löntagare för att tillgodose kraven från arbetsgivare, som inte godtar reglerna om att arbetsförhållanden skall vara kollektivavtalsreglerade. Den föreslagna förändringen kommer att leda till en ökad uppdelning på arbetsmarknaden. Unga, välutbildade och i övrigt attraktiva arbetstagare gynnas på bekostnad av äldre och handikappade, som kommer att få det svårt att erhålla arbete och fast anställning. Utslagings- och utsorterings-tendenserna förstärks:

Förslaget innebär dessutom ett kraftigt misstroende mot de fackliga organisationerna och deras förmåga att genom kollektivavtal med olika arbetsgivarpartier branschanpassa lagstiftningen. LO och TCO tar kraftigt avstånd från detta synsätt."

Låt mig, herr talman, klart ge ett besked: när socialdemokraterna åter kommer i majoritet i denna riksdag kommer vi att återföra lagstiftningen till den tidigare lydelsen då det gäller både provanställning och arbetstoppar.

Jag läste i Dagens Nyheter att den nu föreslagna lagen skulle ge minst 10 000 jobb till ungdomar. Tror verkligen arbetsmarknadsministern det, eller är det en uppvisning i att vilja men inte kunna?

Arbetslösheten stiger; 60 000–70 000 ungdomar är utan jobb. Åtgärderna

mot arbetslösheten fördröjs. Då får arbetsmarknadsministern en idé. När lagen om anställningsskydd ändå skall försämrars – varför inte säga att minst 10 000 ungdomar får jobb? Men hur många äldre får jobb? Hur många medelålders? Vilken grund har Ingemar Eliasson för sina påståenden om jobb? Orsaken till arbetslösheten är väl brist på arbete, inte lagen om anställningsskydd?

Tror arbetsmarknadsministern att man klarar sysselsättningen med att försämrars anställningstryggheten? Med den konstruktion som provanställningen får blir godtyckligheten godkänd i lag: Under prövotiden behöver inte arbetsgivaren uppge något skäl för att köra den anställda på porten.

Det är en allvarlig risk att många av dem som nu råkar ut för arbetslöshet – och det är, som ni vet, många – aldrig får fotfäste i arbetslivet igen.

I propositionen sägs att den enskilde arbetstagarens anställningsskydd kvarstår ograverat. Det är inte med sanningen överensstämmande. Det riktiga förhållandet är att man för en stor grupp upphäver skyddet helt och hållet.

Arbetsgivarnas ständigt återkommande kritik av anställningsskyddet kan inte tolkas på något annat sätt än så, att de drömmer om en återgång till ett läge där man fritt kan välja och vraka bland de arbetsökande.

Vi är i och för sig inte motståndare till provanställningar. Anställning på prov är emellertid rimlig endast i vissa situationer. En rimlig avvägning uppnås om den fackliga sidan har möjlighet att påverka provanställningen via kollektivavtal. Detta är inte något specifikt för lagen om anställningsskydd, utan hela den moderna arbetsrättsliga lagstiftningen bygger på att utfärdade lagar kompletteras med avtal.

Några ord om regler vid permittering! Anställningsskyddskommittén hade uppdraget att komma med förslag också i den frågan. Jag hörde varken statsministern eller någon annan i regeringen ge besked om att denna fråga skulle lösas av regeringen. Arbetsmarknadsministern har inte en sådan kontakt med löntagarorganisationerna att han uppfattar några "signaler" från det hållet.

Utskottsmajoriteten påpekar att det faktum att det inte har varit möjligt att ta upp frågorna kring arbetsgivarnas permitteringsrätt inte är skäl för att låta bli att ge lagen om anställningsskydd den utformning den fått. Ja, så kan man uttrycka saken. Gäller det förbättringar för en utsatt grupp löntagare är det enligt borgerlig uppfattning inte möjligt att göra något. Att försämrars för löntagarna går däremot bra.

Vi väntar på fler försämringar, bl. a. av sjukförsäkringen och av arbetslöshetskassornas möjligheter att betala ut understöd till sina medlemmar. Regeringsrepresentanter har dessutom mage att kalla dessa försämringar för reformer.

Kommer det flera snabbproducerade försämringar från regeringen? Hur blir det med uthyrningen av det som vi i dag kallar "grå arbetskraft"? Det går livliga rykten om att arbetsgivarna har gett sina signaler till arbetsmarknadsministern om att dess grå skall göras vita – hur blir det med det?

Herr talman! Rent allmänt kan man säga att propositionen verkar vara ett

hastverk. Regeringen får vara tacksam att det finns utskottssekretariat som rättar till slarv från regeringskansliet.

Först visade det sig att 25 § måste ändras, därefter visade det sig att 2 § inte heller höll måttet, och nu – i ett tryckt betänkande – måste 4 § ändras. Vet majoriteten vad den har ställt sig bakom i detta betänkande?

Några ord om tidpunkten för ikraftträdandet. Vi har i dag den 24 februari 1982. Om ca en månad skall denna lagstiftning börja tillämpas. Det är knappast troligt att lagen har kommit från tryckeriet till den 1 april. Begriper inte regeringen att detta ställer till oreda på arbetsmarknaden?

Får jag sluta med det konstaterandet att denna proposition är utomordentligt utmanande. Men den har i varje fall det med sig att masken faller för inte minst folkpartiet. Den spelade välvilligheten för arbetslivsreformer under den socialdemokratiska regeringstiden var ett taktiskt spel.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

I detta anförande instämde Birgitta Johansson, Lahja Exner, Olle Westberg i Hofors, Nils-Olof Grönhagen, Sture Thun, Lisa Mattson, Helge Karlsson, Ingegerd Elm och Paul Jansson (alla s).

Anf. 80 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Att vi måste förbättra de s. k. Åmanlagarna har sedan länge stått klart för många. När sedan Åman själv vill ändra på trygghetslagarna, borde man kunna förvänta sig krafttag från regeringens sida. Förhåller det sig nu på det sättet? Svaret är både ja och nej. Regeringen skall ha såväl ros som ris för sin proposition.

Jag skall börja med rosorna.

Erfarenheter från senare år visar att arbetsmarknadslagstiftningen på många punkter snarast bör reformeras. Moderata samlingspartiet har sedan länge verkat för förbättringar på detta område. Den enskilde arbetstagarens anställningsskydd bör bestå, men det är angeläget att lagstiftningen görs smidigare och förändras på sådant sätt att den som är utan arbete ges ökade möjligheter att genom provanställning etc. slussas in på den reguljära arbetsmarknaden. Vi har med tillfredsställelse konstaterat, att den proposition som kammaren nu behandlar innebär att vi i långa stycken får gehör för en uppmjukning av Åmanlagarna. Enligt vår uppfattning har dessa lagregler medfört att medan de som redan har fasta anställningar har fått en ökad trygghet, har trösklarna in på arbetsmarknaden för den som står utanför blivit allt högre.

Regeringsförslaget ger nya möjligheter att inom vissa tidsramar träffa avtal om provanställning liksom om tidsbegränsad anställning vid tillfällig arbetsanhopning.

Det är tillfredsställande att provanställningens längd kan bli sex månader. En kortare tid skulle inte ha givit önskvärd effekt. Den tillåtna tiden måste korrespondera mot det utbud av vikariat m. m. som finns på arbetsmarkna-

den. Likaså måste arbetsgivarna kunna ges tillräckligt rådrom för lämplighetsbedömningar etc.

Så långt lyfter vi på hatten för regeringen.

Och så till riset. Det finns anledning att rikta befogade anmärkningar mot utformningen av regeringens förslag på ett flertal andra punkter än dem som jag nu har berört.

Med hänsyn till den omfattande ungdomsarbetslösheten är det angeläget att förändringarna kan träda i kraft så snart som möjligt. Det är därför beklagligt att propositionsarbetet fick dra ut på tiden. Propositionen har under en längre tid varit aviserad till den 6 oktober 1981. Inte förrän den 20 november blev den lagd på riksdagens bord. Detta förhållande innebar, att lagen inte kunde – som det ursprungligen var utlovat av regeringen – träda i kraft från årets början. Regeringen har i propositionen föreslagit, att de nya lagreglerna skall träda i kraft den 1 april 1982. Denna försening är olycklig och innebär att den önskvärda positiva effekten i sysselsättningshänseende redan under innevarande vinterhalvår begränsas eller rent av uteblir.

För att det skall bli någon effekt av de önskvärda lagändringarna måste rätten till provanställning bli generellt verkande. Vid vår granskning av regeringsförslaget har vi moderater dess värre funnit att sådana villkor och restriktioner har tillfogats som menligt kommer att försena eller inskränka möjligheterna att omsätta intentionerna i praktiskt handlande.

Enligt ett referat i dagspressen den 13 februari i år har arbetsmarknadsministern Ingemar Eliasson gjort följande kommentar till det rådande sysselsättningsläget. Jag citerar honom:

”Vi genomlider den svåraste vintern under den här konjunktursvackan. Men vi är på väg upp igen. Tack vare ändrade Åmanlagar skall 100 000 unga få jobb efter 1 april.”

Det är ett häpnadsväckande uttalande. På samma gång röjs i denna fråga både en viss okunnighet och aningslöshet. Inte blir det den kolossala förändringen efter den 1 april med bl. a. de övergångsregler som statsrådet Eliasson har konstruerat för det lagförslag som vi nu behandlar. Om hans löfte skall ha någon chans att kunna infrias, bör hans regeringsunderlag i kammaren stödja den moderata reservationen nr 7, som innebär ett genomslag för de nya reglerna med omedelbar verkan på hela arbetsmarknaden efter den 1 april. Jag skall i det följande närmare förklara varför jag ser det på detta sätt.

Ett av de viktigaste förslagen i regeringens proposition är att prov- och arbetstoppсанställning blir möjlig under sex månader. Det är absolut nödvändigt att denna viktiga förändring genomförs så snart som möjligt och samtidigt inom hela arbetsmarknaden. I lagens övergångsregler bör därför klart framgå att reglerna skall träda i kraft fr. o. m. den 1 april 1982 också inom de områden som i ett eller annat avseende har kollektivavtalsreglerat frågor om prov- och arbetstoppсанställning.

Flertalet av de avtal, som i någon form reglerar provanställning etc., har sämre – i många fall mycket sämre – möjligheter än vad det nya lagförslaget kan ge. Dessa kollektivavtal löper ut först den 31 december 1982. I de av

regeringen föreslagna övergångsbestämmelserna sägs att det är en tolkningsfråga om och hur lagreglerna skall gälla framför kollektivavtalen. Sannolikt innebär övergångsreglerna att gällande kollektivavtal fortsätter att gälla t. o. m. utgången av december 1982 och att det sedan är en förhandlingsfråga mellan avtalsparterna i vilken utsträckning de nya lagreglerna skall gälla.

Läget skulle kort kunna beskrivas enligt följande. Företag utan kollektivavtal har hitintills inte kunnat prov- eller arbetstoppansätta. Företagen på den enskilda sektorn har i kollektivavtal erhållit vissa förändringar. Fr. o. m. den 1 april 1982 kan alla avtalslösa företag utnyttja den nya lagen. Avtalsbundna företag måste däremot fortsätta att tillämpa nuvarande avtalsregler, som ligger på en lägre nivå än den nya lagens. När avtalet upphör tvingas arbetsgivarsidan därefter in i mycket besvärliga och komplicerade överväganden. Att säga upp nu gällande kollektivavtalsreglerade möjligheter till tidsbegränsade anställningar innebär samtidigt att man tvingas in i förhandlingar med arbetstagarparten rörande andra kontroversiella avtalsbestämmelser. Det sannolika resultatet av detta blir att arbetsgivarsidan tvingas att ånyo köpa sig till förbättrade regler eller fortsätta att tillämpa de gamla reglerna. Tidigare fick man förhandla sig bort från lagens stelbenta regler, nu skulle man få förhandla sig till lagens bättre regler.

Jag skall belysa detta förhållande med ett exempel från LO/SAF-området. Det gäller verkstadsavtalet, som bl. a. berör ett mycket stort antal småföretag. I verkstadsavtalet, 16 § 1 mom., stadgas följande:

”Med stöd av lokal överenskommelse kan arbetsgivare och arbetare utöver lagens bestämmelser skriftligen komma överens om anställning för begränsad tid. Sådan överenskommelse kan träffas i fall, där sociala, medicinska eller andra särskilda skäl föreligger och får ej överstiga tre månader.”

Så här ser flera avtal ut på den privata arbetsmarknaden – höga trösklar in på arbetsmarknaden, och facken har lokal vetorätt. Avtalen kan, som vi framhåller i reservation 7, sägas avspegla den restriktiva hållning till dessa anställningsformer som präglar den nuvarande lagstiftningen.

Situationen har nu blivit den omvända. Den nya lagen ger normalregler för vad som skall gälla vid provanställning och anställning för arbetstopp. Meningen är att det är från dessa normalregler som avvikelser skall kunna göras genom kollektivavtal. Problemet är att vid lagens ikraftträdande kommer relationen mellan den nya lagens regler och föreskrifterna i de löpande kollektivavtalen att vara oklar. Arbetsmarknadsministern för – som vi påpekar i vår reservation – i propositionen ett resonemang, som mynnar ut i att det problemet i sista hand får bli en fråga för domstolarna att avgöra med hjälp av sedvanliga regler för avtalstolkning. Men detta skapar, herr talman, ett mildt talat diffust rättsläge, som inte kan godtas från lagstiftarens sida.

Härtill kommer en viktig omständighet av annat slag. Som jag redan nämnt innebär de två viktigaste nyheterna i lagen – de om provanställning och anställning vid arbetstopp – en fullständig omkastning av rättsläget i förhållande till vad som nu gäller för dessa anställningsformer. Situationen blir därmed analog med vad som inträffade vid införandet av medbestäm-

mandelagen. I denna lag meddelades en uttrycklig bestämmelse om att den skulle ta över då gällande kollektivavtal och träda i kraft samtidigt på hela arbetsmarknaden.

Därför bör den nya anställningsskyddslagens övergångsbestämmelser tillföras en regel om att lagen sätter ur kraft föreskrifterna om anställningsskydd i de kollektivavtal som gäller då lagen skall börja tillämpas. I enlighet med tidigare tillämpad praxis bör dock sådana föreskrifter i kollektivavtal få fortsätta att tillämpas, om de uttryckligen överenskommit som avvikelser från bestämmelser i den nya lagen. Vi yrkar därför i reservation nr 7 att lagen kompletteras med en bestämmelse av följande lydelse:

”Kollektivavtal, som har ingåtts före lagens ikraftträdande, är utan verkan i den mån avtalet innefattar avvikelser från lagen. Har avtalet tillkommit för att utgöra avvikelse från regler, som avses i 2 § andra stycket, gäller dock avtalet i den delen.”

Med detta har vi även tillgodosett kravet i motionen av folkpartisten Sven G. Andersson och centerpartisten Johan A. Olsson.

Arbetslöshetsproblemen är nu mycket allvarliga – inte minst för ungdomen. Även ute i Europa hävdar många bedömare att en del av skulden absurdt nog faller på de lagar om anställningstrygghet som ju är avsedda att värna om rätten till arbete. Man menar att en olycklig bieffekt av dessa i sig värdefulla lagar i många europeiska länder har blivit en stagnerande arbetsmarknad, där de som står utanför inte kan komma in. Problemet är att pendeln har svängt över för långt åt trygghetssidan.

Ledaren för det välkända Institute of Economic Affairs i London, Ralph Harris, säger i en tidskriftsartikel: ”Det här är ett klassiskt exempel på lagar som införts i välmenande syfte men som ibland kan ge motsatt resultat. För många människor blir följden att deras chanser till arbete minskar.”

De som skulle vinna på en förbättring av trygghetslagarnas funktionssätt är de anställda själva. Löntagarna – och de fackföreningsombudsmän som har till uppgift att bevaka de anställdas intressen – måste kanske acceptera att hundraprocentig anställningstrygghet i dag i verkligheten kan ge värre arbetslöshetsproblem i morgon.

Utskottsmajoriteten är emellertid enig om att lagen skall mjukas upp. Allt talar för att nya arbetstillfällen härigenom kommer att skapas till gagn för alla, inte minst för ungdomen. De övergångsregler som regeringen har föreslagit innebär emellertid att en del av den åsyftade effekten inte kommer att uppnås. När riksdagen antog medbestämmandelagen ansågs den så viktig att den borde ta över då gällande kollektivavtal och träda i kraft samtidigt på hela arbetsmarknaden. De nu aktuella förslagen är, som vi framhåller i den moderata partimotionen, minst lika viktiga. Samma princip bör därför gälla även här.

I partimotionen har vi begärt ändringar även på andra punkter i det aktuella lagförslaget. Det gäller turordningsreglerna vid permittering, skolelevers arbetsrättsliga ställning, begränsningen vid arbetstoppansättning och begreppet saklig grund. Vi har i reservationerna 3–6 följt upp dessa krav, då vi inte blivit tillgodosedda i utskottet. Min kollega i utskottet, Bengt

Onsdagen den
24 februari 1982

Anställningsskydd

Wittbom, kommer i ett senare anförande att närmare redovisa våra synpunkter på dessa frågor.

Herr talman! Frågan om att återinföra rätten till provanställning har varit aktuell under lång tid. Många förväntningar har därför knutits till den lagändring som utlovats i regeringsförklaringen. Men med de restriktioner och villkor som jag har pekat på finns det faktiskt risk för att den väntade effekten av lagändringarna inte ger sig till känna på arbetsmarknaden, i vart fall inte inom en snar framtid.

Jag är ytterst förvånad över hur arbetsmarknadsministern mot bl. a. den bakgrunden kan gå ut och lova 100 000 nya jobb efter den 1 april. Med den utformning som regeringens proposition har lär det bli svårt att förverkliga ett så våghalsigt löfte.

Men socialdemokraterna och kommunisterna sätter sig i en ännu värre situation genom att säga nej till allting och dessutom här i dag lova att riva upp det beslut som kammaren kommer att fatta. Detta är ett mycket beklagligt ställningstagande, och det kommer – om propositionen fälls – att främst drabba den ungdom som nu går arbetslös men också andra utsatta grupper på arbetsmarknaden, såsom handikappade. Ett litet utbud genom provanställning och arbetstoppansättning etc. missgynnar också kvinnornas situation på arbetsmarknaden.

Jag vill därför till sist återigen understryka vikten av att rätten till provanställning införs så snart som möjligt och att den rätten blir generellt verkande på en gång över hela arbetsmarknaden. Det är dessutom viktigt att parterna på arbetsmarknaden intar en positiv attityd till de nya anställningsformerna, som bl. a. har till syfte att bereda ungdomen arbete.

Om osäkerhet rörande tillämpning och tolkning uppkommer, liksom om risk för att sanktioner mot arbetsgivarna kan uppstå även i fortsättningen, blir den som vill anställa lika återhållsam som förut. Man tar det säkra före det osäkra – och i detta fall finns det risk för att det säkra blir att inte göra någonting alls. Ungdomsarbetslösheten är nu så allvarlig, att man inte får tveka på någon enda punkt när det gäller att fullt ut skapa alla tänkbara förutsättningar för ungdomarnas inlussning till det reguljära arbetslivet.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna nr 3, 4, 5, 6 och 7.

Anf. 81 LARS ULANDER (s) replik:

Herr talman! Sten Svensson ger regeringen rosor för det här förslaget, och det vore väl oanständigt av Sten Svensson att inte göra det, eftersom han blivit tillfredsställd i mycket mycket hög grad.

Pendeln kan gå för långt när det gäller tryggheten, säger Sten Svensson, och han har hittat någon i London som berättat att det här med trygghet i anställningen är rysansvärt. Men förhållandet är ju det att lagen om anställningstrygghet är ett mycket skört käril. Den är ingenting som ger någon anställningstrygghet i slutvarvet, det vet vi.

153 000 människor går arbetslösa, naturligtvis till följd av en mycket dålig politik från regeringens sida. De människor som har fått gå från sina jobb har

ingen anställningstrygghet. Sten Svensson talar om hundraprocentig anställningstrygghet – hur det skulle gå till att få en sådan vet jag inte. Jag bara konstaterar att vi inte heller har någon sådan trygghet. Jag tycker att Sten Svensson, som ändå bör kunna en del på det här området, inte skall använda sig av den diskussionstekniken.

Närmast oanständigt tycker jag att det är att använda ungdomsarbetslösheten som argument för att riva upp den dåliga anställningstrygghet som vi har. Man säger att vi har en så fantastisk stor ungdomsarbetslöshet att vi nu måste se till att riva upp anställningstryggheten.

Herr talman! Jag är inte säker på att sakfrågan tjänar på en fortsatt diskussion när man utgår från den grunden. En grupp i samhället som mer eller mindre håller på att gå under på grund av att vi inte kan ge den arbete används som slagträ i en debatt om anställningstryggheten. Jag skulle som sagt inte vilja fortsätta debatten i de banorna. Det bör finnas andra sätt att försvara reaktionära ståndpunkter.

Anf. 82 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Debatten här gäller inte huruvida vi ifrågasätter det anställningsskydd som finns i dag för den som redan har anställning, utan debatten gäller hur vi skall kunna underlätta för dem som står utanför arbetsmarknaden att komma in där och få arbete. Det är solidariteten med dessa grupper som frågan gäller. Var finns den så mångömtalade solidariteten från socialdemokratins sida i den här debatten?

Vi hörde för en stund sedan Lars Ulander till protokollet läsa in ett uttalande från centrala LO och TCO. Det mest väsentliga för Lars Ulander är tydligen att föra fram de centrala fackens synpunkter i det här sammanhanget, men han har ingenting till övers för våra förslag och synpunkter för att underlätta för arbetslösa ungdomar att komma in på arbetsmarknaden.

Jag redovisade i mitt anförande hur de avtal som finns på området ser ut i dag. Jag har tagit med mig hit exemplar av flera sådana avtal: grafikernas avtal, Fabriksavtalet, Skogs- och Träavtalen, pappersindustrins avtal och installationsavtalet på elektrikerområdet. Avtalen är många, och de täcker en väldigt stor del av arbetsmarknaden. Tillsammans med verkstadsavtalet, som jag citerade ur i mitt inledningsanförande, täcker de en mycket stor del av LO-kollektivet inom SAF-området. Men gemensamt för reglerna i alla dessa avtal är att de i flera avseenden ligger på en klart lägre nivå än reglerna i det nya lagförslaget. Dessutom innebär flertalet av bestämmelserna de facto en lokal vetorätt, och det är väl den vetorätten som Lars Ulander ville slå vakt om genom sin uppläsning av uttalandet från centrala LO och TCO. Detta läggs då ovanpå de ytterligare restriktioner och förutsättningar som i avtalen skall vara uppfyllda för att man över huvud taget skall kunna tänka sig en provanställning.

Jag skall citera ur det grafiska avtalet för att visa vad det handlar om. I 1 § mom. b) står det: "Med stöd av lokal överenskommelse kan arbetsgivare och arbetstagare träffa skriftligt avtal om provanställning för varje särskilt fall där

sociala, medicinska eller andra särskilda skäl föreligger. Provanställning får ej överstiga tre månader. Om annat ej överenskommes, skall för provanställning gälla en ömsesidig uppsägningstid av två veckor.”

Detta visar verkligen vilken skillnad det är mellan vårt förslag och de avtal som nu gäller.

Anf. 83 LARS ULANDER (s) replik:

Herr talman! Jag har inte påstått att det förslag som nu har framlagts i god sämja mellan Sten Svensson och arbetsmarknadsminister Ingemar Eliasson skulle vara ett likadant avtal som de avtal som träffas med de fackliga organisationerna. En jämförelse mellan de möjligheter som löntagarorganisationerna nu har och vad man kommer att få när den här lagstiftningen kommer att sättas i sjön visar helt klart att det är fråga om en försämring.

Jag tycker dock det är litet larvigt att göra en sådan jämförelse. Rätten att anställa har ju arbetsgivaren i dag. Varför skall provanställningen i sig finnas? Ja, det kan man ju diskutera. Men detta må avgöras mellan parterna på arbetsmarknaden var för sig inom varje avtalsområde. Även med den lagstiftning som gäller tillsvidareanställning är arbetsbrist ju alltid ett skäl för att ett jobb upphör. Vi ser massor av sådana exempel – det går 153 000 människor arbetslösa nu, Sten Svensson. Alla dessa har skilts från sina jobb, trots den här lagstiftningen, som man påstår skall vara alldeles omöjlig att använda på arbetsmarknaden.

Det här förslaget är naturligtvis en beställning från de intressenter som Sten Svensson så troget tjänar, arbetsgivarna, som vill få en möjlighet att slippa ifrån att löntagarna lägger sig i verksamheten. Utifrån den utgångspunkten är det klart att Sten Svensson arbetar duktigt.

En sak skall vi vara fullständigt på det klara med: När vi får en majoritet av socialdemokrater här i kammaren – jag upprepar detta, eftersom det är viktigt – kommer vi att lagstiftningsvägen återinföra löntagarnas möjligheter att fortsättningsvis via sina organisationer påverka lagen.

Anf. 84 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Lars Ulander fortsätter att motarbeta och angripa varje initiativ för att liberalisera de här lagarna. Lagen är ju när det gäller anställningsskyddet så utformad att de som redan har arbete har fått ett ökat skydd, medan de som är arbetslösa har försatts i en än mer ogynnsam situation över tiden. De bestämmelser som finns och de avtal som har tillkommit på större delen av arbetsmarknaden innebär att trösklarna in på arbetsmarknaden har höjts.

Ingen vill ifrågasätta skyddet för dem som har en anställning i dag – den uppfattningen har jag gett uttryck för två gånger tidigare här i debatten. Vad saken gäller – och det vill jag slå fast – är att skydda dem som är arbetslösa. Och det är här som det verkligen brister i den annars så omtalade solidariteten.

De avtal som har tillkommit har fått en sådan utformning – jag har nyss

visat på exempel – att man hämmat inslussningen på arbetsmarknaden. Och den uteblivna tillämpningen i stor skala av dessa avtal bekräftar att man måste göra en ändring så att dessa restriktioner och spärrar in på arbetsmarknaden tas bort. Det är det saken gäller.

Jag skall avsluta med att citera Valter Åman, som inte torde vara obekant för Lars Ulander. I en artikel i GT citerar Gunne Jacobsson ett brev som han har fått från Valter Åman. Valter Åman har tackat för ett brev som artikelförfattaren har skrivit till honom och fortsatt på följande sätt:

”Efter allt som skrivits och sagts om Åmanlagarna så borde folk förstå min synpunkt att dessa måste prövas i verkligheten innan de kan bedömas slutgiltigt. Man kan nämligen inte formulera lagar som skall täcka småföretag och jättekoncerner, olika verksamhetsområden såsom teatrar, tidningar, skogshantering, byggnadsindustri, sjöfart m. m.

Det var från dessa utgångspunkter som en mängd väsentliga punkter i lagarna gjordes dispositiva, men jag har intryck av att det saknats flexibilitet härvidlag. Förargad har jag blivit över att den dåvarande regeringen ändrade vårt förslag beträffande provanställning. Vi hade föreslagit att tidigare praxis skulle gälla inte minst med hänsyn till att de starka fackliga organisationerna kan beivra påtagliga missbruk. Ändringen var märklig då vår utredning var enhällig på denna punkt.”

Jag vill påpeka att det i utredningen ingick fyra arbetstagarrepresentanter och en arbetsgivarrepresentant.

Vi skall vara beredda att rätta till det som har gått snett för att göra utvecklingen mer flexibel och underlätta för dem som är arbetslösa att komma in på arbetsmarknaden. Det menade Valter Åman, och det menar vi också.

Tredje vice talmannen anmälde att Lars Ulander anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 85 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Regeringens förslag till förändringar i lagen om anställningsskydd, att införa generell tillåten provanställning och tillfällig anställning vid arbetsanhopning, är, som det redan har sagts, en utmaning mot hela arbetarrörelsen. Som också redan har sagts: Förändringarna är åter ett exempel på hur regeringen har utfört ett beställningsarbete åt Svenska arbetsgivareföreningen.

Provanställningen måste ses mot bakgrund av kravet att alla skall ha ett arbete. Alla partier säger sig sträva efter detta, men man kan inte se det i den borgerliga politiken – där är det bara en läpparnas bekännelse. Arbete åt alla i dagens läge kan förverkligas bara genom att man skaffar flera jobb och nya jobb. Provanställningen kommer att skapa endast en marginell ökning av jobben, och man kan fråga sig hur de jobben kommer att vara beskafade.

Det krävs en planerad och målmedveten satsning på näringspolitiken och helt nya utgångspunkter för sysselsättningspolitiken. Och den enda fram-

gångslinjen i dag är att skapa 100 000 nya, samhällsnyttiga arbeten under en treårsperiod och nu satsa på att skapa 100 000 nya industrijobb under en tioårsperiod. Menar man allvar med talet om arbete åt alla, måste man också väga in de teknologiska förändringarna och anpassa t. ex. arbetstiderna till dem. Det är alltså dags att besluta om en nedtrappning till sex timmars arbetsdag.

Lagen om anställningsskydd tillkom efter flera årtiondens facklig och politisk kamp. Den är inte fullkomlig, men den är ett skydd mot arbetsköparnas mest hänsynslösa tilltag. Den ger också ett visst mått av trygghet, men lagen bygger i grunden på arbetsköparnas rätt att bestämma var och hur mycket jobb som skall finnas. Vpk var när lagen antogs kritiskt på många punkter, bl. a. mot att lagen inte mer ingrep i arbetsköparnas maktfunktion.

När nu regeringen och utskottet föreslår riksdagen att provanställningar skall tillåtas är det ett uttryck för den borgerliga människosynen: den mänskliga arbetsinsatsen är en vara på marknaden – vilken vara som helst, som kan köpas och säljas. Det borgerliga människovärdet i arbetslivet utgår från tillgång och efterfrågan samt lönsamhet – om det är lönsamt i fråga om kortsiktiga vinster. Eftersom provanställningar främst riktar sig till ungdomen, innebär regeringens förslag att ungdomens öde skall avgöras av marknaden. Arbete är ingen rättighet. Däremot är det en grundläggande rättighet för alla socialister att ha ett arbete. Och det finns i samhället plats för en arbetsinsats.

Jag kan ge exempel på hur marknaden fungerar. Om vi får en överproduktion av äpplen ett år, pressas priset väldigt hårt, så att man kan sälja äpplena. Eller också sorteras de äpplen ut som inte är bra, och man säljer alltså de bästa. De andra får ruttna bort. Med ungdomen händer i dag samma sak. Lönerna pressas ner. Tag LO-SAF-avtalet som ett exempel! Genom provanställningar kommer arbetsköparna att få ytterligare ett utsorteringsinstrument. Det blir de bästa på marknaden som får arbete. Resten får så att säga ruttna bort. Visserligen packas de här äpplena om på marknaden, så att de inte ruttar så fort, dvs. ungdomar får i dag beredskapsarbeten och en och annan provanställning. Men det är i stort sett en förruttelse som man ger arbetskraften i dag. Det luktar illa – det är ett ruttet inslag.

När Sten Svensson säger att tröskeln för ungdomar att komma in på arbetsmarknaden är för hög, kan man ju svara att enligt det här förslaget blir den tröskel som hindrar dem att komma ut från arbetsmarknaden för låg. Det är just där som utslagningsmekanismen är farlig. Förhoppningsvis kommer riksdagen om en stund att avvisa regeringens förslag. Om den inte gör det, instämmer jag helhjärtat i Lars Ulanders löfte, vi får väl kalla det så, att beslutet naturligtvis skall rivas upp, om borgarna hamnar i minoritet efter valet. Det här förslaget måste avvisas, för det ger inte nämnvärt fler jobb. Det är andra åtgärder, förbättringar av lagen, som behövs i stället:

1. Man måste införa obligatorisk arbetsförmedling för att minska utsorteringen av arbetskraft. Man bör också, som vpk har föreslagit, införa en

ungdomsgaranti och ta ansvar för alla ungdomars arbete. Det kan handhas av arbetsförmedlingarna, som då får en klar och bra status. Då kommer man inte att arbeta så att säga i det tomma, utan man kommer att ha en meningsfull sysselsättning på arbetsförmedlingarna.

2. Nya regler bör införas, så att man kan utnyttja främjandelagen och därmed placera handikappade på arbetsmarknaden.

3. De fackliga organisationerna ges vetorätt mot arbetsköparnas åtgärder i vad gäller permittering, avsked och nedläggning av företag eller delar av företag.

4. Ingen skall få avsked på grund av deltagande i strejk. Lagen om anställningsskydd misskrediterar i dag strejkande.

5. Anställda ges rätt till full lön från första permitteringsdagen. I motion 330 till föregående års riksmöte krävde vpk just detta.

Vi vet hur vårt näringsliv ser ut i dag. Man driver verksamhet för vinst. Man tar inte särskilt stort ansvar för de anställda. Så fort vinsterna kommer i fara permitteras de anställda. Kapitalägarna undandrar sig då ansvaret och överlastar det på samhället och A-kassorna. Det betyder att den som permitteras skall ha permitteringslön från första dagen. Det finns exempel på det i Europa. Det är naturligtvis ett viktigt och bra krav. Annars kan man, som man nu gjort, laborera med korttidsvecka. Man kan också enligt en AD-dom se till att den femte semesterveckan för en del inte blir vad den var avsedd att vara.

Med anledning av vår motion 330 framställer jag ett särskilt yrkande, som har utdelats till kammarens ledamöter, med en lagtext som tillgodoser dessa krav. Yrkandet har lydelsen:

”att riksdagen med anledning av motion 1980/81:330 beslutar anta följande

Förslag till

Lag om ändring i lagen om anställningsskydd (1974:12)

21 §

Nuvarande lydelse

Arbetstagare, som under anställningstiden *har varit* permitterad *mer än två veckor i följd eller sammanlagt mer än 30 dagar under samma kalenderår*, har rätt till lön och andra anställningsförmåner för *överskjutande permitteringstid*, såvida ej permitteringen är en följd av att arbetet är säsongsbetonat eller annars till sin natur icke sammanhängande.

Förmåner som ----- motsvarande tillämpning.

Om anställningsförmån ----- icke sammanhängande.

Motionärernas förslag

Arbetstagare, som under anställningstiden *blir* permitterad har rätt till lön och andra anställningsförmåner för *permitteringstiden*, såvida ej permitteringen är en följd av att arbetet är säsongsbetonat eller annars till sin natur icke sammanhängande.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1982."

Regeringens krav i proposition 1981/82:71 måste alltså i dess helhet avisas. Det har vpk föreslagit i motion 160. I reservation 1 tillstyrks vårt yrkande, och därför instämmer jag i yrkandet om bifall till reservationen i denna del.

I reservation 1 tillstyrks däremot inte de vpk-krav i fem punkter som jag nu har räknat upp. Jag yrkar därför bifall till motion 160. Det är bara att med ett visst beklagande konstatera att SAP tydligen inte vill förbättra lagen om anställningsskydd utom när det gäller permitteringsreglerna. Man har emellertid chansen att vid voteringen instämma i vårt yrkande med anledning av motion 330, vilket innehåller ett förslag till lagtext.

Herr talman! Till sist är det bara att registrera att regeringens förslag till provanställning visar denna omänskliga människosyn. Som jag och vi socialister ser det visar man ett förakt för människan genom att släppa fram ytterligare ett utsorteringsinstrument ovanpå alla andra. Även om en provanställning skulle ge en marginell ökning av sysselsättningen, är de negativa effekterna så stora och allvarliga att en provanställning aldrig kan accepteras. För den borgerliga politiken är inte "arbete åt alla" ett allvarligt politiskt mål. Därför blir valet för dem som finns utanför arbetsmarknaden i dag egentligen att vara arbetslös eller provanställd. Det är inget tilltalande val. Det krävs andra åtgärder än att införa provanställning.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 2 samt till motion 160, och motion 330 enligt det särskilda yrkande som är utdelat. Vidare yrkar jag bifall till motionerna 1084 och 295.

Anf. 86 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Några synpunkter på det som har sagts hittills i debatten.

Lars Ulander började med att erinra om hur det gick till när utredningen avbröt sitt arbete. Jag trodde faktiskt att han ville glömma bort detta, eftersom det knappast är något ärorikt förflutet i den socialdemokratiska historien. Skälet var att regeringen lät meddela att vi skulle lägga fram förslag på detta område, dvs. införa i lag rätten till provanställning. När man fick reda på det bröt man upp från utredningsarbetet. Det är till att vara prinsessan på ärten, skall jag säga!

Blir det så i fortsättningen, Lars Ulander, att om ni inom socialdemokratin inte får som ni vill i alla utredningar, träder ni ut ur utredningsarbetet? Är det på de premisserna som utredningsarbetet skall pågå i fortsättningen?

Lars Ulander tar också upp frågan om samspelet mellan vad som står i lag och i avtal. Det är riktigt att man beträffande så gott som alla arbetsrättsliga lagar förutsätter att de kan eller skall kompletteras med avtal. Men på de centrala punkterna ger lagstiftningen en vägledning om vilken ordning som skall gälla för den händelse avtal inte träffas.

Det var ingalunda så att man utgick ifrån att provanställning inte skulle förekomma när man 1974 stiftade denna lag. Tvärtom gjorde man i förarbetena uttalanden om detta, men det överlämnades till parterna att

träffa avtal utan någon vägledning av lagstiftningen. På den punkten är detta ett undantag. I annan arbetsrättslig lagstiftning är det klart utsagt vad som gäller om avtal inte träffas. Och avtal och lagstiftning är verkligen samspelade och drar i samma riktning.

Lars Ulander säger att utsorteringsproblemet blir större. Enligt honom ökar utslagningen på arbetsmarknaden, när det nu ges möjligheter till provanställning på hela arbetsmarknaden. Lars-Ove Hagberg säger t. o. m. att samma omänskliga syn på arbetskraften som finns i avtalen – jag förmodar i alla fall att det var så han menade – nu skall skrivas in i lag. Är, Lars Ulander, erfarenheten av avtalen på dessa punkter att utslagningen har ökat? Är det för att möjliggöra ökad utslagning som de flesta organisationer på arbetstagar sidan har accepterat avtal om provanställning? Jag har faktiskt högre tankar än så om de anställdas organisationer. Jag tror inte att de skulle gå med på någonting sådant. Försök, Lars Ulander, förklara för mig och gärna för alla andra hur det som accepteras i avtal kan bli så vederstyggligt när det skrivs in i lag!

I den s. k. Åmanutredningen förutsattes dessutom att möjligheten till provanställning skulle öppnas i lag. Förslaget stöddes av LO:s och TCO:s representanter i utredningen. Det stöddes också av organisationerna när de i remissomgången yttrade sig över lagstiftningsförslaget. Försök, Lars Ulander, förklara för mig och gärna för alla andra hur det som 1973 var en av organisationerna omhulad åsikt mindre än tio år senare kan bli ett angrepp på fackföreningsrörelsen!

Till yttermera visso har socialdemokraten och förre TCO-ordföranden Valter Åman, som då var ordförande i utredningen, hållit fast vid sin åsikt att detta är en så central fråga att rättigheten till provanställning bör skrivas fast i lag. Förklara, Lars Ulander, för mig och gärna för alla andra hur den gamle hedervärde socialdemokraten och förre TCO-ordföranden då och senare skulle kunna göra sig skyldig till något som är ett angrepp på fackföreningsrörelsen! Det är inte trovärdigt att lägga upp debatten på det viset.

Vi har vidare tagit de avtal som finns på tjänstemannaområdet och t. ex. transportområdet som utgångspunkt när vi har utarbetat lagförslaget på denna punkt. Vi har alltså i lag kodifierat vad parterna på arbetsmarknaden har accepterat i avtal.

Så några ord om permitteringsrätten. Som jag sade i mitt anförande är det obegripligt att man från socialdemokratiskt håll lägger så stor vikt vid att ett förslag om just permitteringsrätten saknas att man inte alls vill vara med och diskutera övriga lagstiftningsfrågor. För det första finns det inget som helst samband. Man bör kunna diskutera kvaliteten på äpplen för sig och kvaliteten på päron för sig.

För det andra kunde det mycket väl ha funnits ett sådant förslag, om inte socialdemokraterna och LO hade brutit upp från utredningen. Det finns anledning att låta det komma till allmänhetens kännedom att det i utredningen fanns ett långt framskridet förslag, som ett par tre månader senare hade kunnat se dagens ljus i betänkandetrycket, om utredningen hade fortsatt. Man skulle kanske, Lars Ulander, för alla dem som nu riskerar att bli

permitterade tala om att det inte kom fram något sådant förslag, därför att man från socialdemokratiskt håll ville göra en politisk poäng av och skapa litet buller och bång kring att man bröt upp från utredningen. Att sedan komma och säga att det inte finns något förslag på den punkten i propositionen, när man själv har förorsakat att utredningen inte kunde slutföra sitt arbete, är att vara väl fräck i sin uppläggning.

Sten Svensson har överrättat litet rosor och även litet ris. Rosorna får väl stå där till glädje för vem som vill. Det är riset jag skall kommentera.

Jag har litet svårt att hänga med i Sten Svenssons resonemang. Det är egentligen bara en punkt som jag vill ta upp, och det är hans påstående att jag skulle ha utlovat 100 000 jobb efter den 1 april i år. Jag kan inte gå i god för allt vad tidningarna skriver, men jag vet vad jag har sagt. Jag har sagt att jag refererat till att småföretagens organisationer har utlovat att en nyrekrytering i den storleksordningen skulle bli verklighet, om man fick möjlighet att provanställa. Jag har här i kammaren och vid flera andra tillfällen uttryckt mycket stor skepsis till de beräkningarna. Jag tror fortfarande inte ett ögonblick på att detta skulle bli fallet, men jag vill gärna bli överraskad i positiv riktning.

Vad jag sade vid det tillfälle som Sten Svensson åberopar var, att om en tiondel av det som småföretagarorganisationerna har utlovat infrias, kommer jag att bli utomordentligt tillfredsställd. Därifrån kommer, Lars Ulander, de 10 000 jobben. Jag prutar alltså 90 %. Och skulle de 10 000 jobben komma till stånd är det utomordentligt glädjande. Min inställning har varit – och den har jag tidigare redovisat här som svar på frågor m. m. – att om en lagändring på den här punkten ger en enda pojke eller flicka jobb som annars inte skulle ha fått ett jobb, så är ändringen motiverad, därför att den inte försämrar tryggheten för den som redan har arbete. Det är en tillräcklig grund för mig för att jag skall föreslå att riksdagen i lag slår fast det som redan finns tillämpat i avtal.

Anf. 87 LARS ULANDER (s) replik:

Herr talman! Ingemar Eliasson kommer in på utredningen som sprack. Vi har ju en tradition i detta land som innebär att vi först utreder, sedan går till prövning och slutligen lägger fram förslag till beslut. Det är den vanliga gången, som är beprövad och accepterad. Men vad hände med denna utredning, som jag påstår tillkom av rent taktiska skäl? Jo, den 6 oktober 1981 – när utredningen satt och arbetade för att föra fram förslag, som regeringen skulle få pröva – går statsministern upp med sin regeringsförklaring och säger att regeringen senare kommer att lägga fram förslag om vidgad rätt till provanställningar inom ramen för en ny lag om anställningsskydd. Han går alltså ut och berättar för riksdagen och för svenska folket – innan man har sett något som helst förslag från den utredning som man själv har tillsatt – att man har beslutat att göra en förändring och att försäkra den lagstiftning som finns.

Tycker då statsrådet Eliasson att det är anständigt och att man kan kräva att folk skall sitta i en utredning och fortsätta att utreda saker, när de vet att

regeringen totalt struntar i vad de kommer fram till och redan har bestämt vad som skall göras?

Skyll nu inte på utredningen för att det inte har lagts fram förslag om permitteringsfrågorna! Hade det funnits den minsta ambition hade det självfallet funnits ett sådant förslag i denna proposition. Men det har naturligtvis inte funnits någon sådan ambition – när det är fråga om förbättringar för löntagarna lägger man inte fram några förslag. Man får nämligen inga signaler, som det uttrycks, från näringslivet och Arbetsgivarreföreningen.

Sedan kom arbetsmarknadsministern in på detta med Åman. Lägg honom åt sidan! Han var i och för sig ordförande i en utredning i början av 1970-talet. Han har sedan dess inte varit verksam i arbetslivet i någon större utsträckning. Nu försöker man hänga upp hela diskussionen på en gammal avdankad landshövding. Jag tycker litet synd om Valter Åman. Här går hans gamla organisation, TCO, ut och säger att regeringen gör sig skyldig till övergrepp. Vad gör man då? Jo, man tar inte TCO:s synpunkt ad notam, utan man säger att en gammal TCO-ordförande har den här uppfattningen. Någon sade också tidigare i debatten att den här lagstiftningen enligt Valter Åman skulle prövas i verkligheten. Ja, den har prövats i verkligheten sedan 1974, och den har inte visat sig vara för stark, utan kanske i stället för svag. Det man nu gör från regeringens och utskottsmajoritetens sida är emellertid att försöka försvaga det hela.

Jag har en känsla av att statsrådet har väldigt litet kunskaper i ämnet, när han måste hänga upp sitt resonemang på den här typen av argument. Och detta med fräckhet i upplägningen – svälj det, herr statsråd!

Anf. 88 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Det är naturligt att man hajar till, då man på första sidan i en av Stockholmstidningarna den 13 februari läser följande:

”Vi genomlider den svåraste vintern under den här konjunktursvackan. Men vi är på väg upp igen. Tack vare ändrade Åman-lagar skall 100 000 unga få jobb efter 1 april, säger arbetsmarknadsminister Ingemar Eliasson i en kommentar till SCB-siffrorna som offentliggjordes igår.”

Jag letade i flera andra tidningar, och motsvarande formuleringar fanns även där. Jag har också försökt finna en dementi i tidningarna. Först i dag har vi fått en dementi på det här uttalandet. I det sammanhanget vill jag säga att jag naturligtvis delar arbetsmarknadsministerns skepsis. Tiden har runnit ifrån oss. Propositionsarbetet har ju dragit ut på tiden, och det finns övergångsregler som gör att vi åtminstone när det gäller huvuddelen av arbetsmarknaden får vänta ganska länge innan den nya lagen får någon effekt. Efter den 1 april får framtiden utvisa vem av oss som har gjort den mest korrekta bedömningen.

Men vi är överens på en punkt, som jag gärna vill understryka, och det är att man från näringslivet verkligen måste leva upp till de uttalanden som man har gjort. Jag vill allvarligt understryka näringslivets ansvar när det gäller att ställa upp på de punkter där man kan göra det. Och man kan ställa upp på

hela den del av arbetsmarknaden som saknar kollektivavtal – där blir det ju fritt fram efter den 1 april. Men det blir mycket besvärligare, vilket jag belyste i mitt inledningsanförande, på den övriga arbetsmarknaden med hänsyn till att de kollektivavtal som tidigare har hindrat detta ligger kvar ända fram till årets slut.

Anf. 89 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Om man vänder litet på arbetsmarknadsministrarnas resonemang, så skulle den stora arbetslösheten i stort sett bero på att vi inte har provanställning. Det blir ju den logiska slutsatsen, eftersom regeringen inte i övrigt har varit nämnvärt offensiv när det gäller att lösa frågan om att skapa nya jobb.

Vad är det för skillnad om det som finns i avtalen nu skrivs in i lag? Frågar arbetsmarknadsministern. Men avtalen har tydligen inte heller gett några jobb. Om man gör dem till lag, får det ju ingen större effekt. Inte heller enligt Sten Svenssons tolkning får det här någon större effekt. Jag vet inte vilken effekt detta får i slutändan. Är det inte bara ett beställningsarbete från Svenska arbetsgivareföreningen för att man skall kunna utöka utsorteringsmekanismen, kunna välja och vraka? Det är väl det som blir effekten. Det är inte fråga om att skaffa några nya jobb.

Det är ju så att arbetskraften är en vara. Det är också regeringens och arbetsmarknadsministrarnas uppfattning. Mot den bakgrunden och med tanke på den politik man för är det ju helt omänskligt att införa ett system med provanställningar och att göra det möjligt att sätta in folk vid arbetstoppar, som man säger. Vi har ju dessutom i dag en politisk miljö där Svenska arbetsgivareföreningen och dess underorganisationer av olika slag bedriver en skoningslös verksamhet för att i lönsamhetens namn ta ut det mesta möjliga av varje individ, varje människa. Sätter vi in detta i sammanhanget får vi se om inte resultatet blir just att en generell tillåten provanställning – vilket blir följden efter ett tag – blir en effektiv utsorteringsmekanism. I det läget kommer ungdomarna, när de har det svårare än på många år, att få ytterligare en mekanism emot sig.

Om förändringen ger ett enda jobb är arbetsmarknadsministern nöjd. Men han vill tydligen inte se baksidan av detta med provanställning – vad som kan ske, vad som kan vara skadligt. Skillnaden mellan lag och avtal är väl att när det är fråga om avtal finns det en facklig organisation som kan kämpa och förändra avtalet och se efter vad som händer. Men när det är fråga om en generell lagstiftning är det ju nästan omöjligt att förändra lagen – med en borgerlig majoritet i riksdagen naturligtvis. Detta är skillnaden mellan lag och avtal. Sedan kan givetvis, som jag ser det, flera av de här avtalen vara dåliga. Flera av dem är t. o. m. mycket dåliga vad gäller provanställning, men detta kanske kan kompenseras genom en kampduglig fackförening som lokalt kan förhindra att man utnyttjar just provanställningen.

Onsdagen den
24 februari 1982

Anställningsskydd

Herr talman! Först till permitteringsrätten. Lars Ulander beklagar att det fortfarande inte fanns förslag på den punkten i propositionen. I sitt förra inlägg kritiserade han att lagförslaget hade kommit till för snabbt. Nu begär han att vi skulle ha lagt fram ett lagförslag utan att ens ha en utredning i botten. Varför inte erkänna att det är så. Lars Ulander, att den möjligheten spolierades i och med att socialdemokraterna bröt upp från kommittén och att vi mycket väl hade kunnat ha ett förslag på den punkten, till fromma för dem som nu är permitterade eller riskerar att bli det? Jag tycker att det är en anständighetsfråga att upplysa medlemmarna om att läget är sådant.

I stället för att argumentera i sakfrågan om huruvida provanställningen skall införas i lag eller ej säger Lars Ulander: Lägg Åman åt sidan. Vad är det för nedlåtande syn på en gammal hedervärd socialdemokrat, som gjort samhället stora tjänster?

Om det nu är så, Lars Ulander, att jag har för dåliga kunskaper, kan då Lars Ulander – som vet – försöka besvara de frågor som jag har ställt? Hur kan det komma sig att det som är tillåtet och accepterat i avtal kan bli en utslagningmekanism när man inför det i lag? Har Lars Ulander i själva verket samma syn som Lars-Ove Hagberg, att de här avtalen ger uttryck för en omänsklig syn på arbetskraften? Hur kan det komma sig att det som 1973 var omhuldat av de fackliga organisationerna nu anses vara så att säga ett grepp på fackföreningsrörelsen?

Lars Ulander gav inga svar på frågorna. Jag tycker att vi kan förvänta oss att man klarar ut de begreppen, men det är naturligtvis svårt. Det finns inga bra svar. Om provanställning bör förekomma på arbetsmarknaden – och att så bör ske anser båda parter – då är det en så central fråga att den bör regleras i lag.

Nu har Lars Ulander på det socialdemokratiska partiets vägnar, har jag förstått, utlovat att beslutet skall rivas upp, om socialdemokraterna skulle få diktera politiken i fortsättningen i landet. Men, Lars Ulander, varför stanna just här? Det finns ju möjligheter att backa ännu längre. Det här är inte första gången som anställningsskyddslagen debatteras i den här kammaren. Jag har ett gammalt gulnat klipp från 1962, då frågan diskuterades. Också på den tiden stod socialdemokrat mot socialdemokrat när det gällde frågan huruvida man skulle ha lag eller avtal. Då hävdade de som företrädde LO-linjen att man inte skulle ha en lag över huvud taget, och man motsatte sig de framstötter som kom från folkpartihåll om att det borde finnas en lag som förbjöd obefogad uppsägning. Då sade dåvarande LO-ordföranden: "Det är till fördel både för parterna själva och för samhället i dess helhet om man håller sig till avtal i stället för till lag." Det gällde hela anställningsskyddet. Det finns alltså möjligheter att gå längre tillbaka, Lars Ulander, om man vill börja riva upp det som är fastlagt i anställningsskyddslagen.

Men varför inte säga som det är, att detta gäller en central fråga i anställningsskyddet och att det därför bör skrivas in i lagen? Anför i stället synpunkter på hur den lagparagrafen bör se ut, om Lars Ulander har några sådana!

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 91 LARS ULANDER (s) replik:

Fru talman! Jag sade inte att denna proposition i och för sig kom för snabbt. Som den ser ut skulle den inte ha kommit över huvud taget, och därför kan man naturligtvis säga att den kom snabbt. Men jag vill hävda att den är ett hafsverk – det visade jag i mitt första inlägg.

Arbetsmarknadsministern talar om att jag har en nedlåtande syn på Valter Åman. Det har jag naturligtvis inte. Men jag tycker att det är litet synd om Valter Åman – att han skall bli något slags slagträ i händerna på en regering som får sina signaler från Arbetsgivareföreningen. Jag tror i och för sig inte att han kan känna sig fullt tillfredsställd. Men å andra sidan vill jag säga: Lyssna i stället på vad TCO och LO säger i dessa frågor! Det kan inte vara väsentligt att lyssna på en f. d. landshövding som icke har deltagit i den här verksamheten sedan början av 1970-talet. Slopa det där resonemanget när det gäller Valter Åman! Jag tycker att det på något sätt är ojust mot en i sig hedervärd människa.

Sedan säger man: Varför skall det vara tillåtet i avtal och inte i lag? Ja, det är väl bara det att arbetsmarknadsministern inte förstår den delen, nämligen att om det är tillåtet i avtal så har parterna möjlighet att påverka. Om man som i det här fallet för över reglerna enbart till lag och en stor del av arbetsmarknaden berörs av den, så har inte de fackliga organisationerna möjlighet att påverka. Det är alltså skillnaden. Men jag inser att det kan vara bekymmer när det gäller att förstå den här delen. Man skall kanske ha litet erfarenhet av detta för att förstå det.

Arbetsmarknadsministern säger också: Varför stanna just här? Varför inte gå tillbaka till 1961? Ja, jag begriper inte vart den här diskussionen tar vägen. Men förmodligen är det någon teknisk diskussionsuppläggning som arbetsmarknadsministern har gjort. Vad som har hänt är ju att under 1970-talet förändrades en stor del av arbetsmarknaden genom att man gick in och lagstiftade på arbetslivsområdet. Den lagstiftningen kom ju från arbetarrörelsen. Det var det socialdemokratiska partiet, och naturligtvis också LO uppbackad av TCO, som drev de här frågorna. Då lekte faktiskt folkpartiet av och till litet radikalt och skulle hänga med. Men så fort folkpartisterna nu får en chans går de den andra vägen. Jag tycker inte alls att man skall gå tillbaka till 1961. Men vem är det som går tillbaka? Det är ju faktiskt den här propositionen som för tillbaka lagstiftningen till vad som gällde före 1974. Och att man icke följde den utredning som man nu tycker att vi skulle ha följt och som man nu värnar om – det beror naturligtvis på att arbetsmarknadens parter och det socialdemokratiska partiet, som då stod för propositionsförfattandet, var överens om att man skulle göra en förändring. Den är som sagt inte så rysansvärt stark, men att försämra den är ett övergrepp.

Anf. 92 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! Avtal kan vara omänskliga, och avtal *är* många gånger omänskliga. Ta de avtal som tecknas för ackordsarbete i dag! Det är väl ingenting som fackföreningsrörelsen i och för sig har arbetat för, men man har varit tvingad att gå med på dem på grund av att arbetsköparna driver fram den utvecklingen. För att det är ett avtal behöver man väl inte försvara det och säga att det är bra – det har nog fackföreningsrörelsen många erfarenheter av. Här gäller det inte om det skall vara lag eller avtal, utan det gäller innehållet i det hela.

Och denna lag har ett förskräckligt och utmanande innehåll. Vore innehållet bättre kunde man väl acceptera en lag. Arbetsmarknadsministern försöker diskutera formalia i stället för att ge ett enda hållbart argument för att det skulle bli fler jobb och inga andra bieffekter. Försök att se och erkänna att med den *generella tillståndsdel som rör provanställningen* kommer utsorteringen och utslagningen att öka. Det vet arbetsmarknadsministern. Erkänn att det också kommer att bli en armé av tillfällighetsarbetare som cirkulerar på grund av den typ av arbetsmarknad som kommer att skapas. Diskutera detta och försök se det problemet klart i stället för att diskutera om vi skall ha lag eller avtal!

Anf. 93 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Fru talman! Det är alldeles riktigt att de fackliga organisationernas möjligheter att påverka utformningen av provanställningsavtalen begränsas när de skrivs in i lag. Det sticker jag inte under stol med, det förhåller sig på det viset. Det har jag också uppfattat, Lars Ulander. Därför har vi tagit utgångspunkten just i de avtal som organisationerna själva har förhandlat fram. Ge mig nu den förklaring som jag för tredje gången ber om – om inte Lars Ulander kan replikera kanske någon annan kan ta upp frågan – varför avtal eller reglering av provanställning som tjänstemannasektorn accepterar i avtal kan bli en utslagingsmekanism när den skrivs in i lag. Hur kan det komma sig att det som Transportarbetareförbundet accepterar i avtal skulle vara ett angrepp på fackföreningsrörelsen när det skrivs in i lag?

Lars Ulander ville inte gå tillbaka i historien på den här punkten, och jag kan förstå det. Den är faktiskt inte särskilt ärorik när det gäller lag om anställningsskydd. Redan 1957 motionerade ett antal folkpartister här i riksdagen om en lag mot obefogad uppsägning. Det förslaget motarbetades från socialdemokratiskt håll under många år. Några årtal att ta fasta på skulle kunna vara dessa: 1962, som jag nyss refererade till, tyckte man att det inte ens behövdes en utredning, än mindre en lag om anställningsskydd. 1972 tyckte man att det väl var bra med en lag om anställningsskydd liksom en lag som gav rätt till provanställning. 1982 tycker man att det är bra med en lag mot obefogad uppsägning, men man vill inte ha någon lag om provanställning. Sanningen är att socialdemokratin i den här frågan har fladdrat från ståndpunkt till ståndpunkt. Jag har en känsla av att det inte är Valter Åman vi skall tycka synd om, Lars Ulander. Jag tror det är Valter Åman som tycker synd om Lars Ulander.

Förste vice talmannen anmälde att Lars Ulander anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 94 ELVER JONSSON (fp):

Fru talman! I utskottet har företrädarna för de båda regeringspartierna liksom för moderata samlingspartiet varit ense om att den nuvarande anställningsskyddslagen bör ersättas med en ny som innehåller bl. a. de i denna debatt diskuterade reglerna om provanställning och anställning vid arbetstoppar. Enigheten gäller också i stort de andra nyheter som tillkommer i den nya lagen. Jag tänker på vad som i övrigt förslagits om tidsbegränsade anställningar, t. ex. feriearbete, på de förändringar som görs beträffande skadestandsreglerna och samordningen mellan anställningsskyddslagen och medbestämmandelagen. Jag säger detta för att man av moderaternas reservationer till betänkandet kan få intrycket att moderaterna visserligen gått med på att byta ut anställningsskyddslagen mot en ny för att säkra de önskade bestämmelserna om provanställning och anställning vid arbetstoppar men därutöver har tagit avstånd från regeringens förslag.

Socialdemokraterna och kommunisterna har gått till angrepp mot den nya lagen framför allt därför att den innehåller just de nämnda bestämmelserna om provanställning och anställning vid arbetstoppar. Jag har, fru talman, svårt att förstå den kritiken. Vad som händer på den avtalsreglerade sektorn på arbetsmarknaden är att man för in i lagen vad som i stor utsträckning redan har överenskommit genom kollektivavtal. Den nya lagen medför att man får den ordningen att grundläggande regler ges om detta genom en lag som täcker hela arbetsmarknaden, med möjlighet att avtalsvägen komma fram till modifieringar. Detta är ju den teknik som är gängse inom arbetsrätten; medbestämmandelagen är kanske det främsta exemplet.

Socialdemokraterna har gjort ett stort nummer av att den nya lagen täcker hela arbetsmarknaden, dvs. att företag som står utanför kollektivavtalsförhållanden nu får rätt att anställa på prov eller för arbetstoppar. Socialdemokraterna menar att företag som så att säga avsiktligt undandrar sig att teckna avtal inte heller förtjänar att få utnyttja dessa anställningsformer. Men denna sektor av näringslivet är så pass stor att det knappast är realistiskt att tänka sig att den i sin helhet kan täckas av avtal. Här finns t. ex. de många små företagen, ensamföretagarna eller företag som enbart sysselsätter familjemedlemmar. Det är lätt att tänka sig att företag av den typen drar sig för att teckna avtal enbart för att t. ex. kunna tillfälligt anställa extra arbetskraft. För resten kanske avtalet inom branschen inte löser de aktuella problemen på företaget.

Nu har Lars Ulander här i kammaren lovat en återgång till det som varit. Men först kanske han ändå något borde titta på vad lagen innehåller med tanke på den lilla eller obefintliga möda som socialdemokraterna lade ned på förslaget just i utskottsarbetet. Om de ser efter, borde också socialdemokraterna tillstå att regeringsförslaget faktiskt innehåller en rad regler som gynnar arbetstagarparten jämfört med 1974 års lag. Låt mig bara ta några exempel: den utvidgade företrädesrätten för visstidsanställda, arbetsgiva-

rens allmänna informationsplikt rörande alla slags visstidsanställningar – dvs. mycket mer än provanställningar och anställningar vid arbetstoppar –, arbetsgivarens utvidgade förhandlingsskyldighet i turordningsfrågor, som enligt förslaget skall kunna tas upp till central MBL-förhandling, samt den utvidgade skadeståndsrätten för korttidsanställda.

Vad man kan fråga sig efter Lars Ulanders löfte – eller, om man så vill, hot – är: Är det detta som Lars Ulander ånyo vill försäkra då han har skaffat en socialistisk majoritet, tillräckligt stor för att klara av det? Är det de förbättringar inom anställningsskyddslagen som kammaren förhoppningsvis om en stund beslutar om som Lars Ulander vill riva upp?

Jag kan i sammanhanget inte låta bli att peka på att den socialistiska regeringen i Frankrike just i dessa dagar har skärpt reglerna för tillfälligt arbete och visstidsanställningar. Vad går nu dessa skärpningar ut på? Jo, längsta tiden för sådana anställningar fastställs till sex månader. Reglerna skall vidare, liksom hos oss, övervakas av länsarbetsnämnderna i landet. Precis som det föreslås av arbetsmarknadsministern skall facket få del av alla beslut om tillfälliga personalförstärkningar eller visstidsanställningar. Har reglerna överträtts, kan det leda till att arbetstagarna i fortsättningen skall ha den fasta anställningen. Detsamma kan bli följderna enligt den nya anställningsskyddslagen. Man undrar om Mitterrand har talat med Ingemar Eliasson eller åtminstone lånat propositionen.

Nu kommer naturligtvis invändningen att man inte kan jämföra med förhållandena i Frankrike på det här området, eftersom de är så annorlunda att varje förändring där förmodligen bara blir till det bättre. Men jag kan inte inse att en lag av den typ som i Frankrike i dessa yttersta dagar har tagits fram av en socialistisk regering och där vunnit fackföreningsrörelsens gillande i Sverige skall anses som en urgröning av anställningsskyddet och ett slag mot den svenska fackföreningsrörelsen.

På några punkter har moderaterna en avvikande uppfattning om den nya lagen, även om skillnaderna inte bör hårdnas. Jag vill ändå vända mig mot några av Sten Svenssons uttryckssätt. Han återvänder väldigt ofta till uttrycket uppmjukning, och man får intrycket att det är en kungsväg till lösningen av en rad arbetsmarknadspolitiska problem. Vi får dock inte glömma bort – jag vill säga det inför kammaren – att det ändå är en trygghetslag som vi behandlar och skall besluta om.

Man kan hålla med om att skolelevernas arbetsrättsliga ställning behöver övervägas på nytt, bl. a. till följd av utgången av några mål i arbetsdomstolen. Vi noterar att arbetsmarknadsministern har samma mening och att han avser att låta en särskild arbetsgrupp se över dessa frågor och undersöka om det snabbt går att komma fram till en lösning. I annat fall får lagstiftning tillgripas. Vi tycker att det är rimligt att avvakta utfallet av arbetsgruppens verksamhet. Därför har vi inte ställt oss bakom moderaternas krav att en av dessa arbetsrättsliga frågor skall avgöras redan nu. Det förefaller rimligt att få en samlad lösning av dessa problem.

De nya lagreglerna medger att vid anställning för arbetstoppar en och samma person kan anställas i en eller flera perioder under sammanlagt högst

sex månader. Till detta har kopplats den begränsningen att anställningen eller anställningarna skall ske inom en tidsram av två år. Moderaterna vill ha bort tvåårsregeln. De menar att regeln är för trubbig. Men vad det här gäller är att skapa ett regelsystem för tillfälliga arbetsanhopningar, som på en gång är lätthanterligt och förebygger möjligheter till missbruk. Sexmånadersregeln och tvåårsregeln skall med andra ord balansera varandra och är sålunda oskiljaktiga. Tar man bort tvåårsregeln minskar möjligheterna att inskrida mot missbruk av denna anställningsform.

Från moderat håll begärs vidare en översyn av begreppet saklig grund. Motiveringen är kortfattad, både i partimotionen och i reservationen. Det talas om "ensidig" rättstillämpning och "mer nyanserad avvägning av arbetsgivar- och arbetstagarintressena".

Kritiken mot rättstillämpningen diskuteras ingående i propositionen. Jag kan i och för sig hänvisa till vad som sagts där. Anställningsskyddslagen vill skydda de anställda mot obefogade uppsägningar och avskedanden. Är moderaterna ute efter att man skall ge avkall på just den principen? Jag ställer den frågan mot bakgrund av att det i domar i arbetsdomstolen, särskilt under de första åren efter anställningsskyddslagens ikraftträdande, finns en hel del exempel på övertramp från t. ex. ett antal arbetsgivares sida.

Vad sedan gäller moderaternas reservation om turordningsreglerna, som går ut på att arbetsgivaren i viss omfattning skall ha möjlighet att rucka på lagens regler, vill jag bara konstatera att dessa regler bygger på huvudprincipen att den som sist anställd blir den som först får gå. Denna princip har väckt stöd bland arbetstagarna själva och upplevs av dem som rättvis. Ingen bestrider dock att det vid driftsinskränkningar ibland kan visa sig nödvändigt att göra avsteg från principen. Detta innebär dock inte att en eller flera av arbetstagarna på företaget går miste om den företrädesrätt till fortsatt anställning som lagen ger. Sådana avsteg bör göras av arbetsgivarna och de fackliga organisationerna i samråd, inte genom diktat.

Jag kommer så över till den sista av de moderata reservationerna, den som gäller övergångsbestämmelserna eller närmare bestämt om de nya lagreglerna om provanställning och anställning vid arbetstoppar tar över vad som överenskommit i det kollektivavtal som fortsätter att löpa till årsskiftet. Det hade varit önskvärt att kunna ge ett entydigt svar på denna rättsfråga. Men här föreligger en komplicerad situation, där man har att göra med avtal med sinsemellan olika regleringar av dessa frågor. Än ger avtalsreglerna från arbetsgivar synpunkt sämre möjlighet än lagen, än ger de bättre möjligheter. Utskottet har därför liksom regeringen stannat för att giltigheten av de icke utlöpta avtalen får bli en tolkningsfråga från fall till fall för att i sista hand få avgöras av domstol.

I moderaternas partimotion görs en analys av vad som kan tänkas hända efter lagens ikraftträdande den 1 april. Analysen mynnar ut i att kollektivavtalsbundna företag kommer att dra sig för att ställa frågan på sin spets och föredra att följa avtalens regler om provanställning och anställning vid arbetstoppar så länge avtalen gäller. Vad som skall ske i det nya avtal som skall gälla från 1983 blir en förhandlingsfråga. Om den analysen i

moderaternas partimotion är riktig, bryter den udden av den socialdemokratiska kritiken. Det blir ju, i varje fall till att börja med, inga förändringar på den kollektivavtalsreglerade delen av arbetsmarknaden. Här har regeringen och mittenpartierna låtit respekten för parternas avtal vara vägledande.

Men oavsett hur det förhåller sig med de nya reglerna om provanställning och anställning vid arbetstoppar och deras möjligheter att slå igenom på den kollektivavtalsreglerade sektorn, kommer de nya reglerna att omedelbart bli tillämpliga vid de företag som saknar avtal eller visserligen har avtal men där de här frågorna är oreglerade. Som påpekats i utskottsskrivningen är det i stor utsträckning fråga om de mindre företagen. Kraven på förändringar i anställningsskyddslagen när det gäller dessa anställningsformer har i stor utsträckning motiverats med att den nuvarande lagen i praktiken helt har utestängt dessa företag. Jag kan som exempel peka på att i vårt betänkande redovisas en motion med Sten Svensson som första namn.

I motionen, som är från förra året, begärs att anställningsskyddskommitténs arbete skall påskyndas så att förslag om generell rätt att provanställa arbetstagare under 25 år kan läggas fram under år 1981. I den motionen framhålls att det är just de mindre företagen som har olägenheter av den nuvarande lagen.

I vårt betänkande har också behandlats några motioner från förra riksmötet och från allmänna motionstiden i år som har anknytning till anställningsskyddsfrågorna. Jag går inte in på dem här utan hänvisar till vad som anförts i betänkandet.

På ett par punkter har utskottet gjort smärre jämkningar i propositionens lagförslag.

Den ena punkten gäller möjligheterna att med kollektivavtalsregler ersätta vad som gäller enligt lagen. Utskottet föreslår en viss vidgning när det gäller tidsbegränsade anställningar. Syftet med denna jämkning är helt enkelt att vissa samrådsförfaranden, t. ex. inom byggnadsbranschen, som fungerat under lång tid skall kunna fortsätta som hittills.

Den andra mindre förändringen gäller den företrädesrätt till återanställning som även arbetstagare med säsonganställning kan tjäna in. Utskottet vill markera att den företrädesrätten enbart gäller ny säsonganställning. Bakgrunden till förtydligandet är att säsonganställda tjänar in sin företrädesrätt redan efter sex månader, medan motsvarande tid för andra anställda är ett år. På riksdagens bord ligger dessutom en rättelse av rent teknisk art av ett misstag som kommer att rättas till då kammaren beslutar under punkt 16 i arbetsmarknadsutskottets betänkande.

Fru talman! Utskottets flertal är, som jag inledningsvis sade, enligt behovet av att ersätta den nuvarande anställningsskyddslagen med en ny, medan socialdemokraterna vill avvisa förslaget om den nya lagen. Egentligen är det följdriktigt. Socialdemokraterna har gjort motstånd inte bara mot det här reformförslaget utan mot förslagen om en rad vitala arbetsrättsliga lagar under 1970-talet. Jag skall inte uppta kammarens tid med att tala om vilka de är – Lars Ulander vet säkert vad det handlar om.

När moderaterna på vissa punkter som jag berört velat ha en ändrad utformning av den nya lagen och regeringspartierna inte har gått dem till mötes har den ovanliga situationen uppstått att utskottsmajoriteten utgjorts enbart av företrädarna för regeringspartierna. Socialdemokraterna har nämligen, som redovisats i betänkandet, lagt ned sina röster vid de omröstningar som förekommit.

Socialdemokraternas agerande kan kanske synas konsekvent. Men detta har lett till att folkpartiet och centerpartiet i utskottet ensamma fått slå vakt om t. ex. de viktiga turordningsreglerna som moderaterna vill ändra i förhållande till vad som gäller i dag. Vi gör det gärna. Den debatt som förs i dag om provanställningar och arbetstoppar får inte undanskymma det faktum att den nya lagen oförändrat bevarar den enskilde arbetstagarens anställningsskydd och värnar om det betydande framsteg som 1974 års lag utgjorde för de anställdas trygghet i arbetet. För mig som företrädare för folkpartiet är det självklart att hålla fast vid de grundläggande principer som lagens bestämmelser om anställningsskydd vilar på.

Med dessa ord, fru talman, yrkar jag bifall till utskottets betänkande nr 11 på alla punkter med det tillägg jag nyss nämnde.

Anf. 95 STEN SVENSSON (m) replik:

Fru talman! De kollektivavtal som finns på arbetsmarknaden – det gäller den större delen av arbetsmarknaden – har fått en sådan utformning att det inte blivit några provanställningar att tala om. Detta har i sig varit ett skäl för regeringen att framlägga förslag till de lagändringar vi nu diskuterar.

De här avtalen kommer, Elver Jonsson, att ligga kvar till årets slut. Det har Elver Jonsson insett. Han bekräftade i sitt inlägg alldeles nyss att det blir på det sättet. Då uteblir effekten av lagändringen på den större delen av arbetsmarknaden.

Jag har tidigare citerat några avtal. Jag kan fylla på med en protokollsanteckning i installationsavtalet mellan Elektriska arbetsgivareföreningen och Svenska elektrikerförbundet. Där heter det:

”Parterna är överens om att ovanstående bestämmelse skall förstås på sådant sätt att provanställning är undantag och icke regel. Provanställning skall dock kunna förekomma t. ex. i sådana fall då den tilltänkta anställningen är av specialistnatur eller då provotid är befogad med hänsyn till eventuella svårigheter beträffande anpassning till arbetslivet.”

Jag vill, fru talman, konstatera att avtalen är så utformade att de innebär höga trösklar in på arbetsmarknaden. Dessutom har den fackliga organisationen lokal vetorätt. I en sådan situation är det många företag som drar sig för att utnyttja de små möjligheter som dock finns i avtalen. Därför har tillämpningen av avtalen uteblivit. Det bekräftar riktigheten av vad jag har sagt tidigare, att om vi skall få en effekt över hela arbetsmarknaden måste vi ta den bestämmelse som vi har föreslagit i reservation 7, nämligen att lagen träder i kraft över hela arbetsmarknaden på en gång efter den 1 april med verkan på samtliga arbetsplatser. Då blir det möjligt att i någon utsträckning infria de förhoppningar som arbetsmarknadsministern gav uttryck för då han

lovade 100 000 nya jobb. Om hans regeringsunderlag, folkpartiet och centern här i kammaren, vill hjälpa arbetsmarknadsministern att få bättre fart på anställningarna, är det lämpligt att de stöder den moderata reservationen.

Nr 87

Onsdagen den
24 februari 1982

Anställningsskydd

Anf. 96 LARS ULANDER (s) replik:

Fru talman! Elver Jonsson upprepade detta med att socialdemokraternas steg hade varit vingliga då det gällt frågor inom arbetslivsområdet. Sluta med det talet! Det är helt riktigt. Svensk arbetarrörelse har i god samverkan med fackföreningsrörelsen drivit frågan om demokrati i arbetslivet, om tryggheten i anställningen, om facklig förtroendeman etc. Folkpartiet har haft den något underliga inställningen att när regeringen har varit socialdemokratisk har man varit hyggligt med, men så fort det blev en annan konstellation – från 1976 och framåt – blev det tvärstopp för all reformering av arbetslivet. Man har i stället varit framme och petat i olika ting och försämrat för arbetstagarna.

Jag skulle än en gång vilja läsa upp ett avsnitt från uttalandet av LO och TCO. De säger:

”Huvudargumentet är att vissa arbetsgivare saknar kollektivavtal och därmed möjlighet att provanställa. Både LO och TCO anser att detta är ett mycket egendomligt argument av bl. a. följande skäl:

Förslaget innebär att regeringen medvetet offerar anställningsskyddet för stora grupper löntagare för att tillgodose kraven från arbetsgivare, som inte godtar reglerna om att arbetsförhållanden skall vara kollektivavtalsreglerade. Den föreslagna förändringen kommer att leda till en ökad uppdelning på arbetsmarknaden. Unga, välutbildade och i övrigt attraktiva arbetstagare gynnas på bekostnad av äldre och handikappade, som kommer att få det svårt att erhålla arbete och fast anställning. Utsläpnings- och utsorterings-tendenserna förstärks.”

Tror inte Elver Jonsson att arbetsmarknadens parter, huvudorganisationerna, begriper vad arbetsmarknadsdepartementet har skrivit i en proposition och kan värdera det i förhållande till den tidigare lagstiftningen? Att insinuera något annat är, tycker jag, en oförsynthet som skall påtalas.

Sedan frågade Elver Jonsson mig om det var ett hot eller ett löfte att vi skall återföra lagstiftningen på detta område. Det är ett löfte. I varje fall tar fackföreningsrörelsen det som ett löfte.

Anf. 97 ELVER JONSSON (fp) replik:

Fru talman! Lars Ulander undvek att kommentera de klara förbättringar som jag i mitt inledningsanförande påvisade att lagen har från arbetstagar-synpunkt. Jag räknade upp fyra saker. Och jag upprepar min fråga om Lars Ulander tycker att det här handlar om förbättringar och om han i så fall är beredd att riva upp också de förbättringarna.

Nu säger Lars Ulander med samma patos som i tidigare inlägg att socialdemokratin naturligtvis alltid har drivit arbetsrättsliga frågor och frågor som har legat i löntagarnas intresse. Ja, det har den gjort men inte riktigt

alltid. Tyvärr är undantagen litet för många. Det finns en rad arbetsrättsreformer som har motarbetats av socialdemokratin och av Lars Ulander. Låt mig nämna 1979 års lag om jämställdhet i arbetslivet, 1978 års föräldradighetslag och lagen från början av 1970-talet om styrelserepresentation för de anställda i företagen. Dessa viktiga lagar bland andra bekämpades länge av socialdemokraterna, men efter opposition bland både liberalt fackligt aktiva och politiskt engagerade ändrade man sig. Den ändrade inställningen står socialdemokraterna också fast vid. Men det klingar litet illa när Lars Ulander utmålar att allt gott har kommit från socialdemokratiskt håll och allt ont från de borgerliga partierna.

Sten Svenssons kritik mot ingångna och gällande avtal tycker jag är litet oförblommerad. Jag sade att respekten från mittenpartiernas sida för de ingångna avtalen har tagit över. För att resonera vidare om detta kan man fråga hur det blir med de avtal som fortfarande gäller, då lagen träder i kraft. Det smidigaste sättet att lösa problemen är naturligtvis att parterna omförhandlar. Om den vägen inte visar sig framkomlig och det går som moderaterna befarar, dvs. att avtalen fortsätter att tillämpas, så får man väl acceptera att företagen övergångsvis – det rör sig ju om en kort tid – får leva vidare med vad de tidigare har förhandlat sig fram till.

Kvar står ändå det faktum att de nya reglerna är tillämpliga fullt ut för de företag som i dag inte har möjlighet att använda sig av dessa anställningsformer. Det är, som jag påpekade i mitt tidigare anförande, just dessa företag, dvs. de små företagen, som man alltid har ömmat för. Sten Svensson säger själv att det är särskilt betydelsefullt att värna om de små företagen, men samtidigt vill han ge de större företagen möjligheter att provanställa folk. Det är att vända på argumentationen, Sten Svensson.

Anf. 98 LARS ULANDER (s) replik:

Fru talman! Elver Jonsson återkom till detta med de olika partiernas tradition. Klart står att det är svensk arbetarrörelse som har drivit demokratifrågorna. Det var ju en av anledningarna till dess tillkomst.

Med folkpartiet förhåller det sig så att det drar sig åt höger, när det finns ett starkt högerparti. Med en stark socialdemokrati i regeringsställning drar man sig åt det hållet. Det senare må så vara, men just nu drar sig folkpartiet åt höger, eftersom högervindarna är så kraftiga.

Jag vill fråga Elver Jonsson i vilken sektor man kommer att få de anställningar som det nu talas om från borgerligt håll och från regeringens sida. I detta land finns 153 000 arbetslösa, av vilka mellan 60 000 och 70 000 är ungdomar. Var finns dessa 10 000 jobb, och varför får inte människor anställning i dag? Det är en viktig fråga i det resonemang som Elver Jonsson här för. Jag vill påstå att i och med att man inte anställer folk finns inte dessa jobb. Jag tror inte heller att det slag av arbetsgivare som man talar om har den sociala ambitionen att anställa folk bara för att nedbringa arbetslösheten.

Anf. 99 STEN SVENSSON (m) replik:

Fru talman! Jag skall åter citera ur 16 §, 1 mom., i verkstadsavtalet:

”Med stöd av lokal överenskommelse kan arbetsgivare och arbetare utöver lagens bestämmelser skriftligen komma överens om anställning för begränsad tid. Sådan överenskommelse kan träffas i fall, där sociala, medicinska eller andra särskilda skäl föreligger och får ej överstiga tre månader.”

Detta avtal, Elver Jonsson, har funnits under lång tid. Hade man löst problemet med att slussa in t. ex. ungdomar, vilket är så angeläget just nu med den rådande ungdomsarbetslösheten på arbetsmarknaden, hade avtalet fungerat, men det har man inte gjort. Jag har tidigare pekat på vilka faktorer som har medverkat till detta.

Avtalen är så konstruerade att en överenskommelse gäller en begränsad tid, nämligen tre månader och inte sex månader som regeringen föreslår. Dessutom är särskilda villkor förknippade med att man över huvud taget får komma i fråga. Ovanpå detta har den lokala fackliga organisationen vetorätt.

Vi kan konstatera att de avtal som finns rör väldigt många små företag, Elver Jonsson. Det är riktigt att jag i min motion har pekat på möjligheten för småföretagen att göra sig gällande. På verkstadsområdet finns en massa små företag som är anslutna till SAF. De är berörda av detta. De har hindrats av restriktionerna i avtalen.

Den lösning som vi föreslår i reservation 7 innebär att lagen sätter dessa avtal ur kraft. Hela arbetsmarknaden får den 1 april på en gång möjlighet att provanställa upp till sex månader. Det innebär en väsentlig skillnad, om man verkligen gör denna analys.

Elver Jonsson tog även upp en rad andra frågor som gäller reservationerna 3–6. Jag skall inte beröra dem nu, utan hänvisar till det anförande som Bengt Wittbom kommer att hålla. Han kommer att svara på de frågor som Elver Jonsson har ställt i sina föregående inlägg.

Anf. 100 ELVER JONSSON (fp) replik:

Fru talman! Man kan i slutet av replikskiftet mellan Lars Ulander och mig konstatera att Lars Ulander inte har underkänt provanställningar, när de har skett genom avtal. Men när provanställningar nu blir en laglig möjlighet för alla företagare, hakar han upp sig på att förfarandet skulle vara så förkastligt.

Jag kan såsom svar både till Lars Ulander och till Sten Svensson säga att jag tycker att man inte så starkt skall betona från något håll att detta kommer att bli den universalmedicin som öppnar vägen för en massa nyanställningar. Jag tror att lagens verkningar kommer att bli väldigt positiva, även om man inte når det antal som de största optimisterna har talat om.

Vi får inte glömma att det ändå handlar om en trygghetslag. När det gäller just trygghetsavsnitten nämnde jag för Lars Ulander tidigare att man på flera punkter skärper lagen. Jag har fortfarande inte fått veta om Lars Ulander tänker rasera de förbättringar, sedda med arbetstagarögon, som lagen

innehåller. Tystnaden på den punkten får väl ändå tolkas så, att Lars Ulander kanske litet för snabbt gav sitt löfte eller, som jag uttryckte det, lade sitt hot.

Sedan, fru talman, bara några ord om den kritik som Sten Svensson riktar mot de ingångna avtalen. Jag har sagt tidigare att jag tycker att det är fel att vi såsom politiker och parlamentariker i efterhand ger oss in på att kritisera dessa avtal. Kvar står ändå det faktum att de nya reglerna blir fullt ut tillämpliga vid de företag som i dag inte har möjlighet att använda sig av dessa anställningsformer. Framför allt för de små företagen kommer lagen att få positiva verkningar.

Jag vill emellertid åter framhålla att man inte får glömma bort att detta är en trygghetslag. Den nya lagen bevarar oförändrad den enskilde arbetstagarens anställningsskydd och värnar om de betydande framstegen med 1974 års lag. Det är ändå inslag som är värda att påminna om, när diskussionen nu tyvärr delvis kommit in på sidospår och kommit att handla om det som lagen kanske främst var avsedd för, nämligen att ge trygghet i anställningen.

Förste vice talmannen anmälde att Lars Ulander och Sten Svensson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 101 BO FINŅKVIST (s):

Fru talman! Riksdagen skall snart rösta om förslaget till försämringar i lagen om anställningsskydd. De föreslagna förändringarna, som röstats igenom i arbetsmarknadsutskottet av den borgerliga majoriteten, kommer att i första hand drabba de kollektivanställda och lägre tjänstemän. Detta är väl i och för sig inte särskilt överraskande. Så är ju fallet även med andra förslag, som är aktuella för riksdagsbehandling inom kort, exempelvis försämringen av sjukförsäkringen. På område efter område kommer regeringen med förslag om försämringar som går ut över i första hand dem som redan förut har det sämst, i all synnerhet inom den privata sektorn av arbetsmarknaden.

Man kan också förutse att försämringarna i LAS kommer att slå särskilt hårt i de förut sysselsättningssvaga regionerna, där en kombination av extra hög arbetslöshet och minimal tillgång på lediga platser redan i dag möjliggör för en arbetsgivare att välja och vraka bland en mycket stor grupp sökande till varje ledig plats.

Tiden från avslutad utbildning fram till att en ungdom blir etablerad på arbetsmarknaden har ökat kraftigt på senare år. En kommande möjlighet till kombination av provanställning och anställning för arbetstoppar kommer att öka på denna tid ytterligare. Det blir ju arbetsgivaren ensam som får möjligheter att avgöra om en provanställd skall avskedas under sexmånadersperioden, och detsamma gäller avgörandet om anställning för arbetstoppar. Detta kan missbrukas, och så kommer med all säkerhet även att bli fallet. Arbetsgivarens makt kommer att ytterligare förstärkas gentemot de anställda.

I motiveringarna för den försämrade anställningstrygghetslagen har de borgerliga försökt göra gällande att det i dag i stort sett är omöjligt att provanställa och att anställa för arbetstoppar. Man har också låtit förstå att om detta blev möjligt skulle sysselsättningen öka med tiotusentals anställda.

Jag är f. n. ersättare här i riksdagen för Sune Johansson från Arvika. I vanliga fall är jag ordförande i en medelstor Metallavdelning i Hagfors i Värmland, och jag tänker berätta hur den nuvarande lagstiftningen fungerar i praktiken på den orten. Det jag har upplevt motsäger de borgerliga motiveringarna på punkt efter punkt.

Anställning vid arbetstoppar, för att börja med detta, har skett för sammanlagt över 200 medlemmar på fem år, i en avdelning som har ca 2 200 aktiva medlemmar. Periodens längd har i allmänhet varit tre månader. Provanställning har också skett i något fall, när särskilda skäl nödvändiggjort detta. Anställningarna för arbetstoppar har skett inte bara på ett företag utan på flera, när vi varit överens med arbetsgivarna om att det var befogat.

Så till detta om att försämringar av LAS skulle skapa tiotusentals jobb.

Den 20 november 1980 annonserade samtliga LO-förbund i Hagfors efter företagare på orten som hade bekymmer med lagen om anställningstrygghet. Vi angav i annonsen att vi ville hjälpa till att undanröja de eventuella hinder som fanns för anställning av exempelvis ungdomar. Man kunde ta kontakt under december månad per telefon eller per brev.

Vi var beredda att hjälpa till att reda ut begreppen. Vi trodde faktiskt att det låg något i kritiken. Resultatet av denna annons, som var införd i ortspressen, blev verkligen klent. Inte en enda företagare hörde av sig och ville anställa någon för vare sig kort eller lång tid. Det är ju konstigt att inget av dessa många arbetstillfällen fanns när man erbjöds hjälp med att reda ut begreppen.

Tvärtom fick vi faktiskt ett svar från en arbetsgivare som ville *avskeda* en av de anställda. Orsaken skall jag inte ange här, men problemen var tydligen av tillfällig karaktär.

Detta är några upplevelser av anställningstrygghetslagen på nära håll och i praktisk tillämpning.

Dessa upplevelser stämmer inte överens med den vrångbild som SAF och de borgerliga partierna har försökt skapa. Tvärtom ger den nuvarande lagstiftningen möjligheter till både provanställningar och anställningar vid arbetstoppar, om man vid förhandlingarna blir överens om detta. Det är en bra ordning, som också blir gällande i framtiden, om någon av riksdagens borgerliga ledamöter röstar på den socialdemokratiska reservationen.

Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 102 BENGT WITTBOM (m):

Fru talman! Tiden lider, och jag skall försöka fatta mig så kort som möjligt. Men det är ändå viktigt att vi får en debatt kring de övriga moderata reservationerna och det sakinnehåll som finns i dem.

Vi behandlar i dag det av många efterlängtade förslaget om ändringar i

lagen om anställningsskydd. Regeringens proposition och utskottets betänkande måste betraktas som en framgång för alla de politiker, företagare och andra, även löntagare, som länge hävdade att de restriktioner som vi har i den nuvarande lagstiftningen och de förbud som där finns kring rätten att provanställa människor varit negativa både för företagen och för ungdomarnas och många andras möjligheter att komma ut på arbetsmarknaden.

Vi kan på moderathåll inte förstå hur socialdemokratin i en situation där vi har över 60 000 arbetslösa ungdomar envist som en åsna vägrar att förstå det riktiga i att undanröja ett av de svårare hindren för ungdomarnas möjligheter att få fotfäste på arbetsmarknaden. Det kan ju inte bero på någonting annat – det har vi förstått av debatten, och vi har också anat det tidigare – än att socialdemokraternas motstånd är en ren beställning från de centrala fackliga organisationerna. Den beställningen måste exekveras, även om den innebär förlängda svårigheter för ungdomen på arbetsmarknaden. Trovärdigheten i de ambitioner för att avhjälpa ungdomsarbetslösheten som tonar fram i de socialdemokratiska partimotioner som framlagts under den allmänna motionstiden framstår i en märklig dager. Vi har i dag också fått bekräftat av Lars Ulander, att om socialdemokraterna återvinner majoriteten efter valet i höst och får bilda regering, kommer de att riva upp det här beslutet. Jag kan ju säga att vi tidigare har upprättat en lista över alla de ekonomiska överbud som finns i de socialdemokratiska förslagen. Nu får vi tydligen också upprätta en lista på alla de beslut som socialdemokratin skall riva upp, när den kommer tillbaka i regeringsställning. Förutom det här beslutet har man tidigare lovat att riva upp den mycket positiva reform som genomförts i och med införandet av skattefondssparandet.

När det gäller regeringens förslag, som nu ligger på riksdagens bord efter utskottsbehandling, finns det emellertid en del att säga.

Moderata samlingspartiet har under många år krävt generell rätt för alla företag att provanställa folk under sex månader. Vi har också krävt utökade möjligheter för företagen att korttidsanställa personal vid arbetstoppar och säsongvariationer. När regeringen nu äntligen har lyckats samla sig och lägga fram ett förslag som går i dessa riktningar, är det med stor besvikelse vi konstaterar att regeringen inte, som det brukar heta i den svenska politiska debatten, "nått ända fram".

Detta faktum resulterar i att vi fortfarande på den svenska arbetsmarknaden har kvar de problem som är förenade med ungdomarnas ställning i företagen när de befinner sig där under utbildning. Det faktum att arbetsdomstolen, baserad på nuvarande lagstiftning – vilken inte ändras i det förslag som vi behandlar i dag – i domen 1976:106 slår fast att en elev som befinner sig ute i ett företag, t. ex. i samband med genomgång av inbyggd gymnasialutbildning, anses som arbetstagare i anställningsskyddslagens mening, detta med alla de förpliktelser och med det ansvar som detta innebär för den som då betraktas som arbetsgivare. Efter denna dom är det ingen som behöver förvåna sig över att många arbetsgivare och företag tvekar, eller i vissa fall helt avstår från, att ställa utbildningskapacitet och kompetens till förfogande i ansträngningarna att skapa ett samarbete mellan skola och

företag, som kan resultera i vettigt konstruerade utbildningar som kan ge ungdomarna jobb. Att regeringen i en situation där vi har över 60 000 arbetslösa ungdomar inte orkar, vill eller vågar – välj vilket ni vill – ta detta steg är anmärkningsvärt.

För moderata samlingspartiet är det helt klart att elever som befinner sig ute i företagen under utbildning eller yrkesintroduktion och som står under skolmyndigheternas huvudmannaskap skall betraktas som elever och inte som anställda. En generell lösning av frågan om skolelevernas arbetsrättsliga ställning måste egentligen komma till stånd omedelbart. Och det hade vi kunnat klara av i dag, om ett sådant förslag hade funnits i propositionen. Det finns dock en möjlighet att ”snabba upp” processen, nämligen att man stödjer den moderata reservationen nr 3.

Det finns också en del att säga om förslaget om ökade möjligheter till korttidsanställningar på grund av tillfälliga arbetstoppar. Regeringsförslaget är bra så långt att det tillåter att en arbetstagare anställs upp till sex månader på grund av tillfällig arbetsanhopning. Det som inte är bra är restriktionen att den totala korttidsanställningstiden under en tvåårsperiod inte får överskrida sex månader. Detta kommer att skapa praktiska komplikationer ute i verkligheten. Regeln kommer att verka alltför generellt och kommer därigenom att bli svår att hantera. När man själv har arbetat ute i ett företag under ett antal år, vet man hur värdefullt det är att man t. ex. kan anställa samma gymnasieskoleelev under somrarna. Det är praktiskt både för företaget och för de ungdomar som får jobb under denna tid. I de flesta fall som jag har varit med om har det rört sig om anställningsperioder som överstigit tre månader per sommar. Under den första sommaren hinner eleverna lära sig och sätta sig in i olika arbetsuppgifter på företaget, vilket innebär absoluta fördelar när de nästa sommar återkommer. De kan då snabbare känna att de har ett meningsfullt jobb och snabbt göra en insats för företaget. Samma sak kan sägas om andra typer av temporära arbetsuppgifter i olika situationer. Det är alltid av värde, såväl för de enskilda arbetstagarna som för företagen, om samma person kan återkomma vid de tillfällen då extra arbetskraft behövs. Det kommer att bli svårt att genomföra med de nya reglerna. Och i vissa situationer kan det faktiskt resultera i att man tvingas skicka i väg en korttidsanställd skolelev ett antal dagar, veckor eller någon månad tidigare än vad arbetssituationen ger utrymme för.

Vi moderater yrkar i reservation 4 avslag på förslaget beträffande begränsningsregeln.

I reservation 5 tar vi upp begreppet saklig grund. Vi menar att den tillämpning som begreppet saklig grund har fått ute på arbetsmarknaden i många stycken kan ifrågasättas. Vi måste se till att vi vid tillämpningen får en mer nyanserad avvägning mellan arbetsgivarintressena resp. arbetstagarintressena än den som kom till stånd genom 1973 års proposition, som ligger till grund för den nuvarande anställningsskyddslagen. Detta kan vi nå genom att omgående inleda ett översynsarbete. Tillämpningen av begreppet saklig grund måste vara rationellt grundad, både från de anställdas och från

Anställningsskydd

företagens utgångspunkt. Saklig grund måste också kunna accepteras som saklig grund, inte bara av arbetstagarerna, utan också av arbetsgivarna.

I reservation 6 behandlas turordningsreglerna. Vi har i dag beträffande driftsinskränkningar en lagstiftning om turordningsregler, vilken inte fungerar särskilt bra. Turordningsreglerna – strikt tillämpade enligt lagen – innebär att det i de flesta fall är svårt, och ibland näst intill omöjligt, att efter en rationalisering eller krympning av ett företag skapa en bemanningssituation som gör det möjligt för företaget att klara de lönsamhetskrav som är grunden för varje kommersiell verksamhet och som också är grunden för de anställda, som kan få arbete i det rekonstruerade företaget. Exempelen på att lagen inte fungerar bra är många.

Ett av de mest uppmärksammade exemplen är utan tvivel affären med det LO-ägda Aftonbladet. Den debatt som Aftonbladsaffären väckte i massmedia är på många sätt ett utmärkt exempel på att lagen inte fungerar som den skall. Den är ett utmärkt exempel, därför att den fick så stor uppmärksamhet. Det visar att alla företag, oavsett ägare, måste se till att den viktiga resurs som utbildning, specialistkunskap, yrkeskunskap och erfarenhet utgör för ett företag kan bevaras, om företaget skall ha någon framtid. Detta viktiga krav klarar man inte, om man strikt tillämpar anställningsskyddslagens regler om turordning. Mot detta kan hävdas att det inom lagens ram finns ett kollektivavtalsbundet förhandlingsutrymme. Men detta har ju existerat under hela den tid som lagen har tillämpats. Hade det varit en förbättrande omständighet, hade inte kraven på förändringar inom detta område varit så starka som de är i dag.

Fallet med Aftonbladet fick stor uppmärksamhet i massmedia. Detta har utan tvivel varit till stor fördel för möjligheterna att föra en mera nyanserad diskussion kring turordningsreglerna och problemen som de skapar. Men mer beklagligt är att det finns hundratals andra fall, som vi inte har tagit del av i massmedia – åtminstone inte i den form som skrivierna kring Aftonbladsaffären hade. Det finns många exempel på företag, som hade kunnat undvika de omfattande problem som turordningsreglerna orsakade. Det finns företag, som i dag hade kunnat vara i verksamhet och inte hade behövt läggas ned, om det varit möjligt att snabbare och mer följsamt klara de inskränkningar som var nödvändiga. Det är för dessa "anonyma företag" som drabbas av problemen och de människor som jobbar i andra företag som kan komma att drabbas absolut nödvändigt att ha turordningsregler som är tillämpningsbara både när det går bra för näringslivet och för detta land men också när det inte går så bra. Det gagnar landet, de anställda och företagen.

Fru talman! I den allmänna debatten kring frågor som har med arbetsmarknad, arbetsmarknadens parter och riksdagens relationer till dessa att göra talas det ofta om vikten av att de beslut som riksdagen fattar, som berör arbetsmarknadens parter, är väl förankrade hos båda parter. Man hävdar ofta att beslut som inte är väl förankrade hos båda parterna har svårt att fungera när de skall tillämpas i praktiken. Anställningsskyddslagen har varit omdebatterad från den första dagen efter riksdagsbeslutet och när den

infördes. Man kan fråga sig varför. Jag tror att en viktig förklaring är, att anställningsskyddslagen inte var tillräckligt väl förankrad hos båda parter, när den kom. Den var väl förankrad på arbetstagersidan, men inte på arbetsgiversidan.

Detta visar utan tvivel vilken viktig roll vi politiker och Sveriges riksdag har när vi skall hantera den här typen av frågor, om vi över huvud taget skall hantera dem. Om vi ger oss in på dessa områden måste vi klara en balansakt som är mycket svår. Vi måste se till att vi i våra beslut klarar av att balansera de olika intressen som finns representerade på arbetsmarknaden, och vi måste se till att vi klarar av att göra det inte som företrädare för arbetsmarknadens parter i den här kammaren, utan som företrädare för svenska folket. Det skulle då vara en fördel om vi alla – jag skall vara snäll och säga vi – emellanåt lyfter oss själva i håret och försöker att höja oss något över den debatt och de diskussioner som försiggår emellan arbetsmarknadens parter. Sveriges riksdag får inte bli ett forum för företrädare för arbetstagar- och arbetsgivarintressen. Sveriges riksdag skall vara ett forum för företrädare för svenska folket. Vi får inte fatta beslut enbart i den ena partens intresse, oavsett vilken part det är. Om vi gör det, fru talman, får vi problem. Vi får problem inte bara i det här huset, utan i första hand ute i samhället, ute i arbetslivet. Det visar debatten kring lagen om anställningsskydd. Den var inte tillräckligt väl förankrad.

Enligt vår uppfattning, fru talman, finns det ett rationellt sätt att se till att förändringar på arbetsmarknaden blir förankrade och accepterade av bägge parter, och det är att låta dessa parter förhandla fram förändringarna i en takt och på ett sätt som ger en syntes av parternas olika intressen och av verklighetens krav.

Fru talman! Jag vill med det sagda yrka bifall till de moderata reservationerna 3, 4, 5 och 6.

Anf.103 PÅR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Anställningsskyddet är ett mycket viktigt inslag i den svenska arbetsrätten. Beslut om den lag som garanterar anställningsskyddet har fattats av den här riksdagen med en ganska bred enighet.

Självfallet är anställningsskyddet och anställningstryggheten någonting som vi måste slå vakt om också i framtiden. De förslag till förändringar som vi i dag har att ta ställning till innebär inte att detta grundläggande anställningsskydd på något sätt träds för när. Det kvarstår i samma omfattning som tidigare.

Däremot är det helt klart att man måste lära av erfarenheten också när det gäller den här typen av frågor. Vi måste se på det praktiska utfallet, och vi måste vara beredda att anpassa lagstiftningen efter de problem som finns. Vi kan konstatera att anställningsskyddslagen, sådan som den nu ser ut, har skapat vissa svårigheter för nytillträdande på arbetsmarknaden. Det är i och för sig ingenting konstigt, för anställningsskyddslagen har ju varit till för att garantera sysselsättningen för dem som redan finns på arbetsmarknaden, för dem som redan har jobb. Då är det naturligtvis lätt hänt att de som står

utanför drabbas av svårigheter. Därför är det bra att vi nu gör modifikationer i anställningsskyddslagen, så att vi kan lösa de problemen eller åtminstone göra dem mindre.

De viktiga förändringarna är – vilket har nämnts flera gånger under dagens lopp – att man öppnar dels en generell möjlighet till provanställning, dels en möjlighet till tillfällig anställning vid arbetstoppar. Egentligen tycker jag, fru talman, att den ganska våldsamma debatt som har uppstått kring det här förslaget är en storm i ett vattenglas. Alla var ju en gång eniga om att man skulle ta med en rätt till provanställning i lagen. Även de fackliga organisationerna ställde på sin tid upp på detta. F. n. finns avtal som skapar möjligheter till provanställningar på ungefär 90 % av arbetsmarknaden. Det rör sig alltså om en egentligen allmänt godtagen princip. Jag har bland de många socialdemokratiska debattörer som jag lyssnat på hittills inte hört att någon riktigt lyckats förklara varför den allmänt godtagna principen om rätt till provanställning liksom till tillfällig anställning vid arbetstoppar plötsligt blir helt förkastlig, ett hot mot anställningstryggheten, något som kommer att drabba medlemmar i LO-kollektivet osv., om den införs i lagen.

Verkligheten är ju den att de förändringar som föreslås inte hotar eller försämrar anställningstryggheten för någon enda människa som i dag har ett jobb. Däremot möjliggör de för en del människor som nu står utanför arbetslivet att få en bättre chans till en anställning.

Framför allt är reformen viktig för de allra minsta företagen. Jag tänker på ensamföretagare som får en tillfällig arbetstopp och som då skulle behöva hjälp. I dag kan vederbörande inte anställa en person med mindre än att han eller hon plötsligt förklarar sig beredd att gå in i Svenska arbetsgivareföreningen eller på annat sätt skaffar sig ett kollektivavtal för att få en avtalsreglering om provanställning. Det är väl – låt mig säga så – bara mänskligt att en ensamföretagare, som kanske inte räknar med att på sikt kunna ha några anställda utan som vill täcka ett bara tillfälligt behov, drar sig för en sådan omgång för att få någon som hjälper honom eller henne under loppet av några månader.

Och så blir det ingenting av – nyanställningen kommer aldrig till stånd. Den unga människa som hade kunnat få jobbet under några månader erhåller aldrig den chansen, på grund av en egentligen ganska byråkratisk regel. Vem har glädje av det? Vem får en större anställningstrygghet därför att en ung människa i detta fall gick miste om litet arbetserfarenhet under några månader?

Det kan också vara fråga om en ensamföretagare som kanske vill utvidga sin verksamhet men som är litet osäker i den nya situationen som arbetsgivare och vill pröva sig fram genom att försöksvis engagera någon person som han eller hon känner till. Vem får sin anställningstrygghet försämrad, om man öppnar en möjlighet för denna ensamföretagare – det må vara en lantbrukare, en bilreparatör eller en hantverkare av något slag – att anställa en person på prov, utan att företagaren först har gått in i Svenska arbetsgivareföreningen och utan att först ha gått in under ett kollektivavtal?

Nej, jag måste säga att det socialdemokratiska kategoriska avstyrkandet är onödigt. Det är ett spel för gallerierna. Det är inte i någon människas intresse som man går fram på detta sätt, och de bröstoner som förekommer i debatten är särskilt orimliga när det gäller att lagfästa en praktiskt taget allmänt accepterad regel på en liten sektor av arbetsmarknaden i syfte att öppna litet större möjligheter att anställa människor på prov eller under arbetstoppar. Detta tycks ha blivit en symbolfråga i stil med den eviga debattfrågan om 200-kronorsregeln beträffande skadestånd i arbetstvister. Det gäller en regel som bara har ett symbolvärde men som saknar egentlig praktisk betydelse. Jag tycker att det här är en ovanligt misslyckad fråga att bygga upp något slags klasskampsdebatt på.

Lagförslaget innebär, som regeringen har lagt fram det och som utskottsmajoriteten med smärre justeringar har ställt sig bakom det, ett vaktslående kring den grundläggande anställningstryggheten, med vissa anpassningar som gör att en del olägenheter med den nuvarande utformningen av lagstiftningen kan undanröjas.

Däremot måste jag tyvärr säga att de moderata reservationerna innehåller tendenser till allvarliga urholkningar av denna anställningstrygghet, och det tycker jag är bekymmersamt. Dit hör t. ex. att man går emot den tidsregel som gäller för anställning vid arbetstoppar och som alltså innebär att man får tillfälligt anställa en person för högst sex månader under en tvåårsperiod. Denna begränsning vill moderaterna ta bort. De godtar en sexmånadersregel. Men i stort sett dagen efter anställandet kan man göra en ny tillfällig anställning för sex månader.

Genom att ta bort den tidsmässiga begränsningen öppnar man slussarna för mycket omfattande användning av anställning för tillfälliga arbetstoppar. Därmed är risken väldigt stor att denna möjlighet kommer att användas på ett helt annat sätt och för helt andra syften än vad som avsetts från början. Tyvärr innebär den moderata reservationen att i praktiken en möjlighet öppnas att kringgå trygghetslagarna. Det är naturligtvis någonting som vi för vår del inte kan medverka till. Därför avvisar vi också moderaternas förslag.

En annan moderat reservation innebär ytterligare ett allvarligt oroväckande förslag – nästan ett undanröjande av turordningsreglerna. Man vill alltså att arbetsgivaren, om han finner särskilda skäl, skall kunna förbigå turordningsreglerna. Det finns ingenting i den moderata reservationen som begränsar arbetsgivarens rätt att själv bedöma när det finns sådana skäl eller inte. Om jag läser reservationen rätt är det alltså i praktiken beroende på arbetsgivarens eget godtycke om han eller hon skall tillämpa turordningsregeln eller inte. Därmed har vi i praktiken ingen turordningsrätt.

Jag har i och för sig all förståelse för de praktiska problem som man har åberopat från moderat håll. Men om man vill bibehålla grundtanken med turordningsregler kan man inte släppa loss på det sätt som moderaterna föreslår, utan då måste man gå fram förhandlingsvägen, såsom nu gäller. Det finns faktiskt också mångfaldiga exempel på att man har kunnat lösa dessa turordningsfrågor genom förhandlingar. Det ligger ju också i facketts intresse

att inte ett företag i kris skall stå på näsan. Det är lika mycket, skulle jag vilja tro, i fackets intresse som det är i ägarpartens intresse att lösa dessa problem på ett sådant sätt att företaget kan fortsätta.

Dessa reservationer är, som jag ser det, de allvarligaste av de moderata reservationerna, för de riktar grundskott mot vitala delar av anställningstryggheten. Men det finns också en del andra underligheter, t. ex. den moderata reservationen när det gäller ikraftträdandet. Man skall alltså undanröja redan befintliga avtal. Jag tror att detta är någonting som vi måste hantera med väldigt stor försiktighet. Det är viktigt att riksdagen visar respekt för ingångna avtal. De löper ut vid årsskiftet, och sedan får man förhandla utifrån den nya situationen. Man har också möjlighet att ta upp förhandlingar och diskussioner under löpande avtalsperiod, om parterna är ense om det.

Jämförelsen med medbestämmandelagen tycker jag inte är särskilt vettig. Medbestämmandelagen innebar ju att man införde ett helt nytt system för relationerna mellan arbetsmarknadens parter. Det gjorde naturligtvis att det var praktiskt taget omöjligt att ha både medbestämmandelagen och de gamla avtal som gällde företagsnämnder osv. Därför var det nödvändigt att låta lagen ta över. Men den lagstiftning det här är fråga om innebär inte något nytt system, utan den innebär en lagfästning av ett system som redan finns på arbetsmarknaden. Då har man ingen anledning att lagstiftningsmässigt undanröja träffade avtal.

När det gäller förslaget att man nu skulle stifta lag om att ungdomar som genomgår utbildning ute på företagen inte skall räknas som anställda, så tycker jag bara att det är litet onödigt klåfingrigt. Initiativet till att undanröja det här problemet har redan tagits av arbetsmarknadsministern. Det framgår också av propositionen att man skall ta itu med de frågorna. Man har även aviserat lagstiftning om man inte lyckas lösa problemet på frivillighetens väg. Jag tycker att det är en självklarhet att man först skall försöka lösa det på frivillig väg. Det är någonting som vi annars brukar vara eniga om i arbetsmarknadsutskottet – man skall inte lagstifta i onödan. Därför tycker jag att man borde kunna avvakta överläggningarna innan man tillgriper lagstiftning.

Bo Finnkvist hävdade i sitt anförande för en stund sedan att detta förslag var ett allvarligt hot mot de kollektivanställda. Jag tror att jag genom det jag sagt tidigare har visat att det inte med sakskalet går att hävda att någon kommer att få sin anställningstrygghet försämrade genom denna lagstiftning.

Bo Finnkvist redovisade sedan situationen i Hagfors, där det visat sig att trygghetslagstiftningen inte vållat några problem. Det är bara att notera med tillfredsställelse. Min enda kommentar till det är att Hagfors naturligtvis inte är världen, det är inte ens Sverige. Jag tror alltså inte att erfarenheterna från en tidningsannons i lokalpressen i Hagfors kan anses vara tillräcklig grund för att bedöma konsekvenserna av denna lagstiftning. Det finns betydligt bredare erfarenhetsmaterial att falla tillbaka på när man skall bedöma hur denna lagstiftning har fungerat, och jag tror att vi skall våga in resten av Sverige också i bedömningen av den här frågan.

Till sist, fru talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i alla delar och avslag på samtliga reservationer.

Nr 87

Onsdagen den
24 februari 1982

Anställningsskydd

Anf. 104 BENGT WITTBOM (m) replik:

Fru talman! När det gäller tvåårsregeln, Pär Granstedt, har jag undrat litet över var gränsen för missbruk går. Nu har den fastställts till sex månader inom en tidrymd av två år. Det är inte missbruk. Men sex och en halv eller kanske åtta månader, vilket hade varit mer praktiskt, det är missbruk. Det vore intressant att få en förklaring till det.

Pär Grankvist tar till väldigt starka ord, jag blir nästan litet fundersam. Våra synpunkter på turordningsreglerna grundar sig på praktiska erfarenheter. För mig, som har varit ute och jobbat i olika företag i tio år, är det också ett absolut faktum, Pär Grankvist, att om vår reservation skulle få majoritet i denna kammare skulle inte de fackliga organisationerna försvinna från företagen. Det skulle inte betyda någon allvarlig knäck för deras styrka. De skulle säkert fortfarande vara kvar som en naturlig och positiv del på den svenska arbetsmarknaden och i företagen och försvara de anställdas och sina intressen. Talet om att den moderata reservationens förslag skulle innebära fritt fram för den råde, fruktansvärde arbetsgivaren att missbruka regler m. m. är mycket överdrivet. Det är samma företagare, Pär Grankvist, som vi så ofta här i kammaren talar om skall hjälpa till och verkligen satsa för att lyfta Sverige ur krisen. Då har vi förtroende för honom. Men får han bara chansen tror vi att han kommer att utnyttja de stackars värnlösa människor som jobbar ute i våra företag. Så är det inte i verkligheten.

När det gäller vårt krav att lagstiftningen skall gälla lika över hela avtalsmarknaden tycker vi att det är ett rättvisekrav för de människor och de företag som kan ha fördel av rätten att provanställa att samma regler gäller i startögonblicket, då lagen blir antagen. Vill man sedan ändra på detta ute på olika arbetsplatser och inom olika avtalsområden, och om man kan komma överens om det parterna emellan, får man väl göra det.

Anf. 105 BO FINNKVIST (s) replik:

Fru talman! I mitt anförande redovisade jag några praktiska erfarenheter av den nuvarande lagstiftningen på det här området, och Pär Granstedt anmärkte, såvitt jag kan förstå, på att det var ett för litet underlag. Jag undrar nu om det finns några andra undersökningar att hänvisa till, för i så fall är jag tacksam att få ta del av dem. Vi har gjort en undersökning lokalt, och den fick det här resultatet. Jag tror på grund av det, att om man gör sådana undersökningar även på andra platser, kommer nog resultatet att bli ungefär detsamma.

Anf. 106 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Först vill jag informera Bengt Wittbom om att jag heter Granstedt. Vi träffas ju rätt ofta, så det kan vara bra att veta.

När det gäller tillfällig anställning vid arbetstoppar undrar jag: Var går gränsen för missbruk? Jag kan hålla med om att vi kan diskutera var gränsen

bör sättas, men jag tror inte att vi skall göra som moderaterna och inte sätta någon gräns alls. Då kan man i princip anställa en person på sex månader, och efter en eller två dagars uppehåll kan man anställa honom eller henne på sex månader till, och så kan man i princip hålla på hur länge som helst till dess att arbetsgivaren finner att nu är det lagom att avskeda vederbörande. Med det moderata förslaget öppnar man slussarna för missbruk genom att inte ha någon faktisk tidsbegränsning.

Det är intressant att läsa moderaternas motion, som är ursprunget till det här förslaget. Motionärerna skall visa något exempel på när det kan hända olyckliga saker om man har en sexmånadersregel på två år, och det enda exempel man kan hitta på är vikariat. Den aktuella situationen uppkommer ofta i samband med vikariat, säger herr Bohman m. fl. Men alla som är bevandrade i arbetsrätten vet ju att när det gäller vikariat har man alltid rätt att anställa på begränsad tid, nämligen den tid som vikariatet avser. Det exempel som var själva grunden för moderaternas propå i det här fallet är helt enkelt inaktuellt. Det berörs inte av den här lagstiftningen. Därför tycker jag faktiskt att ni moderater, när ni upptäckte det här, kunde ha avstått åtminstone från denna reservation.

Vad turordningsregler beträffar uttrycker vi inte något misstroende mot arbetsgivaren. Jag tror att arbetsgivaren sköter sitt jobb väldigt väl och arbetar utifrån de intressen som han eller hon skall arbeta utifrån. Men anledningen till att vi har turordningsregler är att vi vill se till, att även arbetstagarpartens intressen slår igenom i den här hanteringen. Det är inte att begära att arbetsgivaren skall ha det som utgångspunkt när han eller hon bestämmer turordningen, och därför behöver vi alltså en lagstiftning på det här området. Den lagstiftningen vill moderaterna i praktiken undanröja, vilket jag tycker är allvarligt.

Får jag sedan säga till Bo Finnkvist att också jag har en smula praktisk erfarenhet, även om den inte är så stor just när det gäller Hagfors. Jag har nämligen träffat mängder av småföretagare som har kunnat berätta ur sin egen erfarenhet vilka möjligheter de hade haft, om de hade kunnat provanställa eller anställa tillfälligt. Det har de alltså fått avstå från. Det är också någonting att falla tillbaka på när man skall bedöma en sådan här fråga.

Anf. 107 BENGT WITTBOM (m) replik:

Fru talman! Jag ber Pär Granstedt om överseende för att jag kallade honom -kvist i min tidigare replik. Jag skall hålla mig till -stedt i den här repliken.

Att en arbetsgivare skulle hålla på att provanställa i sex plus sex plus sex plus sex månader – så går det ju inte till, Pär Granstedt. Och så gick de väl inte heller till i den situation då vi inte hade den här lagstiftningen. Det fungerar inte så, i alla fall inte enligt den erfarenhet jag har – och det är inte bara en erfarenhet som jag har fått av att ha hört andra berätta för mig hur det är, utan det är också en erfarenhet som jag har fått genom att själv ha jobbat i företag.

Sedan vil jag ta upp vad Pär Granstedt säger om att förslaget i den här delen inte är uttryck för misstro mot företagarna i landet. Det är möjligt att Pär Granstedt inte upplever synpunkterna som uttryck för misstro, men det som är viktigt och väsentligt är hur företagarna själva upplever det hela. Jag tror att de i många fall upplever det som misstro, och det är en upplevelse från deras sida som vi minst av allt behöver i den situation som det här landet befinner sig i. Tvärtom behöver vi en miljö där företagarna känner sig uppskattade, uppmuntrade, viktiga och betydelsefulla för att de skall vara med och dra sitt strå till stacken när det gäller att lösa landets ekonomiska problem.

Sedan bara en kort kommentar när det gäller skolelevernas ställning. Det är bra att det så småningom kommer att läggas fram ett förslag i den frågan, men det tar tid. Som exempel på den som är missnöjd med förhållandena kan jag nämna frisören i Varberg – jag tror det var där – som, påhejad av SSA-råd och arbetsförmedling, inom ramen för riksdagsbeslutet vad gäller ungdomars möjligheter till utbildning i företagen, tar in två ungdomar och snabbt blir instämmd av facket med ett skadeståndsansättningskrav på 56 000 kr. Situationen är otrevlig för den småföretagaren, men det som är verkligt negativt är att hela nationens företagare läser om detta i tidningarna och blir osäkra om vilka förhållanden som egentligen gäller, också för dem. De blir försiktiga, och därmed påverkas negativt våra möjligheter att få i gång en varvad utbildning, en utbildning i samarbete mellan skola och företag, som är precis vad vi behöver för att ge ungdomarna en bättre chans att komma in på arbetsmarknaden.

Anf. 108 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Bengt Wittbom åberopar sin erfarenhet när han säger att det inte går till så att man anställer sex plus sex plus sex månader. Det är bara det att Bengt Wittboms erfarenhet är ganska ointressant i det här sammanhanget. Ett sådant system som ni föreslår i reservationen har vi nämligen aldrig haft tidigare. Så länge anställningsskyddslagen har gällt har man över huvud taget inte kunnat anställa tillfälligt för arbetstoppar på det sätt som ni föreslår. Det har varit olagligt, och det har väl varit anledningen till att det inte under den tiden har gått till så. Dessförinnan fanns det ingen anställningsskyddslag, och då fanns inte heller behov av att kringgå lagen. Man behöver ju inte kringgå en lag som inte finns!

Det är alltså en helt ny möjlighet som moderaterna vill öppna. I ett läge där det finns en anställningsskyddslag föreslår ni ett system som gör att man i praktiken kan kringgå den lagen genom att åberopa arbetstoppar i nästan vilken omfattning som helst. Den Wittbomska erfarenheten av verkligheten är alltså inte relevant när det gäller att bedöma den här frågan. Något så knepigt som det ni föreslår har vi hittills sluppit – och jag tror att vi lyckligtvis slipper det i fortsättningen också.

Sedan säger Bengt Wittbom att vi måste uppskatta företagarna. Det håller jag gärna med om. Vi måste uppskatta våra duktiga företagare för de insatser de gör för landet. Jag tycker bara att vi skall uppskatta de anställda också.

Även de anställda bidrar nämligen till vår välfärdsutveckling, och det krävs insatser också av dem om vi skall ta oss ur krisen. Därför är det viktigt att vi slår vakt om de anställdas trygghet ute på arbetsplatserna. Det är också rimligt. Jag tror alltså att det förslag som vi har lagt – som innebär att vi bibehåller anställningstryggheten och säger nej till moderaternas försök att undergräva den men gör de anpassningar som behövs för att det hela skall fungera på ett smidigare sätt – innebär ett uttryck för uppskattning av både företagarnas och de anställdas insatser på området.

När det till sist gäller elevernas ställning då de är ute på företagen och utbildas har vi inga som helst skilda uppfattningar i sak, utan frågan är bara hur vi skall hantera det hela praktiskt. Vi anser att man skall börja med att försöka lösa problemen på frivillighetens väg, och jag tror också att det finns goda möjligheter att klara det. De avtal som har träffats när det gäller arbetspraktik pekar åt rätt håll, enligt min uppfattning, och då behöver man inte tillgripa lagstiftning. Men vi är fullt beredda att lagstifta, om det skulle visa sig nödvändigt.

Förste vice talmannen anmälde att Bengt Wittbom anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 109 SIVERT ANDERSSON (s):

Fru talman! Jag har under den här eftermiddagen med stort intresse lyssnat på den diskussion som förts. Tyvärr kan man konstatera att flera av dem som har gjort inlägg saknar de mest elementära kunskaperna om anställningsskyddslagstiftningen.

Pär Granstedt synes inte känna till att arbetsbrist utgör saklig grund för uppsägning. Han påstår att småföretagare inte kan anställa folk därför att de inte är säkra på hur länge arbetet varar. Uppkommer arbetsbrist, föreligger saklig grund och uppsägning kan ske. Så enkelt var det med det.

Rent allmänt tycker jag att debatten visat en sviktande känsla för de relationer som bör finnas i ett demokratiskt samhälle. Det är inte rimligt att den ena parten har ett sådant övertag som arbetsgivarna har gentemot arbetstagarna. Och nu förstärker man det övertaget på det mest orimliga sätt jag har hört talas om gentemot de människor som skall debutera i arbetslivet, alltså gentemot de människor som tar sitt första jobb. De kommer att sättas i stryckklass.

Det som nu behandlas i kammaren är egentligen ingenting annat än den gamla förhatliga arbetsgivarrätten att få fritt anställa och avskeda arbetarna. Den delen av 32 § – ursprungligen hette den 23 §, och under någon mellanperiod 36 § – i Arbetsgivarförbundets stadgar utgjorde länge rättsgrunden för hur människor behandlades i arbetslivet. Den sattes i stor utsträckning ur spel genom 1974 års förstajulilagar.

Nu återupplivar regeringen det gamla spöket. 32 § är tillbaka och hotar dem som har den sämsta ställningen på arbetsmarknaden. Den slår nämligen främst mot dem som är nya på arbetsmarknaden. Det sker genom att anställningsskyddet upphävs i avsnitten provanställning och anställning vid

arbetstoppar, i första hand vid icke avtalsbundna företag, alltså vid de företag som redan har den sämsta tryggheten för de anställda. De oorganiserade företagen får under sex månader fritt välja och vraka bland de nyanställda utan att utsättas för något krav på socialt uppträdande!

Statsrådet Eliasson är inte längre här. Han ställde ett par frågor till de socialdemokratiska företrädarna, och sedan marscherade han ut. Vi får väl hoppas att han sitter och lyssnar i någon vrå!

Statsrådet Eliasson påstod att det nu framlagda förslaget var den lösning som den Åmanska utredningen på sin tid föreslog. Det är alldeles fel! Den Åmanska utredningen föreslog i det här avsnittet ordagrant:

”Avtal om att anställning skall avse viss tid, viss säsong eller visst arbete får träffas endast om detta föranledes av arbetsuppgifternas särskilda beskaffenhet eller står i överensstämmelse med sedvänja inom branschen.”

Med detta försöker statsrådet och även andra visa att de fackliga organisationerna skulle stå bakom tankegångarna i det nu föreliggande förslaget. Så är naturligtvis inte fallet. Det som nu föreslås är något helt annat än det som finns i skrivningen från den Åmanska utredningen. De avtal som finns upprättade på arbetsmarknaden speglar de förhållanden som tidigare har ansetts vara rimliga inom de olika branschområdena. Därav de olika reglerna, därav de olika tillämpningarna. Därför har vi också fått avtal som tar ställning till och mycket bra visar sedvänjan på arbetsmarknaden – det som man diskuterade i den Åmanska utredningen.

Det var detta som Ingemar Eliasson ville ha svar på. Jag hoppas att det svaret nu går fram, så att han inte fortsätter att påstå att de fackliga representanterna i den Åmanska utredningen skulle ha ställt sig bakom en lagreglering av det slag som Ingemar Eliasson nu lägger fram.

Verkstadsavtalet har varit på tapeten vid flera tillfällen under eftermiddagens debatt. Jag har det med mig, och jag skulle kunna läsa upp 16 § 1 mom., men det är onödigt eftersom det redan har gjorts. Vad är det för fel på den skrivningen? Vad är det för fel på att vi på verkstadsområdet i avtal har fäst på papper de förhållanden som i praktiken sedan mycket länge har rått på våra verkstäder? Sten Svensson lät närmast som en direktör på Verkstadsföreningen när han uttalade sig om den här avtalsparagrafen. Vi är väl medvetna om att Verkstadsföreningen gärna vill utveckla den åt det håll som lagstiftarna nu föreslår. Men, fru talman, i avtalsrörelsen 1982/83 kan jag garantera att Svenska metallindustriarbetareförbundet inte utan vidare kommer att acceptera en förändring i avtalet av det slag som här föreslås. Vi kommer med all kraft att motsätta oss en sådan försämring av verkstadsavtalet – det kan vara lärorikt att veta det.

När regeringen nu lägger fram ett lagförslag som endast har stöd bland dem som har den minsta förståelsen för de anställdas behov av skydd mot arbetsgivarnas rensningsiver bland de arbetslösa, kan vi konstatera varifrån ni får stödet. Ni har inte stöd från era egna i anställningsskyddskommittén. Ni har inte stöd från några fackliga organisationer. Däremot har ni stöd från moderaterna och från arbetsgivarintressena. Jag tycker att ni skall notera vad det är för goda vänner ni umgås med i denna fråga.

Som en följd av den lag som ni nu föreslår får vi en uppdelning på arbetsmarknaden i sådana anställda som finner nåd under den kränkande prövningen på sex månader och i andra. En uppsägning behöver inte ens motiveras. Rättslösheten under dessa sex månader blir obegränsad. Ja, man får reda på uppsägningen 14 dagar i förväg – det är den inskränkning som finns.

I själva verket tar ni ett par enorma kliv tillbaka i tiden. Alltsedan 1905 har arbetsgivarna haft rätt att utan motivering göra sig av med anställda. År 1938 fick vi förhandlingsrätt, och därefter har 1939, 1964, 1971 och 1974 anställningsskyddet utvecklats genom avtal och lagar.

Till det som går under benämningen provanställning återför ni faktiskt de regler som formulerades år 1905 och fastslogs i den omdiskuterade domen nr 100 i Arbetsdomstolen 1932. Domstolen slog fast att arbetsgivaren när som helst kan säga upp vem som helst utan att behöva redovisa något skäl. För de sexmånadersanställningar som ni nu inför kommer samma rättslöshet att gälla. Den som är provanställd har alltså inte möjlighet till rättslig prövning vid uppsägning. Här åstadkommer ni att individer, som kanske inte är så välsedda på arbetsmarknaden, får vandra en evig kretsgång mellan sexmånadersanställningar. De kanske aldrig får en fast anställning med möjlighet att hävda sig på arbetsmarknaden. Jag undrar om ni verkligen har tänkt igenom vilka konsekvenser detta kan få på den svenska arbetsmarknaden. Det går inte att betrakta detta förslag som något annat än ett uppfyllande av Svenska arbetsgivareföreningens önskemål – för att inte säga beställning.

Per Ahlmarks förslag på den s. k. SAF-kongressen 1977 skall nu sättas i sjön. Tillsammans med alla andra förslag som försämrar de anställdas situation i arbetslivet – jag tänker t. ex. på försämringarna inom arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen – är detta förslag ett kraftigt angrepp på de sämst ställda arbetstagarna men också på de fackliga organisationerna. Regeringspolitiken bygger upp ofantliga svårigheter inför den avtalsrörelse vi nu står inför. Att löntagarorganisationerna skall släppa sina avtalsreglerade villkor för att uppfylla önskemålen i propositionen när det gäller provanställning och anställning vid arbetstoppar är ju inte särskilt realistiskt. Ingen tror väl att avtalsrörelsen på det viset blir lättare. De föreslagna ändringarna i sjukförsäkringen, som skall regleras i den kommande avtalsrörelsen, kommer att ytterligare försvåra möjligheterna att nå en uppgörelse nästa år. Till det kan läggas den s. k. ökade självrisken i arbetslöshetsförsäkringen, som innebär större krav på organisationerna än tidigare.

Med de föreslagna ändringarna i lagen om anställningsskydd har ni rullat fram så stora hinder för en avtalsuppgörelse att man undrar om det över huvud taget kommer att bli någon sådan för 1983. I stället får vi kanske en för samhället förfärande storkonflikt.

Regeringen med dess politik gör att man utan vidare måste beteckna den som en mycket allvarlig säkerhetsrisk för arbetsfreden i detta land. Ändringarna i lagen om anställningsskydd innebär ett stort steg tillbaka. Hur

orättvis och subjektiv arbetsgivarens bedömning än är under den tid han provanställer någon, finns det ingen möjlighet till genmäle mot honom. Han behöver inte motivera varför den eller den personen inte dög. Någon rättslig prövning kan inte ske. Rättslösheten och patronväldet är tillbaka. Arma ungdomar! Ni inom regeringen påstår att ni hyser omsorg om ungdomarna när ni genomför dessa lagändringar. Men ni kommer att få se följderna av dem. Det blir självfallet precis tvärtemot vad ni tror.

Reglerna för anställning vid arbetstoppar kommer direkt att leda till strålande tider för de grå och svarta företagen. Nu kommer man inte längre att behöva besvära sig med att reglera sin verksamhet med fiktiva semestrar eller tjänstledigheter. Nu får man lagenlig möjlighet att operera med sina skumraskaffärer.

Till sist, fru talman! Man har vid flera tillfällen citerat Valter Åman. Det skall också jag göra. Jag skall anföra ett citat som gör att det framstår som klart att även en människa med Valter Åmans storhet kan göra misstag. I detta sammanhang är det inte så lätt att låta bli att återge en av detta århundrades största missbedömningar, gjord av Valter Åman. I LO:s skriftserie, nummer 51 år 1939, framförde Valter Åman: "Att § 23" – alltså 32 § – "i sin gamla skepnad nu praktiskt taget gått till historien, lär ingen ha anledning beklaga sig över. Att detta skett under förhållanden, som äro ägnade att inge hopp om en ny tid och en ny anda på arbetsmarknadens område, är enbart glädjande."

Någon större missbedömning av ett avtals betydelse och genomslag får man faktiskt leta efter. Detta var 1939, efter Saltsjöbadsavtalets undertecknande. Man kan göra misstag.

Anf. 110 LILLY HANSSON (s):

Fru talman! Mönstret i den borgerliga regeringens politik gentemot löntagarna i detta land blir mer och mer tydligt. Det är fackföreningsrörelsen och de svaga grupperna i samhället som man riktar sina attacker mot. Det är en medveten politisk strategi i akt och mening att försöka slå sönder de fackliga organisationerna, att försämra arbetstagarnas ställning på arbetsmarknaden och att rycka undan grunden för den lilla trygghet som man fick när lagen om anställningsskydd infördes. Regeringen gör det trots de fackliga organisationernas uttryckliga motstånd. Det är viktigare att tillfredsställa Svenska arbetsgivareföreningens önskemål. Antifackliga stämningar ligger bakom de nya bestämmelserna i lagen om anställningsskydd.

Detta är ingenting nytt. Oberoende av vilken borgerlig konstellation som suttit i kanslihuset under de borgerliga åren har vi fått uppleva påtagliga försämringar av de sociala skyddsnet som arbetarrörelsen byggt upp. Nu fortsätter man. Det kommer förslag om försämringar av arbetslöshetskassornas möjligheter att betala ut understöd till sina medlemmar, återinförande av karensdagar och försämringar av företagshälsovården. Mönstret är tydligt och strategin klar: åtstramningar, arbetslöshet och reallönesänkningar.

I stat, kommuner och landsting finns i dag ca 1,4 miljoner anställda, som

Anställningsskydd

kommer att få sitt anställningsskydd försvagat. Under den senaste femårsperioden har arbetslösheten inom den offentliga sektorn ökat till drygt 17 000 personer på grund av de åtstramningar som har skett från regeringens sida mot kommuner och landsting.

Med det nya förslaget till lag om anställningsskydd kommer arbetstagarnas anställningsskydd att inskränkas genom den generella rätten till provanställningar. Tillsvidareanställning är den normala anställningsformen även inom den offentliga sektorn. F. ö. finns visstidsanställning i form av vikariat.

Med de nya bestämmelserna kommer arbetsgivarna att ha möjlighet att provanställa precis som de själva tycker och vill – bara meddela facket att så skett. När sex månader gått, tar man in nya provanställda. Man behöver över huvud taget inte heller ha dem i sex månader, utan man kan säga upp dem precis när man vill.

De blir mycket svårare på den offentliga sektorn att komma in under lagen om anställningsskydd. För kommunalanställda gäller ett års tjänstgöring. Jag kan vitsorda att man verkligen är orolig inför den nya utformningen av LAS. Landstingen har redan tidigare visat benägenhet att öka antalet timanställda och visstidsanställda.

De fackliga företrädarna får lägga ner mycket arbete på att skydda sina medlemmar och ta till vara deras rättigheter. Nu slår regeringen undan de möjligheterna genom en generell rätt till provanställning.

Arbetsmarknadsministern stod här och påstod att de som redan hade arbete hade trygghet i sin anställning. Det är faktiskt en sanning med mycket stor modifikation. Ingen här i landet kan i dag känna trygghet i sin anställning, rent generellt.

För dem som är medlemmar i Kommunalarbetareförbundet och arbetar inom den offentliga sektorn på landstingssidan, inom sjukvården t. ex., har arbetsgivaren möjlighet att ta in vikarier. Det finns ingenting efter den här lagens tillkomst som säger att man nu inte i stället kommer att ta in provanställda. Man behöver inte ta någon hänsyn till de fackliga företrädarna. Man kan ta in och plocka ut folk alltefter eget behag, och det ger sannerligen ingen trygghet till dem som skall debutera på arbetsmarknaden, det vill jag påstå.

Nog verkar den här propositionen vara ett hastverk. Regeringen är tydligen medveten om att den sitter osäkert vid höstens val och har nu väldigt bråttom att få igenom så många försämringar som möjligt för det arbetande folket här i landet.

Det här förslaget, liksom flera andra, är en utmaning mot löntagarna på den offentliga sektorn liksom på den privata och har med skrämmande tydlighet visat vems ärenden regeringen går. Ja, inte är det löntagarnas. Men, som Lars Ulander så riktigt påpekade, i regeringsställning kommer vi att återställa ordningen.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (avslag på prop. 71 om ny anställningsskyddslag, m. m.)

I kontrapositionsvoteringen biträddes reservation 1 av Anna-Greta Leijon m. fl. med 144 röster mot 15 för motion 1981/82:160 av Lars Werner m. fl. 150 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 155 röster mot 154 för reservation 1 av Anna-Greta Leijon m. fl.

Nr 87

Onsdagen den
24 februari 1982

Anställningsskydd

Mom. 4 (full lön vid permittering från första dagen)

Utskottets hemställan bifölls med 208 röster mot 15 för det av Lars-Ove Hagberg under överläggningen framställda yrkandet. 84 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (undantag av vissa arbetstagare från anställningsskyddslagen)

Utskottets hemställan bifölls med 98 röster mot 66 för reservation 3 av Sten Svensson m. fl. 143 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 7 (anställning på grund av tillfällig arbetsanhopning)

Utskottets hemställan bifölls med 92 röster mot 64 för reservation 4 av Sten Svensson m. fl. 152 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 8 (översyn av begreppet saklig grund)

Utskottets hemställan bifölls med 92 röster mot 64 för reservation 5 av Sten Svensson m. fl. 152 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 10 (turordningsreglerna)

Utskottets hemställan bifölls med 92 röster mot 64 för reservation 6 av Sten Svensson m. fl. 152 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 13 (skyldighet att erbjuda förlängd arbetstid åt deltidsarbetande)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 15 för motion 1981/82:295 av Lars Werner m. fl. 131 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 15 (övriga övergångsbestämmelser till anställningsskyddslagen)

Utskottets hemställan bifölls med 91 röster mot 64 för reservation 7 av Sten Svensson m. fl. 154 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

17 § Kammaren beslöt att uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till ett senare sammanträde.

18 § Anmälades och bordlades

Proposition

1981/82:105 Vidgade möjligheter att avgöra brottmål i den tilltalades utevaro

Onsdagen den
24 februari 1982

Meddelades att följande interpellation framställdes

*Meddelande om
interpellation*

den 24 februari

1981/82:154 av *Bonnie Bernström* (fp) till jordbruksministern om hanteringen av vissa förbrukade batterier:

Uttjänta batterier innehållande kvicksilver (Hg) eller kadmium (Cd) utgör en väsentlig källa till spridning av extremgiftiga tungmetaller i vår natur. Om dessa ämnen tillåts hamna bland grovsopor och hushållsavfall, så utgör de ett direkt hot mot den satsning som gjorts för att återvinna bl. a. kompost ur hushållssopor.

Mängden kvicksilver som ingår i batterier som i dagsläget säljs i Sverige under ett år är ca 7,5 ton. Den totala mängden som 1978 utsläpptes till luft och vatten från all verksamhet i Sverige har beräknats till drygt 8 ton. Man uppskattar att batterier bidrar med mer än 200 kg Hg till luft enbart från sopförbränningsanläggningar i Stockholms län.

Det finns olika typer av batterier som innehåller Hg. Förbrukade kvicksilveroxidbatterier, som står för den största mängden Hg, tas emot i de flesta affärer som har dessa batterier i sitt sortiment. Initiativet till denna kampanj har tagits av Batteriföreningen i samråd med statens naturvårdsverk. Stockholms kommun har dock inspekterat 30 sådana affärer och därvid funnit att inte någon hade kvar informationsmaterialet ett år efter att det skickades ut. De flesta affärerna tog dock emot kasserade batterier, men någon aktiv information till konsumenten förekom inte. Mängden kvicksilveroxidbatterier som årligen försäljs i Sverige uppgår till ca 25 ton. Ca 5 ton Hg ingår i dessa batterier.

Alkaliska brunstensbatterier som årligen säljs i Sverige uppgår till en mängd av ca 200 ton med ett kvicksilverinnehåll på ungefär 2 ton. Man räknar med en kraftigt ökad försäljning av dessa batterier, eftersom alkaliska batterier har en god hållbarhet.

Mängden Cd som ingår i batterier (laddningsbara batterier) som säljs under ett år är ca 80 ton. Nettotillförseln av Cd till Sverige har grovt beräknats ligga på ca 135–175 ton per år i produkter där Cd och Cd-preparat används avsiktligt.

I huvudsak kan man dela upp Cd-batterierna i tre olika grupper efter användningssätt. Öppna Cd-batterier (innehållande ca 25 ton Cd per år) kan på goda grunder förmodas tas om hand på ett riktigt sätt.

Slutna Cd-batterier som används som ersättningsbatterier för "vanliga" batterier finns i laddningsbara fickräknare, blytaggregat m. m. Någon fungerande insamling av dessa batterier förekommer inte. Huvuddelen av batterierna hamnar förmodligen bland våra hushållssopor. Två batterier som slängs fördubblar halten kadmium i en vanlig sopbil.

Den tredje gruppen Cd-batterier är slutna inmonterade batterier som finns

i sladdlösa trädgårdsverktyg samt TV-apparater, kassaapparater m. m. Mängden Cd som ingick i enbart trädgårdsverktyg som såldes under 1979 uppgick till uppskattningsvis drygt ett ton, vilket ungefär motsvarar två årsutsläpp från Falu koppargruva eller en sjättedel av totala utsläppen från Rönnskärsverken.

Som framgår av det anförda hamnar en enorm mängd Hg och Cd i våra sopor beroende på att en effektiv insamling av batterier saknas. Det är angeläget att snara och effektiva åtgärder vidtas så att spridningen av dessa tungmetaller minskas kraftigt.

Detaljhandeln och leverantörssidan bör därför genom ändring av kungörelsen om hälso- och miljöfarliga varor tvingas ta emot och vidarehantera miljöfarliga batterier (alkaliska brunstensbatterier), så att de kan skickas för återvinning alternativt lagras under en övergångsperiod. Samtidigt bör branschen informera konsumenterna om att samtliga knappbatterier skall samlas in. Information om insamling av övriga batterier bör ske genom att dessa batterier märks av leverantörerna.

Enligt 5 § lagen om hälso- och miljöfarliga varor åligger det den som hanterar en miljöfarlig vara att bl. a. märka varan med uppgifter av betydelse ur miljösynpunkt. Genom att den som hanterar varan får ett helhetsansvar för märkning och insamling samt vidarehantering erhålls en värdefull återkoppling mellan dessa bägge steg i hanteringen.

Frågan är om inte det skulle underlätta i alla avseenden om leverantörerna fick ansvaret för uppsamlingen från detaljisterna. Leverantörerna har all kunskap om försäljningsställen och försäljningsstatistik och vet med andra ord var och när hämtning bör utföras, utan att det behöver betyda att en ny organisation för detsamma byggs upp. Beträffande särskilda krav när det gäller transport av batterierna som miljöfarligt avfall bör nämnas att några särskilda regler inte behöver utfärdas i detta fall, eftersom det inte är farligare att transportera använda batterier än oanvända.

Det finns bland konsumenterna en tämligen god uppfattning om miljöfarliga batterier. Och det är därför ett viktigt konsumentintresse att ge information om vilka batterier som kan kastas och vad man skall göra av de miljöfarliga. Utöver märkning och insamling bör även andra åtgärder övervägas såsom pant, inbyte, importavgift, ersättningsbatterier samt förbud.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga jordbruksministern:

Är jordbruksministern beredd att verka för att man skall kunna få till stånd en effektiv avfallshantering vad gäller miljöfarliga batterier?

20 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 24 februari

1981/82:272 av *Gunhild Bolander* (c) till kommunikationsministern om postutdelningen i glesbygd:

Lantbrevbäringen har i glesbygden en mycket viktig funktion att fylla. Men allteftersom det från postverkets sida varit en ambition att lantbrevbärartjänsterna skulle vara heltidstjänster har servicen försämrats så till vida att många hushåll får sin post långt fram på eftermiddagen. De som med lantbrevbärare får sin dagliga morgontidning först efter kl. 16.00 har t. ex. ingen möjlighet att tillgodogöra sig utbudet av annonser.

Situationen blir ytterligare försämrad under sommarmånaderna i ett län som Gotland, där framför allt kustområdena ökar sin befolkning högst avsevärt under semestertider.

Mot bakgrund av detta vill jag ställa följande frågor till kommunikationsministern:

Anser kommunikationsministern att det bör vara en målsättning att varje hushåll skall ha sin post utdelad före kl. 12.00?

Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att bättre tillgodose glesbygdsbefolkningens berättigade önskemål om tidigare postutdelning?

1981/82:273 av *Martin Segerstedt* (s) till arbetsmarknadsministern om åtgärder för att förkorta väntetiderna på arbetsförmedlingarna:

Den rekordhöga arbetslösheten har medfört en stor belastning på arbetsförmedlingarna. Anslag till beredskapsarbeten och andra arbetsmarknadspolitiska insatser har kommit sent, vilket försvårat planering och därmed en smidig handläggning. Till detta kommer en pågående omläggning av rutinerna på arbetsförmedlingarna som kräver en utökad rapportering och statistikföring. De ytterligare resurser som arbetsförmedlingarna anser sig behöva för att klara den svåra situationen har man inte fått. Väntetiderna för såväl arbetsvägledningssamtal som beslut om åtgärder, t. ex. beredskapsarbete, som kan komma i fråga tenderar nu att bli orimligt långa.

Jag vill därför fråga arbetsmarknadsministern:

Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att förkorta väntetiderna på arbetsförmedlingarna?

1981/82:274 av *Per Israelsson* (vpk) till arbetsmarknadsministern om ökad säkerhet vid äldre kärnkraftverk:

Torsdagen den 18 februari 1982 inträffade en brand i turbinhallen till kärnkraftsreaktorn O 1 i Oskarshamn. Olyckan berör den äldsta kommersiella kärnkraftsreaktorn i Sverige, som togs i drift i december 1971 och som

sålunda nu använts för kraftproduktion i drygt tio år. Riskerna för haverier ökar troligen med stigande ålder hos den tekniska utrustningen.

Föranleder olyckan i Oskarshamns block 1 någon åtgärd från regeringen eller från regeringen underställd myndighet för att öka säkerheten i kärnkraftsblock som varit i drift längre tid?

1981/82:275 av *Oswald Söderqvist* (vpk) till arbetsmarknadsministern om kostnader och risker vid laddning av återstående reaktorer i det svenska kärnkraftsprogrammet:

Flera allvarliga haverier har inträffat vid de svenska kärnkraftverken. Det har medfört att tre reaktorer f. n. står stilla. Elproduktionen får täckas på annat sätt, bl. a. genom att oljeeldade värmekraftverk fått tas i drift.

Samtidigt närmar vi oss den tidpunkt då de första reaktorerna skall tas ur drift och ersättas med andra energikällor enligt utslag i folkomröstningen och efterföljande riksdagsbeslut. Det är uppenbarligen möjligt att klara den svenska elproduktionen med endast sex reaktorer i drift. Det borde därför allvarligt övervägas om de reaktorer som ännu är oladdade skall tillföras bränsle och därmed ådraga samhället oöverskådliga kostnader och risker i framtiden.

Jag vill därför fråga statsrådet:

Vilket ställer sig billigast och minst riskabelt på lång sikt, att ladda eller inte ladda de tre återstående reaktorerna i det svenska kärnkraftsprogrammet?

1981/82:276 av *Marie-Ann Johansson* (vpk) till arbetsmarknadsministern om säkerhetsaspekter rörande Ringhals 3 och 4:

Ringhals 3 står stilla och Ringhals 4 har ännu inte kunnat laddas på grund av felkonstruerade ånggeneratorer. Driftstoppet kostar Vattenfall stora pengar, och man vill därför så snart som möjligt komma i gång med en begränsad drift av Ringhals 3 och längre fram också den hittills oladdade men körklara Ringhals 4. SKI har hittills sagt nej till denna begäran, då man är rädd för att reaktorerna skall skadas ytterligare, vilket kan göra den slutliga ombyggnaden mera komplicerad. SKI har nu ställt upp vissa villkor, och om dessa villkor uppfylls kan man tänka sig att ge tillstånd till en reducerad drift även innan skadorna är åtgärdade.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga till statsrådet:

Anser statsrådet att det från säkerhetssynpunkt är försvarbart att driva kärnkraftverk som är behäftade med skador?

Nr 87

Onsdagen den
24 februari 1982

*Meddelande om
frågor*

Nr 87

21 § Kammaren åtskildes kl. 17.56.

Onsdagen den
24 februari 1982

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert